

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Malin Einarsson

Buggning?

En analys av behov och effektivitet kontra
ingrepp i den personliga integriteten vid
legalisering av hemlig rumsavlyssning

Examensarbete
20 poäng

Per Ole Träskman

Processrätt, Straffrätt

VT 2007

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Avgränsningar och definitioner	5
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	8
2 BAKGRUND	9
2.1 Inledning	9
2.2 Straffprocessuella tvångsmedel	9
2.2.1 Hemliga tvångsmedel	9
2.3 Viktiga rättsprinciper	10
2.3.1 Legalitetsprincipen	10
2.3.2 Ändamålsprincipen	11
2.3.3 Behovsprincipen	11
2.3.4 Proportionalitetsprincipen	11
3 BUGGNING SOM ETT NYTT STRAFFPROCESSUELLT TVÅNGSMEDEL?	13
3.1 Inledning	13
3.2 Historisk tillbakablick	13
3.2.1 Buggningsutredningens förslag (SOU 1998:46)	15
3.3 Prop. 2005/06:178 Hemlig rumsavlyssning	15
3.3.1 Definition	16
3.3.2 Villkor	16
3.3.2.1 Vid vilka brott blir buggning aktuellt?	16
3.3.2.2 Krav på misstankegrad och behov av åtgärden	17
3.3.2.3 Vilka platser får avlyssnas?	17
3.3.2.3.1 Undantag för vissa platser	18
3.3.2.4 Övrigt	19
3.4 Kommentarer till lagförslaget	20

3.4.1	Lagrådet	20
3.4.2	Sveriges Advokatsamfund	20
3.4.3	Svenska Helsingforskommittén	21
3.4.4	Säkerhetspolisen	21
3.4.5	Brottsförebyggande rådet	21
3.4.6	Justitiekanslern	22
3.4.7	Rikspolisstyrelsen	22
4	PERSONLIG INTEGRITET	23
4.1	Inledning	23
4.2	Begreppet integritet	23
4.2.1	Några olika definitioner	24
4.3	Rättsligt skydd för den personliga integriteten	26
4.3.1	Förenta Nationerna	26
4.3.1.1	FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter	27
4.3.2	Europakonventionen	27
4.3.2.1	Europadomstolens praxis avseende hemliga tvångsmedel	28
4.3.3	Regeringsformen	30
4.4	Integritetsskyddsutredningen	32
5	BEHOV OCH EFFEKTIVITET	33
5.1	Inledning	33
5.2	Behovet av buggning	34
5.2.1	Regeringens argument	34
5.2.1.1	Behovet av buggning inom säkerhetspolisens verksamhetsområde	34
5.2.1.2	Behovet av buggning inom den öppna polisens verksamhetsområde	35
5.2.2	Finns det ett reellt behov av buggning i Sverige idag?	35
5.2.2.1	Tillämpningen av de befintliga tvångsmedlen	36
5.2.2.2	En ökad brottslighet?	37
5.2.2.3	Med hänsyn till internationella åtaganden	39
5.3	Buggning som ett effektivt tvångsmedel?	42
5.3.1	Regeringens argument	42
5.3.2	Är buggning effektivt?	43
5.3.2.1	En otillräcklig effektivitetsutredning	44
5.3.2.2	Effektiviteten hos de befintliga tvångsmedlen	44
5.3.2.3	Uppgifter från andra länder	46
5.3.2.4	Resurskraven	50
5.3.2.5	Brottslingarna anpassar sig	50
5.3.2.6	Buggning i preventivt syfte?	51
5.3.2.7	Risk för rubbat förtroende	52
6	SAMTAL MED RÄTTSVÄSENDETS REPRESENTANTER	55
6.1	Inledning	55
6.2	Domaren (1)	55

6.3	Domaren (2)	56
6.4	Åklagaren	56
6.5	Juristen (1)	57
6.6	Juristen (2)	58
7	ANALYS	59
7.1	Inledning	59
7.2	Integritetsförespråkaren	60
7.3	Effektivitetsförespråkaren	63
7.4	Diskussion	65
8	SLUTORD	71
	BILAGA A – FRÅGEFORMULÄR	72
	BILAGA B – REDOVISNING AV SAMTALEN	73
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	80

Sammanfattning

I mars 2006 överlämnade regeringen prop. 2005/06:178 *Hemlig rumsavlyssning* till riksdagen, innehållande ett förslag om att införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Förslaget innebär avsevärda integritetsinskränkningar och mötte stark kritik hos ett flertal remissinstanser. Mot bakgrund därav bordlades propositionen den 31 maj 2006, med följden att lagförslaget måste vila ett år. Lagreglering och tillämpning av tvångsmedel innebär alltid att en intresseavvägning måste göras mellan skyddet för den personliga integriteten och behovet av en effektiv brottsbekämpning, och i ett flertal fall har integritetsskyddet fått stå tillbaka för brottsbekämpningen. Inom ramen för detta examensarbete har jag velat föra en djupare diskussion kring frågorna om behov och effektivitet kontra rätten till personlig integritet vid legalisering av hemlig rumsavlyssning. Jag har arbetat utifrån två frågeställningar; *vilka argument kan föras för respektive emot ett införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel och är behovet av buggning så stort att det bör väga tyngre än skyddet för den personliga integriteten?* Dessa frågor har sedan mynnat ut i ett normativt ställningstagande kring huruvida vi bör införa buggning som ett nytt tvångsmedel i Sverige eller inte.

Uppsatsen innehåller bland annat en redovisning av lagförslagets mest centrala punkter, huvuddragen i några av remissinstansernas yttranden, en diskussion kring begreppet personlig integritet och en redovisning av det rättsliga skyddet för integriteten. Vidare förs ett resonemang kring behovet av buggning och dess eventuella effektivitet som straffprocessuellt tvångsmedel. Uppsatsen innehåller dessutom en mindre empirisk undersökning i form av samtal med fem representanter från rättsväsendet. I analysen redovisas först integritetsförespråkarens argument mot buggning och därefter effektivitetsförespråkarens argument för buggning. Denna redovisning ligger sedan till grund för en diskussion kring vilket intresse som bör väga tyngst i ett demokratiskt samhälle och huruvida vi bör införa buggning som ett nytt tvångsmedel i Sverige.

Jag menar för det första att en legalisering av buggning kan anses vara godtagbar i ett demokratiskt samhälle och att det därmed utgör en tillåten inskränkning i den grundlagsstadgade rätten till ett skydd för den personliga integriteten. För det andra så anser jag att vi bör införa hemlig rumsavlyssning i Sverige, under förutsättning att regleringen omgärdas av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Här menar jag att det förslag som presenterats i prop. 2005/06:178 inte är tillräckligt, men att det finns goda möjligheter att justera detta förslag så att det bättre tillgodoser de rättssäkerhetskrav som bör ställas. På så sätt kan vi få en effektiv brottsbekämpning som samtidigt tar stor hänsyn till människors rätt till skydd för den personliga integriteten.

Förord

Det är resan, inte målet som är det viktiga¹

Detta examensarbete utgör en avslutning på min juridikutbildning, en tid som präglats av både glädje och förtvivlan, och som jag förmodligen aldrig kommer att glömma. Jag kommer heller aldrig att glömma de personer som varit med mig under resans gång och som på olika sätt hjälpt mig igenom utbildningstiden. En sak är nämligen säker – det här är inte något som jag har gjort helt på egen hand. Jag vill därför börja med att tacka min familj, min sambo och mina vänner för deras stöd under hela utbildningen. Hur skulle jag ha klarat mig utan er? Detsamma gäller för mina studiekamrater som jag vill tacka och samtidigt önska lycka till i framtiden - ni är alla fantastiska och jag är övertygad om att ni kommer att ta era framtida arbetsgivare med storm.

Vad särskilt gäller detta examensarbete vill jag naturligtvis tacka min handledare Per Ole Träskman för hans goda råd och synpunkter när dessa har efterfrågats. Jag vill också rikta ett särskilt tack till Dag Cohen på Lunds tingsrätt, Annika Ström på Helsingborgs tingsrätt, Michael Hansson på Internationella åklagarkammaren i Malmö, Johan Sjöo på Polismyndigheten i Skåne samt Henrik Malmquist på Polismyndigheten i Malmö, Länskriminalavdelningen. Tusen tack för att ni alla ställde upp på mina intervjuer och för era värdefulla synpunkter i samband därmed.

Ängelholm, mars 2007.

Malin Einarsson

¹ Michel de Montaigne.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds	Departementsserien
EMRK	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
HRC	Human Rights Committee
JK	Justitiekanslern
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
SHC	Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga rättigheter
Skr.	Skrivelse (Regeringens skrivelse)
SOU	Statens offentliga utredningar
SÄPO	Säkerhetspolisen

1 Inledning

De senaste åren har en rad lagändringar gjorts genom vilka de brottsbekämpande myndigheterna fått allt större befogenheter att använda sig av tvångsmedel för att utreda och beivra framför allt den grova brottsligheten och hot mot rikets säkerhet. Denna trend gäller inte enbart Sverige utan även andra stora delar av västvärlden med EU och framför allt USA i spetsen. Förklaringen till lagstiftningshysterin står i mångt och mycket att finna i de fruktansvärda terrordåd som ägt rum de senaste åren – New York 2001, Madrid 2004, London 2005 – och som krävt tusentals människoliv. I takt med att myndigheterna fått allt större laglig rätt att använda sig av tvångsmedel har också övervakningen och kontrollen av medborgarna ökat. Användningen av tvångsmedel innebär ju de facto inskränkningar i människors privatliv och personliga integritet. Denna utveckling har orsakat häftiga debatter och skällsord som ”storebrorssamhälle”, ”kontrollstat” och ”Bodströmssamhälle”² har duggat tätt. I diskussionerna kring hur staten lämpligast bör kontrollera brottsligheten har två ytterlighetspositioner utkristalliserats, å ena sidan de som hävdar att polisens effektivitet måste prioriteras och å andra sidan de som prioriterar integritetsaspekten.³

Lagstiftningsarbetet fortsätter alltjämt och i mars 2006 lämnade regeringen över en proposition⁴ till riksdagen innehållande ett förslag om införande av hemlig rumsavlyssning – buggning – som ännu ett straffprocessuellt tvångsmedel. Förslaget innebär en avsevärd inskränkning av människors rätt till privatliv och har mötts av häftig kritik från bland annat Lagrådet och Sveriges Advokatsamfund. Mot bakgrund av detta bordlades propositionen den 31 maj 2006⁵ och lagförslaget får nu vila ett år.

1.1 Syfte och frågeställning

I denna uppsats har jag för avsikt att närmare granska förslaget om införande av hemlig rumsavlyssning, buggning, som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Som ovan nämndes har förslaget mött massiv kritik från röststarkt håll och, som en följd därav, lagts vilande ett år. Kritikerna har bland annat uttalat att förslaget inte innehåller en tillräcklig redovisning av, och avvägning mellan, dels skyddet för den personliga integriteten och dels behovet och effektiviteten av tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning. Mot bakgrund av detta ämnar jag, inom ramen för denna uppsats, föra en djupare diskussion kring frågorna om behov och effektivitet kontra rätten till privatliv och personlig integritet vid legalisering av buggning.

² Begreppet syftar på Sveriges justitieminister Thomas Bodström och dennes aktiva lagstiftningsarbete på brottspreventionens område.

³ Flyghed, Janne, *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet*, 2000, s.14.

⁴ Prop. 2005/06:178 Hemlig rumsavlyssning.

⁵ Riksdagens protokoll 2005/06:132, onsdagen den 31 maj.

De frågeställningar som uppsatsen bygger på är:

- *Vilka argument kan föras för respektive emot ett införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel?*
- *Är behovet av buggning så stort att det bör väga tyngre än skyddet för den personliga integriteten?*

Dessa båda frågor syftar till att leda fram till en slutsats kring huruvida vi bör införa hemlig rumsavlyssning som ett straffprocessuellt tvångsmedel i Sverige eller inte. Frågan om införande av buggning är i grunden en normativ politisk fråga som får juridiska konsekvenser. Det finns således inte ett enda riktigt svar på frågan utan svaret är istället beroende av vilket värde man sätter främst – värdet av en effektiv brottsbekämpning eller värdet av ett upprätthållande av skyddet för människors integritet. En avvägning måste göras mellan olika intressen och jag har därför valt att analysera införandet av hemlig rumsavlyssning utifrån två synsätt – effektivitetsförespråkarens respektive integritetsförespråkarens perspektiv.

Jag menar att frågan om införande av hemlig rumsavlyssning är intressant och viktig att belysa, främst med hänsyn till att det medför avvägningsproblem mellan fundamentala intressen som berör oss alla. Det är av största vikt att vi för en gemensam kamp mot de människor och organisationer som utgör ett hot dels mot vår personliga säkerhet och dels mot rikets säkerhet, det vill säga de som i förlängningen utgör ett hot mot demokratin. Å andra sidan innebär demokrati- och rättsstatsidealen bland annat att alla människor har en rätt till en fredad sfär, ett privatliv och en personlig integritet. En legalisering av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel skulle medföra en avsevärd inskränkning i denna så viktiga, grundlagsskyddade, rättighet. Frågan som vi måste besvara är; vilket intresse väger tyngst för oss i Sverige?

1.2 Avgränsningar och definitioner

Förslaget om införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel, presenterat i prop. 2005/06:178, lämnar en hel del ytterligare att önska och det har kritiserats på en rad punkter. Det har till exempel pekats på avsevärda brister gällande rättssäkerhetsgarantier för den enskilde individen, främst mot bakgrund av att förslaget inte innehåller någon reglering om underrättelseskyldighet i samband med användningen av hemlig rumsavlyssning. Vidare har den, nu existerande, parlamentariska kontrollen samt systemet med offentliga ombud anklagats för att vara otillräckliga för att garantera enskildas rättssäkerhet. Ett examensarbete är emellertid begränsat både avseende tid och rum vilket medför att avgränsningar är ett måste. Jag har därför valt att fokusera på integritetsskyddsaspekten i förslaget om införande av hemlig rumsavlyssning och då särskilt avvägningen mellan å ena sidan människors integritet och å andra sidan tvångsmedlets behov och effektivitet.

I detta sammanhang bör även påpekas att ett betänkande angående ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid hemliga tvångsmedel överlämnades

till regeringen i november 2006.⁶ I betänkandet föreslår utredningen bland annat att det skall införas en särskild skyldighet att, under vissa förutsättningar, underrätta enskilda personer som har varit föremål för användning av hemliga tvångsmedel. Vidare föreslås att en särskild säkerhets- och integritetsskyddsnämnd inrättas för att granska den verksamhet där det förekommer användning av hemliga tvångsmedel.⁷ Betänkandet kommer emellertid inte att vidare behandlas inom ramen för denna framställning.

Vidare har jag valt att koncentrera mig på regleringen i RB och tar alltså inte upp övriga lagar som berörs av förslaget, såsom sekretesslagen, lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och lag om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara.

Begreppen hemlig rumsavlyssning och buggning har samma betydelse och jag använder mig av dem växelvis i uppsatsen. Med hemlig rumsavlyssning och buggning avses att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.⁸

1.3 Metod och material

Min uppsats är till stor del deskriptiv och innehåller bland annat en beskrivning av rättsläget tillsammans med en redogörelse av förslaget om införande av tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning. Här har jag i huvudsak använt mig av traditionell juridisk metod genom att studera lagtext, förarbeten och doktrin. I denna del har framför allt prop. 2005/06:178 *Om hemlig rumsavlyssning* och buggningsutredningens betänkande (SOU 1998:46) haft särskild betydelse. Med tanke på att min frågeställning inte är strikt juridisk utan snarare politisk har jag valt att även studera mediedebatten i form av tidningsartiklar, debattartiklar och politiska utspel i frågan om buggning. Frågan har varit föremål för en livlig diskussion under många år, vilket får till följd att det finns ett omfattande material. Jag har emellertid avsiktligt sorterat i materialet och i största möjliga mån försökt beakta faktorer som autenticitet, tillförlitlighet och kvalitet vid urvalet.⁹ Detta material har jag sedan främst använt för att orientera mig i ämnet.

I syfte att berika uppsatsen samt ge den något mer tyngd har jag valt att kombinera den juridiska metoden med en empirisk undersökning i form av samtal eller intervjuer med fem representanter från rättsväsendet. Dessa samtal är ämnade att belysa några praktikers synpunkter på problemet, och jag har här valt att använda mig av så kallade *semistrukturerade* intervjuer,

⁶ SOU 2006:98 *Ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid användandet av hemliga tvångsmedel m.m.*

⁷ SOU 2006:98, s. 7ff.

⁸ Prop. 2005/06:178, s.47.

⁹ Se Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 2006, s. 34.

det vill säga intervjuer med i förväg specificerade frågor, men där jag som intervjuare har viss möjlighet att fördjupa svaren och gå in i en dialog med den som intervjuas.¹⁰ Intervjupersonerna har främst valts ut med användande av snöbollsurval, det vill säga genom tips från informanter¹¹, och jag har strävat efter att finna personer med höga befattningar inom sina respektive yrkesområden. Jag har vidare eftersökt personer med viss förkunskap i ämnet, då jag menar att det bäst uppfyller syftet med intervjuerna.

Slutligen skall något sägas om användningen av brottsstatistik¹², mot bakgrund av att kapitel 5 innehåller visst sådant material. Brottsstatistiken intar något av en särställning bland den officiella statistiken och den har bland annat kritiserats för sina begränsningar.¹³ Brottsstatistiken påverkas av ett stort antal faktorer, såsom anmälningsbenägenhet, antalsräkning och klassificering av brotten. Oftast är det *den faktiska brottsligheten* som är mest intressant att studera, denna statistik visar emellertid endast en del av denna verklighet, nämligen den del som kommer till de uppgiftslämnande myndigheternas kännedom.¹⁴ Det kan finnas olika anledningar till att den anmälda, det vill säga den registrerade brottsligheten ökar – att den faktiska brottsligheten ökar är bara en av flera möjliga förklaringar. Den faktiska brottsligheten är för många brottstyper betydligt mer omfattande än vad den officiella statistiken visar. Mörkertalet kan variera för olika brottstyper inom samma brottskategori, till exempel på grund av brottets svårhetsgrad och relation mellan gärningsman och offer. Anmälningsbenägenheten är större och mörkertalet mindre för grova brott, vilket leder till att de flesta grova brott anmäls medan bara en mindre del av övriga lindriga brott anmäls.¹⁵ Med tanke på att de brott för vilka buggning är tänkt att användas hör till kategorin grova brott, till exempel mord, grovt narkotikabrott och människorov, så torde detta innebära att statistiken om dessa brott är relativt tillförlitlig. För spanings- och ingripandebrotten, såsom narkotikabrott, anses emellertid den anmälda brottsligheten vara en dålig indikator på den faktiska brottsligheten då statistiken för denna typ av brottslighet påverkas av de brottsbekämpande myndigheternas insatsprioritering.¹⁶

Av ovanstående resonemang kan vi konstatera att officiell rättstatistik skall behandlas med viss försiktighet då den inte överensstämmer helt med verkligheten utan endast kan anses utgöra en indikator på hur den faktiska brottsligheten ser ut. Jag menar emellertid att brottsstatistiken trots det är användbar vid en diskussion kring behov och effektivitet av ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Använd på ett riktigt sätt, det vill säga med resonemanget ovan i åtanke, och i kombination med andra uppgifter, såsom

¹⁰ May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, 2001, s. 150.

¹¹ Esaiasson, Peter m.fl. *Metodpraktikan*, 2005, s. 286.

¹² I Sverige ansvarar Brå för den officiella rättsstatistiken sedan 1994.

¹³ May, T., 2001, s.95.

¹⁴ Olsson, Monika (red) *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*, 1998, s.7f.

¹⁵ Olsson, M., 1998, s. 16ff.

¹⁶ Olsson, M., 1998, s. 90f.

till exempel doktrin på området, är statistiken ett värdefullt inslag i diskussionen om behovet av och effektiviteten hos buggning.

1.4 Disposition

Följande kapitel inleds med en kortfattad redovisning av begreppet straffprocessuella tvångsmedel och dess innebörd. Här sägs även något om de så kallade hemliga tvångsmedlen. Därefter beskrivs några av de rättsprinciper som aktualiseras vid lagreglering och tillämpning av straffprocessuella tvångsmedel. En kort genomgång görs således av legalitetsprincipen, behovsprincipen, ändamålsprincipen samt proportionalitetsprincipen. I kapitel 3 ges först en historisk tillbakablick i vilken de tidigare buggningsdiskussionerna redovisas. Därefter följer en redogörelse för det senaste förslaget om legalisering av hemlig rumsavlyssning med fokus på de viktigaste punkterna i förslaget. Slutligen innehåller kapitlet en redovisning av några av de remissvar som lämnats med anledning av buggningsförslaget. Kapitel 4 har fått rubriken "Personlig integritet" och innehåller bland annat en utredning och diskussion kring begreppet "integritet" samt en redogörelse för det grundlagsstadgade skyddet för privatlivet och den personliga integriteten. Detta kapitel avslutas med en kortfattad beskrivning av den, i skrivande stund, pågående Integritetsskyddsutredningen. I kapitel 5 diskuteras behovet och effektiviteten hos buggning som straffprocessuellt tvångsmedel. Kapitlet inleds med en behovsinventering innehållande bland annat en redovisning av regeringens argument, en redogörelse för tillämpningen av de befintliga tvångsmedlen samt en diskussion kring en eventuell ökad brottslighet och Sveriges ställning med hänsyn till internationella åtaganden. Det därefter följande effektivitetsavsnittet inleds med en redovisning av regeringens argument för effektiviteten hos hemlig rumsavlyssning. Dessa argument följs upp av en problematiserande diskussion kring olika motargument som förts fram i buggningsdebatten. Här diskuteras bland annat uppgifter om erfarenheter från andra länder, resurskraven, brottslingarnas anpassning samt risken för ett rubbat förtroende för rättsväsendet. I kapitel 6 redovisas synpunkter och åsikter hos representanter från rättsväsendet baserat på de intervjuer som gjorts. Här redogörs för huvudpunkterna av det som framkom vid samtalen, medan intervjuresultaten i dess helhet återfinns i Bilaga B. Kapitel 7 innehåller en analys, vari ett resonemang kring de inledningsvis formulerade frågeställningarna förs. I detta avsnitt redovisas först integritetsförespråkarens argument mot buggning och sedan effektivitetsförespråkarens argument för buggning. Därefter förs en diskussion kring vilket intresse som bör väga tyngst vid en avvägning och huruvida vi bör införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel eller inte. Kapitel 8 är det sista kapitlet i detta examensarbete och här presenteras några avslutande reflektioner och sammanfattande slutsatser.

2 Bakgrund

2.1 Inledning

Åklagaren har, tillsammans med polisen, som uppgift att bekämpa brottsligheten i landet. Det är naturligtvis en svår och samtidigt oerhört viktig uppgift, som många gånger inte skulle vara möjlig att genomföra utan hjälp av olika *straffprocessuella tvångsmedel*. Dessa metoder innebär att åtgärder vidtas mot den misstänktes vilja och utan dennes samtycke och vid användningen av tvångsmedel står således intresset av en effektiv brottsbekämpning mot det skydd som den enskilde åtnjuter mot kränkningar av integriteten och ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna. I detta kapitel ges först en kortfattad och allmän beskrivning av begreppet straffprocessuella tvångsmedel och dess innebörd. Därefter följer en redovisning av de principer som aktualiseras vid lagstiftning och användande av olika typer av tvångsmedel.

2.2 Straffprocessuella tvångsmedel

De straffprocessuella tvångsmedel som brottsbekämpande myndigheter har att tillgå finns huvudsakligen reglerade i RB, och då främst i 24-28 kap. RB saknar en allmän definition av vad som är ett straffprocessuellt tvångsmedel men generellt kan sägas att tvångsmedel innebär direkta ingripanden mot person, så kallade *personella* tvångsmedel, eller egendom, så kallade *reella* tvångsmedel, som företas i myndighetsutövning och som utgör intrång i någons rättsfär.¹⁷ Reglerna om straffprocessuella tvångsmedel förutsätter vanligen att tvång kan användas men även åtgärder som saknar inslag av tvång, såsom hemlig telefonavlyssning och kameraövervakning, betraktas som tvångsmedel. Det är här tillräckligt att det är fråga om en integritetskränkning mot den avlyssnades/övervakades vilja.¹⁸ Syftet med de straffprocessuella tvångsmedlen är att ge de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att genomföra utredning om brott och att säkerställa lagföring och verkställighet av påföljd och annan rättsverkan av brott. Polis och åklagare måste ha tillgång till straffprocessuella tvångsmedel för att kunna genomföra en effektiv lagföring av brott, vilket stärker brottspreventionen i samhället och rättsskyddet för målsäganden.¹⁹

2.2.1 Hemliga tvångsmedel

För det fall att buggning skulle legaliseras så skulle denna metod vara att hänföra till de så kallade *hemliga tvångsmedlen*. Dessa metoder kan

¹⁷ Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, 2005, s.5f och Westerlund, Gösta, *Straffprocessuella tvångsmedel. En studie av rättegångsbalkens 24 till 28 kapitel och annan lagstiftning*, 2000, s.19f.

¹⁸ Ekelöf m.fl. *Rättegång. Tredje häftet*, 2006, s.42.

¹⁹ Lindberg, G., 2005, s.6 och Ekelöf m.fl., 2006 s.45.

beskrivas som tvångsmedel som är lagreglerade och kända för gemene man men vars utnyttjande i varje enskilt fall är, eller skall vara, okända för dem som utsätts för dem.²⁰ Det handlar således om tvångsmedel som de brottsbekämpande myndigheterna tillämpar utan den misstänktes kännedom och därmed även utan dennes samtycke. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning är två av de straffprocessuella tvångsmedel som hör till kategorin hemliga tvångsmedel.

Bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning finns i 27 kap RB. Tvångsmedlet hemlig teleavlyssning innebär att teledelanden som befordras eller har befordrats till eller från ett visst telefonnummer, en kod eller annan teleadress avlyssnas eller spelas in i hemlighet genom ett tekniskt hjälpmedel.²¹ Hemlig teleövervakning innebär att det i hemlighet hämtas in uppgifter om teledelanden som befordras eller har befordrats till eller från en viss teleadress eller att sådana meddelanden hindras från att nå fram.²² Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning får enbart beslutas av allmän domstol. I båda fall gäller att tvångsmedlet endast får användas då någon är ”skäligen misstänkt” för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Tillståndstiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad åt gången.²³

2.3 Viktiga rättsprinciper

Vid reglering och användning av straffprocessuella tvångsmedel krävs avvägningar mellan samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning och den enskildes krav på integritet och rättssäkerhet. Dessa avvägningar regleras genom ett antal allmänna rättsprinciper som delvis är lagfästa och delvis enbart utvecklade i praxis.²⁴ I detta avsnitt diskuteras legalitets-, ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprincipen.

2.3.1 Legalitetsprincipen

Den grundlagsreglerade legalitetsprincipen gäller för all tvångsmedelsanvändning och kommer bland annat till uttryck i 1:1 RF, i vilken stadgas att den offentliga makten skall utövas under lagarna. Principen innebär att en myndighet inte får ingripa i en enskild persons rättsfär utan stöd i lag.²⁵ En myndighet får sålunda inte tillämpa en lagregel på ett sådant sätt att den i praktiken utvidgar regelns tillämpningsområde utöver vad som följer av lagtexten och dess förarbeten.²⁶ Legalitetsprincipen

²⁰ Regner, Göran, *Användning av hemliga tvångsmedel*, SvJT 2003, s.374. I artikeln nämns även andra hemliga tvångsmedel som inte är lagreglerade, såsom pejling och användande av mikrofon för att ta upp ett samtal med någon som är ovetande om detta.

²¹ Jfr 27kap 18 § RB.

²² Jfr 27kap 19 § RB.

²³ Jfr 27kap 20-21 §§ RB.

²⁴ Lindberg, G., 2005, s.18.

²⁵ Lindberg, G., 2005, s.18.

²⁶ Westerlund, G., 2000, s.12.

innebär dels att användning av tvångsmedel förutsätter en bestämmelse i lag som medger intrång i den enskildes rättssfär och dels att dylika bestämmelser skall tolkas enligt sin ordalydelse. I ett rättsfall från 1996 framhöll Högsta domstolen vikten av att iaktta restriktivitet i fråga om tolkning av bestämmelser om undantag från de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna.²⁷

2.3.2 Ändamålsprincipen

Myndigheters lagstadgade befogenhet att utöva makt får inte användas godtyckligt utan maktutövningen måste ha ett specifikt ändamål, det vill säga att ändamålsprincipen måste följas. Denna princip kompletterar legalitetsprincipen och begränsar samtidigt riksdagens normgivningskompetens. Inskränkningar i de grundlagsstadgade fri- och rättigheterna får nämligen enligt 2:12 RF endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.²⁸ Ändamålsprincipen innebär att tvångsmedel får användas endast för de ändamål som lagstiftaren anvisat. Principen skall återspeglas i lagstiftningen genom att det för varje enskilt tvångsmedel anges för vilket eller vilka ändamål detta får användas.²⁹

2.3.3 Behovsprincipen

Behovsprincipen innebär att en myndighet endast får använda tvång och tvångsmedel för det fall att den ifrågavarande uppgiften inte går att lösa med andra medel. Förutom att tvånget skall vara nödvändigt så skall det också vara verkningsfullt, det vill säga att det skall leda till att myndigheten uppnår det avsedda resultatet. Kan uppgiften lösas utan användande av tvångsmedel eller med hjälp av ett mindre ingripande tvångsmedel skall detta alternativ användas.³⁰ Behovsprincipen innebär vidare att ett tvångsmedel skall upphöra så snart syftet med detta har uppnåtts eller det av andra skäl inte längre finns behov av det. Principen leder också till att beslut om tvångsmedel inte får ges större omfattning än vad som är sakligt motiverat.³¹

2.3.4 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen räknas till de allmänna rättsprinciper som anses ha sin grund i gemensamma europeiska författningstraditioner och är en av de viktigare grundläggande rättsprinciperna. Principens historiska bakgrund i svensk rätt är dock något otydlig och än mer oklart är läget beträffande

²⁷ Lindberg, G., 2005, s.19 och NJA 1996:94 (s. 577), s. 581. I rättsfallet behandlades bestämmelsen i 16:8 BrB om hets mot folkgrupp. Domstolens uttalande gällde det faktum att bestämmelsen innebär en inskränkning av yttrande- och åsiktsfriheten i 2 kap RF.

²⁸ Helmius, Ingrid, *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, 2000, s.66.

²⁹ Lindberg, G., 2005, s.20 och Westerlund, G., 2000, s.12.

³⁰ Bylund, Torleif, *Tvångsmedel I. Personella tvångsmedel i straffprocessen*, 1993, s.58, och Westerlund, G., 2000, s.12.

³¹ Lindberg, G., 2005, s.23.

dess närmare innebörd. Någon fullständigt enhetlig definition av proportionalitetsprincipen i svensk rätt går knappast att finna.³² Ingrid Helmius³³ har emellertid studerat den äldre svenska doktrinen kring bland annat proportionalitetsprincipen och då kommit fram till att det åtminstone råder enighet om att avvägningar mellan mål och medel skall göras i samband med att en myndighet utövar makt. Det går vidare att urskilja tre moment som återkommer och som anses styra myndigheters maktutövning gentemot enskild: 1) makt får bara utövas om det kan anses nödvändigt för att uppnå syftet, 2) maktutövningen måste stå i rimlig proportion till vikten av vad som skall uppnås, och 3) det medel som innebär det lindrigaste ingreppet för den enskilde skall väljas.³⁴

Proportionalitetsprincipen aktualiseras i svensk rätt bland annat i samband med användande av tvångsmedel. Principen inriktar sig på de negativa verkningar som användningen av ett tvångsmedel kan få för motstående intressen, det vill säga främst de skador som detta kan medföra för den enskilde. Proportionalitetsprincipen innebär då att ett straffprocessuellt tvångsmedel endast får användas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Den skada som ingreppet orsakar måste stå i rimlig proportion till vad som är att vinna med ingreppet.³⁵ En proportionalitetsprincip har införts i samtliga tvångsmedelskapitel (24-28 kap) i RB, innebärande att tvångsmedlet i fråga endast får användas om skälen för åtgärden uppväger det intrång som åtgärden innebär för den misstänkte eller tredje man.³⁶

Proportionalitetsprincipen skall, enligt Europadomstolens rättspraxis, genomsyra konventionen. Åtgärder som till sin typ är konventionsenliga kan således endast godtas om de är proportionerliga, det vill säga om de står i rimlig relation till de intressen de är avsedda att tillgodose.³⁷ I artiklarna 8-11 EMRK, bland annat respekt för privat- och familjeliv, yttrandefrihet och religionsfrihet, tillåts ingrepp i de skyddade rättigheterna när det är nödvändigt för att skydda vissa viktiga intressen. Vid bedömningen av nödvändigheten skall proportionalitetsprincipen användas. Det skall med andra ord göras en avvägning av hur stort ingreppet i den enskildes rätt är och hur starkt det behov är som skall tillgodoses genom ingreppet.³⁸ Helmius hävdar att den proportionalitetsprincip som utvecklats genom Europadomstolens praxis är densamma som sedan länge varit en del av svensk rätt. Samma intressen skall vägas mot varandra och det är endast tillämpningsområdet inom vilket avvägningen skall göras som utgör skillnaden mellan en europeisk och en svensk proportionalitetsprincip.³⁹

³² Möell, Christina, *Proportionalitetsprincipen i skatterätten*, 2003, s.18, 22 och 173.

³³ Ingrid Helmius, universitetslektor, JD, Juridiska Fakulteten vid Uppsala Universitet.

³⁴ Helmius, I., 2000, s.75.

³⁵ Westerlund, G., 2000, s.12 och Bylund, T., 1993, s.58.

³⁶ Bylund, T., 1993, s.59.

³⁷ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2002, s.58.

³⁸ Danelius, H., 2002, s.58f.

³⁹ Helmius, I., 2000, s.84.

3 Buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel?

3.1 Inledning

Diskussionen om införande av buggning som straffprocessuellt tvångsmedel är knappast ny. Debatten började egentligen redan 1966 då en Integritetsskyddskommitté, med uppgift att föreslå åtgärder till skydd mot olika former av integritetskränkningar, tillsattes.⁴⁰ Kommitténs arbete ledde så småningom fram till att ett förbud mot buggning infördes 1975⁴¹ och allt sedan dess har metodens existens diskuterats.⁴² Buggning är idag förbjudet i Sverige och den som begagnar sig av denna metod gör sig skyldig till så kallad *olovlig avlyssning* enligt 4:9a BrB⁴³ och kan enligt lagrummet bestraffas med böter eller fängelse upp till två år. Bestämmelsen syftar till att skydda enskilda mot risker för integritetskränkningar som kan åstadkommas genom utnyttjande av akustiska hjälpmedel.⁴⁴ Paragrafen ger skydd mot avlyssning eller upptagning av tal i enrum och samtal mellan andra och för straffbarhet krävs bland annat att avlyssningen eller upptagningen skett olovligen och i hemlighet.⁴⁵

Detta kapitel inleds med en historisk tillbakablick, det vill säga en redovisning av diskussionen kring tvångsmedlets existens samt de försök som tidigare gjorts i syfte att legalisera buggning. Därefter följer en redogörelse för det senaste förslaget, presenterat i prop. 2005/06:178, att införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Slutligen redovisas några av de remissvar som lämnats med anledning av förslaget för att illustrera den oenighet och de problem som detta orsakat.

3.2 Historisk tillbakablick

1966 tillsattes *Integritetsskyddskommittén* för att föreslå åtgärder till skydd mot olika former av integritetskränkningar. Riskerna för sådana kränkningar ansågs nämligen ha ökat, bland annat som en följd av den tekniska utvecklingen på elektronikområdet.⁴⁶ Detta kan sägas vara startskottet för en långvarig diskussion kring frågan om införande av buggning som ett straffprocessuellt tvångsmedel.

⁴⁰ SOU 1998:46, *Om buggning och andra hemliga tvångsmedel*, s.137.

⁴¹ Jfr 4:9a BrB.

⁴² Flyghed, J., 2000, s.87.

⁴³ Se lag (1975:239) och prop. 1975:19, *Regeringens proposition om lagstiftning om skydd mot avlyssning*.

⁴⁴ Holmqvist Lena m.fl., *Brottsbalken. En kommentar Del I (1-12 kap)*, 2005, s.4:40.

⁴⁵ Holmqvist L. m.fl., 2005, s. 4:41ff.

⁴⁶ SOU 1998:46, s.137.

Integritetsskyddskommittén resonerade bland annat kring huruvida det skulle vara tillåtet för myndigheterna att i undantagsfall använda sig av avlyssnings- och inspelningsapparatur i sitt brottsbeivrande arbete. Som motiv för en sådan reglering anförde kommittén att intresset av att förhindra särskilt allvarliga brott kan vara så starkt att hänsynen till den personliga integriteten får vika. Integritetsskyddskommittén kom emellertid fram till slutsatsen att det inte förelåg tillräckliga skäl att föreslå något särskilt undantag för polisen eller andra myndigheter i fråga om rätten att använda integritetsfarlig apparatur.⁴⁷ Kommitténs arbete ledde till att ett förbud mot buggning infördes 1975. Departementschefen förklarade i prop. 1975:19 att han vid den då aktuella tidpunkten inte ansåg det finnas tillräckliga skäl att tillåta polisen att använda integritetskränkande apparatur, men att det däremot fanns anledning att vidare utreda frågan.⁴⁸

Frågan om buggning har därefter varit föremål för diskussion i ett antal olika utredningar, bland annat i samband med *1979 års särskilda juristkommissions* utredning av omständigheterna kring Stig Berglings spionverksamhet. Inom ramen för denna utredning tog kommissionen upp frågan om hemlig avlyssning som en möjlig metod för brottsbekämpande myndigheter. Kommissionens slutsats blev att användande av buggning kunde ha lett till effektivare spaning mot Bergling men att det inte innebär att en så integritetskränkande metod generellt sett bör användas i andra fall.⁴⁹ Kommissionen uttalade även att hemlig avlyssning måste ses som ett betydligt mer djupgående ingrepp i den personliga integriteten än telefonavlyssning samt att det är en mer svårkontrollerad metod som riskerar att leda till ryktesspridning och bristande förtroende för de brottsbekämpande myndigheterna.⁵⁰

En legalisering av buggning har även förespråkats vid ett flertal tillfällen, bland annat av rikspolisstyrelsen och den så kallade SPANARK-gruppen på 1970-talet och av tvångsmedelskommittén i början av 1980-talet.⁵¹ I slutet av 1980-talet förklarade justitieminister Laila Freivalds emellertid att en legalisering av buggning avseende den öppna polisens verksamhet inte var aktuell, då tillräckliga skäl för en sådan lagstiftning inte kunde anses föreligga. Vad gällde säkerhetspolisens verksamhet hänvisade hon enbart till SÄPO-kommitténs pågående utredning.⁵² Ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel avvisades således därmed.

⁴⁷ SOU 1970:47, *Skydd mot avlyssning*, s. 96f och SOU 1998:46, s.137f.

⁴⁸ Prop. 1975:19, s.84f.

⁴⁹ Ds Ju 1980:2, *Fallet Bergling – Överväganden angående åtgärder*, s. 31f och Flyghed, J., 2000, s.87.

⁵⁰ Ds Ju 1980:2, s. 32.

⁵¹ Flyghed, J., 2000, s.87f och SOU 1998:46, s.140ff.

⁵² Prop. 1988/89:124, *Regeringens proposition om vissa tvångsmedelsfrågor*, s.59.

3.2.1 Buggningsutredningens förslag (SOU 1998:46)

1996 tillsattes den så kallade *Buggningsutredningen* för att på nytt se över lagstiftningen kring buggning. Utredningen hade bland annat till uppgift att analysera huruvida det finns ett behov av buggning som arbetsmetod inom polisväsendet, undersöka om metoden är effektiv samt överväga om intresset av att upprätthålla ett starkt skydd för den personliga integriteten ger utrymme för att tillåta buggning.⁵³

Buggningsutredningen kom fram till slutsatsen att behovet av buggning och dess effektivitet som en brottsutredande åtgärd innebär så starka skäl och sådana vinster för det allmänna att integritetsintresset inte bör hindra att metoden införs. Mot bakgrund av detta föreslog utredningen således en legalisering av buggning som straffprocessuellt tvångsmedel, dock kringgärdat av starka rättssäkerhetsgarantier.⁵⁴ Enligt det förslag som lämnades skulle buggning få användas vid förundersökning av brott som har ett straffminimum på fyra års fängelse, grovt narkotikabrott och grov varusmuggling avseende narkotika samt vid förbrott till dessa. Metodens användningsområde begränsades således till att avse de mest allvarliga brotten, såsom mord, dråp, grovt rån, grov mordbrand och grovt spioneri. Vidare föreslogs att metoden endast skulle få användas då någon är ”skäligen misstänkt” för brottet ifråga, om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen samt om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.⁵⁵ Förslaget behandlades i lagrådsremissen Hemlig avlyssning m.m. som beslutades av regeringen den 6 april 2000. Lagrådet kritiserade emellertid förslaget på vissa avgörande punkter vilket ledde till att någon legalisering av buggning aldrig kom till stånd.⁵⁶

3.3 Prop. 2005/06:178 Hemlig rumsavlyssning

Den 16 mars 2006 överlämnades prop. 2005/06:178 *Hemlig rumsavlyssning* till riksdagen,⁵⁷ innehållande förslaget att hemlig rumsavlyssning införs som ett nytt hemligt tvångsmedel. Propositionen utgör således det senaste i en lång rad försök att legalisera buggning. Nedan ges en sammanfattning av de viktigaste punkterna i förslaget.

⁵³ SOU 1998:46, s.13.

⁵⁴ SOU 1998:46, s.14.

⁵⁵ SOU 1998:46, s.14.

⁵⁶ Jfr Prop. 2005/06:178, s. 19.

⁵⁷ Propositionen bygger på dels promemorian Hemlig rumsavlyssning, 2005-10-27 och dels lagrådsremissen Hemlig rumsavlyssning 2006-02-09.

3.3.1 Definition

Med hemlig rumsavlyssning avses att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av ljud.⁵⁸

Med ”i hemlighet” avses att samtliga deltagare i ett samtal är ovetande om att buggningen sker. Det skall således inte räknas som hemlig rumsavlyssning om denna genomförs i ett rum, i största hemlighet, med hjälp av en kroppsmikrofon. Om tjänstemannen däremot skulle glömma en kavaj eller väska med mikrofonen i när han lämnar rummet, övergår det till att bli hemlig rumsavlyssning om denna så att säga fortsätter som om ingenting har hänt.⁵⁹

3.3.2 Villkor

3.3.2.1 Vid vilka brott blir buggning aktuellt?

För att ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning överhuvudtaget skall kunna lämnas krävs det, enligt regeringens förslag, att en förundersökning inletts. Det är således inte möjligt att använda sig av detta tvångsmedel i brottspreventivt syfte.⁶⁰ Vidare ställs i lagförslaget vissa krav på straffvärdet hos de brott som kan komma ifråga för användning av buggning som straffprocessuellt tvångsmedel.

Enligt huvudregeln föreslås hemlig rumsavlyssning få användas vid förundersökning som rör misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Det krävs således att det är fråga om särskilt allvarliga brott, såsom mord, dråp, högförräderi, grovt spioneri, grovt rån, grov mordbrand samt människorov. Vidare innehåller förslaget en så kallad straffvärdeventil, enligt vilken buggning även skall kunna användas vid vissa andra allvarliga brott om, exempelvis grovt narkotikabrott, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse.⁶¹ Straffvärdeventilen har i olika sammanhang kritiserats med motiveringen att det ofta är svårt, för att inte säga omöjligt, att redan på förundersökningsstadiet bedöma huruvida straffvärdet kommer att överstiga fyra års fängelse.⁶²

Vad slutligen gäller de så kallade osjälvtäckta brottsformerna föreslås att hemlig rumsavlyssning skall få användas vid förundersökning som rör misstanke om försök, förberedelse och stämpling till brott som faller under huvudregeln eller straffvärdeventilen, om sådana gärningar är belagda med

⁵⁸ Prop. 2005/06:178, s.47.

⁵⁹ Prop. 2005/06:178, s.48 och Ekelöf m.fl., 2006, s.107.

⁶⁰ Prop. 2005/06:178, s.51.

⁶¹ Prop. 2005/05:178, s. 51ff.

⁶² Se t.ex. Lagrådets yttrande, 2006-02-24.

straff samt om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att gärningens straffvärde överstiger fyra års fängelse.⁶³

3.3.2.2 Krav på misstankegrad och behov av åtgärden

Regeringen föreslår i propositionen att buggning skall få användas endast om någon är *skäligen misstänkt* för ett brott för vilket sådan avlyssning får ske. Som skäl för detta anges bland annat att ett krav på denna misstankegrad även gäller för vissa andra tvångsmedel såsom hemlig kameraövervakning, hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning samt att skäligen misstanke ställer högre krav på misstankens styrka än vad som avses med uttrycket att en person ”kan misstänkas” för brott. Ett krav på högre misstankegrad än så skulle innebära att tvångsmedlet i princip skulle komma att sakna betydelse i den brottsutredande verksamheten.⁶⁴

Vidare föreslås att hemlig rumsavlyssning endast skall få användas om det är av *synnerlig vikt* för utredningen, det vill säga samma krav som gäller för de befintliga hemliga tvångsmedlen. Regeringen hänvisar i propositionen till tvångsmedelskommitténs uttalande i prop. 1988/89:124 att begreppet synnerlig vikt inte nödvändigtvis behöver innebära att buggningen skall ge avgörande bevisning som omedelbart kan leda till fällande dom. Synnerlig vikt innebär istället att de upplysningar som avlyssningen kan ge inte får inskränka sig till obetydliga detaljer samt att utredningsläget skall vara sådant att avlyssning är nödvändigt. Vad som kan vinnas med åtgärden får i princip inte vara åtkomligt med andra, mindre ingripande metoder.⁶⁵ Slutligen krävs att en avvägning i enlighet med proportionalitetsprincipen görs i varje enskilt fall innan tillstånd till buggning lämnas. Detta kommer till uttryck genom ett, i paragrafen stadgat, krav på att skälen för åtgärden måste uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.⁶⁶

3.3.2.3 Vilka platser får avlyssnas?

Hemlig rumsavlyssning innebär att ett dolt tekniskt hjälpmedel placeras ut på en viss plats eller i ett visst utrymme, till exempel i ett rum eller i en bil. En förutsättning för att sådan avlyssning skall få ske är att det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen.⁶⁷ Buggning får naturligtvis genomföras i den misstänktes egen bostad under förutsättning att det, som ovan nämnts, finns ”särskild anledning” att anta att denne uppehåller sig där under tillståndstiden. För avlyssning av någon annans stadigvarande bostad krävs emellertid att det istället finns ”synnerlig anledning” att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där under nämnda tid. Även andra platser än bostäder får avlyssnas, till exempel bilar, restauranger och arbetsplatser, då gäller det lägre beviskravet ”särskild

⁶³ Prop. 2005/06:178, s. 55f.

⁶⁴ Prop. 2005/06:178, s.56f.

⁶⁵ Prop. 2005/06:178, s.57f och prop. 1988/89:124, s.44f.

⁶⁶ Ekelöf m.fl., 2006, s.107 och prop. 2005/06:178, s.56ff.

⁶⁷ Prop. 2005/06:178, s.59.

anledning”.⁶⁸ Det är i sammanhanget värt att påpeka att det inte krävs att den misstänkte kontinuerligt under tillståndstiden eller varje dag under samma tid kommer att vistas på den avlyssnade platsen. Enligt propositionen räcker det att den misstänkte i vart fall under något tillfälle besöker den plats som skall avlyssnas eller att den misstänkte kommer att befinna sig på just den platsen någon gång under den tid som beslutet avser.⁶⁹

Det är i mitt tycke anmärkningsvärt att den föreslagna regleringen tillåter så pass stora möjligheter för myndigheterna att avlyssna en bostad som tillhör någon annan än den misstänkte. Det skall visserligen föreligga *synnerlig anledning* att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig på platsen för att få bugga annans stadigvarande bostad, vilket innebär ett högre krav än vid avlyssning av den misstänktes egen bostad. Denna skillnad i beviskrav torde anses vara självklar, frågan är emellertid vilken effekt regleringen får i praktiken. Med beaktande av det faktum att det, enligt propositionen, räcker att den misstänkte i vart fall vid något tillfälle besöker den plats som skall avlyssnas förefaller det inte särskilt svårt att få tillstånd till att avlyssna annans bostad. En sådan reglering medför stora risker för allvarliga integritetskränkningar av oskyldiga medborgare.⁷⁰

3.3.2.3.1 Undantag för vissa platser

Tillstånd till buggning får, enligt förslaget, inte lämnas avseende dels vissa platser och dels vissa samtal. I huvudsak gäller att buggning inte får ske på advokatkontor, vårdinrättningar och massmedieredaktioner. För redaktionerna gäller emellertid det undantaget att dessa får avlyssnas om det finns synnerlig anledning att anta att platsen används för just sådana brott som kan föranleda hemlig rumsavlyssning.⁷¹ Med andra ord innebär detta att om det finns synnerlig anledning att anta att en massmedieredaktion används för att planera till exempel terroristbrott så får tillstånd till buggning lämnas för denna plats. Detta undantag har kritiserats av bland annat Svenska Journalistförbundets ordförande, som hävdar att det punkterar grundlagen bakvägen. Ett tillåtande av buggning av massmedieredaktioner kan nämligen sägas innebära ett kringgående av den grundlagsstadgade yttrande- och tryckfriheten på så sätt att källskydd och meddelarfrihet inte längre kan garanteras.⁷²

Vidare gäller enligt regeringens förslag att samtal där någon som yttrar sig inte skulle få höras som vittne på grund av förbudet i 36 kap 5 § RB, till exempel advokater, psykologer eller läkare, inte skall få avlyssnas. Upptagningar eller uppteckningar av dylika samtal skall omedelbart förstöras.⁷³ Bylund menar att denna regel borde gälla alla samtal mellan

⁶⁸ Ekelöf m.fl., 2006, s.108.

⁶⁹ Ekelöf m.fl., 2006, s.108 och prop.2005/06:178, s.60.

⁷⁰ Se även Ekelöf m.fl., 2006, s. 108f.

⁷¹ Prop. 2005/06:178, s.62.

⁷² Agnetha Lindblom Hulthén, ordförande i Svenska Journalistförbundet, JiA-debatten, Lund 2006-10-25.

⁷³ Prop. 2005/06:178, s.62.

icke misstänkta, som den misstänkte inte deltar i (till exempel på grund av att han inte är på plats) om man vill åstadkomma maximalt skydd för integriteten och privatlivet.⁷⁴

3.3.2.4 Övrigt

Rätten beslutar om tillstånd till buggning och ett offentligt ombud skall vara närvarande vid förhandlingen. Ombudet har rätt att ta del av vad som förekommer och yttra sig i ärendet samt att överklaga rättsens beslut. Detta system har införts för att stärka enskildas rättsskydd i samband med användande av hemliga tvångsmedel. Tillstånd till buggning är tidsbegränsade och kan ges för högst en månad i taget.⁷⁵ Ett beslut om hemlig rumsavlyssning skall få förenas med ett särskilt tillstånd för de brottsutredande myndigheterna att bereda sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som allmänheten inte har tillträde till och som annars är skyddad mot intrång, till exempel någons bostad. Av detta anses också följa en rätt för myndigheterna att, efter tillståndstidens utgång, återigen bereda sig tillträde till platsen för att återta de tekniska hjälpmedlen eller att göra dem obrukbara.⁷⁶

Förslaget innehåller ingen bestämmelse om underrättelseskyldighet i samband med användning av hemlig rumsavlyssning. Istället anges en avsikt att inom kort tillsätta en utredning med uppgift att skyndsamt ta fram sådana regler.⁷⁷ Bristen på en bestämmelse om underrättelseskyldighet har kritiserats hårt och bland annat Lagrådet och SHC har hävdats att den misstänkte bör ha rätt att bli informerad om att avlyssningen har skett så snart detta kan ske utan skada för utredningen.⁷⁸ En legalisering av buggning utan så kallad underrättelseskyldighet skulle troligtvis stå i strid med artikel 13 EMRK då det skulle innebära en kränkning av rätten till ett effektivt rättsmedel.⁷⁹ Om den misstänkte inte blir informerad om att han varit föremål för buggning så kan han inte få lagligheten av åtgärden prövad och han kan heller inte kräva skadestånd för det fall att avlyssningen skulle ha varit olaglig eller på annat sätt skadlig.

Vad gäller frågan om överskottsinformation så innehåller den föreslagna regleringen en annan lösning än den som gäller beträffande överskottsinformation vid teleavlyssning. Enligt regeringens förslag skall uppgifter som kommit fram vid buggning och som rör ett annat brott än det som har föranlett tvångsmedelsanvändningen få användas för att utreda det

⁷⁴ Ekelöf m.fl. 2006, s.110.

⁷⁵ Prop. 2005/06:178, s.69ff.

⁷⁶ Ekelöf m.fl., 2006, s.110 och prop. 2005/06:178, s.77.

⁷⁷ Prop 2005/06:178, s.74. Som nämndes i arbetets inledning så har ett betänkande om ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid användande av hemliga tvångsmedel överlämnats till regeringen i november 2006 (SOU 2006:98).

⁷⁸ Lagrådets yttrande 2006-02-24 och Kommentarer från Svenska Helsingforskommittén till förslag om utökad användning av hemliga tvångsmedel samt en stärkt parlamentarisk kontroll.

⁷⁹ I artikel 13 stadgas att ”Var och en, vars i denna konvention angivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet”.

brottet endast om det brottet kan föranleda hemlig rumsavlyssning. Med andra ord måste överskottsbrottet vara av den svårhet som krävs för tillstånd till buggning för att information om det brottet skall få användas.⁸⁰ Beträffande förestående brott föreslås emellertid samma reglering, som återfinns i 27:23a RB, nämligen att överskottsinformation får användas för att förhindra ett sådant brott.⁸¹ Motivet för denna reglering är att;

”Intresset av att förhindra brott framstår som ännu starkare än intresset av att utreda och lagföra redan begångna brott och får generellt anses väga över de integritetsintressen som annars talar mot användning av överskottsinformation.”⁸²

3.4 Kommentarer till lagförslaget

Förslaget om införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel har väckt starka känslor och givit upphov till en enorm debatt, inte minst i massmediala sammanhang. Massiv kritik har riktats mot förslaget från röststarkt håll och bland annat Lagrådet och Sveriges Advokatsamfund har motsatt sig den föreslagna regleringen. I det följande redovisas några av de remissyttranden som lämnats i lagstiftningsärendet.

3.4.1 Lagrådet

Lagrådet konstaterar i sitt yttrande att hemlig rumsavlyssning är av synnerligen integritetskänslig karaktär och att det måste krävas mycket starka skäl för att ett så ingripande tvångsmedel skall införas. Vidare menar Lagrådet att buggning, för det fall det tillåts, inte bör ges ett mera vidsträckt tillämpningsområde än som klart motiveras av behovet samt att villkoren för tvångsmedlets användning måste utformas så att risken för extensiv tillämpning eller för missbruk minimeras. Lagrådet kritiserar i sitt yttrande regeringens förslag och menar bland annat att integritetsaspekterna inte belysts tillräckligt, att redovisningen av tvångsmedlets behov och effektivitet är knapphändig samt att förslaget inte innehåller tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Mot denna bakgrund avstyrker Lagrådet att lagstiftning införs enligt regeringens förslag.⁸³

3.4.2 Sveriges Advokatsamfund

Sveriges Advokatsamfund avstyrker i sitt remissyttrande att förslagen rörande hemlig rumsavlyssning läggs till grund för lagstiftning. Som skäl för detta anger samfundet att utredningen inte är sådan att den kan ligga till grund för slutsatsen att det är nödvändigt att legalisera buggning som tvångsmedel på det sätt som föreslås. Den kritik som Sveriges Advokatsamfund framför är väsentligen densamma som Lagrådets och innehåller bland annat krav på noggrannare redovisning av behov och

⁸⁰ Ekelöf m.fl. 2006, s.110 och prop 2005/06:178, s. 83.

⁸¹ Ekelöf m.fl. 2006, s.110.

⁸² Prop. 2005/06:178, s.87.

⁸³ Lagrådets yttrande, 2006-02-24.

effektivitet samt en önskan om en analys av värdet av bevarat skydd mot hemlig rumsavlyssning.⁸⁴

3.4.3 Svenska Helsingforskommittén

Svenska Helsingforskommittén välkomnar de förbättringar ur rättssäkerhetssynpunkt som gjorts i det nya förslaget jämfört med det förslag som Buggningsutredningen lade fram 1998⁸⁵ men avstyrker trots det lagförslaget. Som motiv till ställningstagandet anges att rättssäkerheten vid hemlig avlyssning fortfarande är otillräcklig och att det i praktiken inte finns någon möjlighet för enskilda att få en kränkning prövad. SHC anser vidare att förslaget brister i den redovisade behovsinventeringen samt att hotbildsanalysen inte är övertygande.⁸⁶

3.4.4 Säkerhetspolisen

SÄPO välkomnar förslaget att legalisera buggning och menar att lagförslaget innehåller väl genomtänkta resonemang kring den nödvändiga avvägningen mellan kraven på integritet, rättssäkerhet och effektivitet. SÄPO menar emellertid att det även skulle vara önskvärt att ge åklagare rätt och möjlighet att fatta interimistiska beslut om buggning för att på så sätt påskynda processen i särskilt brådskande ärenden. Vidare påpekar SÄPO att undantaget för vissa platser och samtal skapar möjlighet för missbruk av kriminella personer samt att det skulle vara önskvärt med en utvidgning av de brott vid vilka buggning föreslås få användas.⁸⁷

3.4.5 Brottsförebyggande rådet

Brå konstaterar i sitt remissyttrande att det föreligger brister i analysen av behovet och effektiviteten av hemlig rumsavlyssning och man efterfrågar en samlad analys av behovet och värdet av samtliga förslag⁸⁸ som på senare tid lämnats avseende utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel. Brå menar vidare att för det fall att buggning införs som ett nytt tvångsmedel så måste utgångspunkten vara att verksamheten prövas och blir föremål för en noga planerad och väl genomförd utvärdering innan någon permanent lagreglering kan komma i fråga.⁸⁹

⁸⁴ Sveriges Advokatsamfundets yttrande, 2005-12-05.

⁸⁵ Jfr SOU 1998:46.

⁸⁶ Kommentarer från Svenska Helsingforskommittén till förslag om utökad användning av hemliga tvångsmedel samt en stärkt parlamentarisk kontroll, 2006-01-15.

⁸⁷ Säkerhetspolisens remissvar, AD 009-09236-05, 2005-12-13.

⁸⁸ Se t.ex. Ds 2003:13 *Överskottsinformation*, SOU 2003:74 *Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottbekämpningen*, Ds 2005:21 *Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet*.

⁸⁹ Brottsförebyggande rådets remissyttrande över promemorian Hemlig rumsavlyssning, 2005-12-07.

3.4.6 Justitiekanslern

JK inleder med att konstatera att förslaget om införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel innebär ett rejält kliv in på privatlivets område jämfört med hittillsvarande tvångsmedel. Justitiekanslern är kritisk till vissa delar av förslaget men godtar trots det ett tillåtande av buggning genom en tidsbegränsad lag. JK säger sig bland annat sakna en samlad analys av förhållandet mellan den totala verkan av tvångsmedel och annan övervakning och skyddet för den personliga integriteten. Särskilt förslaget om att möjliggöra buggning innebär ett mycket betydande intrång i den allra mest känsliga sfären av privatlivet, enligt JK.⁹⁰

3.4.7 Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen tillstyrker förslaget att införa buggning som ett nytt tvångsmedel med motiveringen att möjligheten till hemlig rumsavlyssning kommer att bli ett mycket verkningsfullt hjälpmedel i kampen mot allvarlig brottslighet när andra metoder är otillräckliga. Styrelsen menar att promemorian ger en god bild av behovet av buggning inom den öppna polisens verksamhet och att möjligheten till hemlig rumsavlyssning kommer att leda till stora effektivitetsvinster, och på längre sikt även resursrationalisering, för polisen. I likhet med SÄPO menar även Rikspolisstyrelsen att det vore önskvärt om åklagare gavs möjlighet att fatta interimistiska beslut om buggning i brådskande fall.⁹¹

⁹⁰ Justitiekanslerns remissyttrande över promemorian Hemlig rumsavlyssning, Dnr 5607-05-08, Beslut 2005-12-08.

⁹¹ Rikspolisstyrelsens yttrande över promemorian Hemlig rumsavlyssning, Dnr RÄS-102-5095/05, 2005-12-05.

4 Personlig integritet

4.1 Inledning

Varje gång ett nytt tvångsmedel skall införas så aktualiseras frågan om skyddet för privatlivet och den personliga integriteten, och som redan framgått är så även fallet avseende förslaget om införande av buggning. Kritikerna till förslaget menar bland annat att en sådan reglering skulle innebära en avsevärd (och otillåten) inskränkning i människors rätt till skydd för den personliga integriteten. Frågan är emellertid hur begreppet personlig integritet skall definieras och vad det egentligen innebär. I detta kapitel görs först en genomgång av begreppet integritet med några exempel på hur det kan definieras. Därefter beskrivs det rättsliga skyddet för den personliga integriteten, dels nationellt och dels internationellt. Slutligen presenteras den, i dagsläget, pågående integritetsutredningen.

4.2 Begreppet integritet

Begreppet personlig integritet kan sägas ha två innebörder i det politiska tänkandet. För det första en positiv frihet, det vill säga den aktiva aspekten som innebär en rätt till handlingsfrihet för individen och för det andra en negativ frihet, en passiv aspekt innebärande en rätt för individen att bli lämnad ifred från exempelvis offentliga myndigheter, företag, massmedia eller enskilda personer.⁹² Själva ordet integritet härstammar från det latinska ordet *integer* som betyder hel eller ren. Det innebär okränkbarhet, oberoende och frihet från inblandning eller obehörig påverkan.⁹³ Intresset av att skydda den personliga integriteten är internationellt sett inte något nytt påfund. Redan på slutet av 1800-talet argumenterade de två amerikanska juristerna, Samuel Warren och Louis Brandeis, för erkännandet av en ”right to privacy” i en artikel i *Harvard Law Review*. Bakgrunden till artikeln var att den amerikanska pressen hade börjat använda en så kallad ”keyhole journalism”, inriktad på att avslöja skandaler rörande framgångsrika människor.⁹⁴

Ett återkommande problem i samband med diskussioner om den personliga integriteten är vad som egentligen avses med detta begrepp. Detta problem grundar sig i det stora antal förfaranden som kan utgöra eller upplevas som ett angrepp på någons person eller privata sfär.⁹⁵ Det kan till exempel handla om känsliga uppgifter som kommer till allmän kändedom, övergrepp av olika slag, arbetsgivarens kontroll och övervakning av personalen samt

⁹² Helmius, I., 2000, s.97.

⁹³ Helmius, I., 2000, s.96f.

⁹⁴ Lännergren, Bengt, *Om integritet*, SvJT 1979, s.161.

⁹⁵ Ds Ju 1994:51, *Skyddet för enskilda personers privatliv. En studie*, s.8.

känslan av att ha blivit kränkt sedan man haft inbrott i hemmet.⁹⁶ Vad som uppfattas som skyddsvärt blir inte sällan fråga om avvägningar som i viss mån är subjektiva och beror på upplevelser, känslor och värderingar. Vidare är det viktigt att påpeka att uppfattningen om vad som hör, eller bör höra till den personliga integriteten eller privatlivets helgd förändras med tidens gång och i takt med samhällsutvecklingen.⁹⁷ Definitioner av begreppet riskerar således att antingen bli alldeles för vida, till exempel en allmänt beskriven rättighet att bli lämnad ifred, eller alldeles för snäva, exempelvis en rättighet för var och en att i varje situation samtycka till en viss åtgärd.⁹⁸

4.2.1 Några olika definitioner

Det finns ingen definition av begreppet personlig integritet i svensk lagstiftning. Det har emellertid gjorts en hel del försök att ringa in begreppet i olika utredningar och i doktrin. Ett tidigt exempel på ett dylikt försök är Stig Strömholms ”kränkingskatalog”⁹⁹ enligt vilken följande förfaranden kan utgöra kränkningar av den personliga integriteten:

1. tillträde till och genomsökande av privata lokaler eller annan egendom;
2. kroppsundersökning;
3. medicinska undersökningar, psykologiska tests osv.;
4. intrång i en persons privata sfär genom skuggning, spionerande, telefonterror o.d.;
5. som ett särfall till grupp 1 och 4; ofredande genom företrädare för massmedierna;
6. olovlig ljudupptagning, fotografering eller filmupptagning;
7. brytande av brevhemligheter;
8. telefonavlyssning;
9. utnyttjande av elektronisk avlyssningsapparat;
10. spridande av förtrolig information (t.ex. genom advokater, läkare, sjuksköterskor o.d.);
11. avslöjande inför offentligheten av annans privata förhållanden
12. olika former av nyttjande av annans namn, bild eller liknande identifieringsmedel;
13. missbruk av annans ord eller meddelanden (t.ex. genom förvrängda eller uppiktade intervjuer);
14. angrepp på annans heder och ära.

Sedan 1970-talet har en mängd olika utredningar diskuterat begreppet personlig integritet och resonerat kring hur integriteten skall skyddas från otillbörlig avlyssning, från kränkande registrering och från olika former av övervakning och kontroll. I flertalet av dessa utredningar konstateras att en individ som lever i ett samhälle och i en gemenskap med andra människor inte kan göra gällande något absolut anspråk på att få leva ifred för andra individer eller ostörd av samhällets organ.¹⁰⁰ Gemensamt för utredningarna kan vidare sägas vara uppfattningen att det inte går att ställa upp en enda allmängiltig princip som anger vad som skall tillhöra den fredade respektive

⁹⁶ Collste, Göran, *Behandling av personuppgifter och personlig integritet: En etisk analys*, i SOU 1997:39, *Integritet, Offentlighet, Informationsteknik*, Bilaga 4, s.789f.

⁹⁷ Ds Ju 1994:51, s. 8f.

⁹⁸ Freese, Jan m.fl., *Privatlivets helgd. Tillåtet och otillåtet enligt datalagen, kreditupplysningslagen och inkassolagen*, 1975, s.16.

⁹⁹ Strömholm, Stig, *Integritetsskyddet. Ett försök till internationell lägesbestämning*, SvJT 1971, s. 698f.

¹⁰⁰ Se t.ex. SOU 1970:47, *Skydd mot avlyssning*, s.56, SOU:1972:79, *Kreditupplysning och integritet*, s. 75 och SOU1974:85, *Fotografering och integritet*, s. 56.

den icke-fredade zonen, vilket får till följd att man i varje specifik situation får ta ställning till denna fråga.¹⁰¹ Som exempel på det senare kan nämnas integritetsskyddskommitténs uttalande i SOU 1970:47 att;

”...integritetsbegreppet bör ha till utgångspunkt det skyddsbehov som orsakas av förekomsten av den tekniska apparaturen. Eftersom med dennas hjälp kan åtkommas vad som kan ses eller höras, är det för kommittén naturligt att allmänt ställa frågan om en enskild person bör åtnjuta skydd mot utomståendes insyn i hans privata förhållanden. Utanför utredningsuppdraget faller sålunda bl.a. frågor om individens skydd mot utomståendes åtgärder i syfte att störa hans privatliv eller att påverka hans uppfattningar eller åsikter, t.ex. genom reklam i olika former.”¹⁰²

Den så kallade tvångsmedelsutredningen¹⁰³ gjorde ett försök att ringa in begreppet personlig integritet i mitten av 1980-talet. Här skiljde man mellan den rumsliga integriteten (hemfriden), den materiella integriteten (egendomsskyddet), den kroppsliga integriteten (skydd för liv och hälsa, skydd mot ingrepp i eller mot kroppen, kroppsvisitation m.m.), den personliga integriteten i fysisk mening (skyddet för den personliga friheten och rörelsefriheten) och slutligen skyddet för den personliga integriteten i ideell mening (skyddet för privatlivet och för personligheten inklusive den privata ekonomin).¹⁰⁴

I en bilaga till datalagskommitténs betänkande SOU 1997:39 återfinns en rapport, skriven av Göran Collste, angående personlig integritet. Han använder sig där av en socialt grundad avgränsning och menar att personers integritet kränks i den mån som det sker ett intrång i deras privata sfär och/eller uppgifter om dem, som det finns rimliga skäl att beteckna som integritetskänsliga (exempelvis angående personers egenskaper, uppfattningar eller handlingar), sprids ut.¹⁰⁵

Vi kan mot bakgrund av ovanstående resonemang konstatera att det inte är en helt enkel uppgift att ringa in och definiera det mångtydiga begreppet personlig integritet. Klart är emellertid att det rör sig om någon typ av intrång i individens privata, fredade, sfär. Vad som skall skyddas eller hur begreppet skall definieras får sedan preciseras i varje enskilt fall där frågan aktualiseras. När det gäller ett eventuellt införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel menar jag att i första hand skyddet för den personliga integriteten i ideell mening, enligt tvångsmedelsutredningens indelning, aktualiseras. Användande av hemlig rumsavlyssning för insamling av information innebär nämligen en i det närmaste total kontroll över den enskildes privatliv. Inom ramen för den personliga integriteten och privatlivet skall finnas en möjlighet att föra privata samtal i vilka den enskilde, i förtroende, kan berätta vad han vill för vem han vill. Denna rättighet kränks emellertid genom att myndigheterna kan få tillstånd att, i hemlighet, avlyssna sådana samtal. Det är vidare inte endast den misstänkte

¹⁰¹ Helmius, I., 2000, s. 105.

¹⁰² SOU 1970:47, s.56.

¹⁰³ SOU 1984:54, *Tvångsmedel-Anonymitet-Integritet*.

¹⁰⁴ SOU 1984:54, s. 42.

¹⁰⁵ Collste, G., s. 794ff.

som drabbas av denna kränkning utan även samtliga personer som denne samtalar med, det vill säga också helt oskyldiga och ovetande individer får sin personliga integritet kränkt genom användningen av detta tvångsmedel. I detta sammanhang kan det även vara värt att påpeka att buggen upptar samtliga ljud i rummet eller lokalen där den placerats och således inte enbart samtal mellan två eller flera personer. Vidare kan hemlig rumsavlyssning medföra en kränkning av den rumsliga integriteten med tanke på att polisen ges möjlighet att bereda sig tillträde till den plats där den tekniska apparaturen skall placeras, till exempel den misstänktes eller någon annans bostad. Denna rätt att bereda sig tillträde gäller såväl vid utplacering som vid avlägsnande av avlyssningsapparaturen.

4.3 Rättsligt skydd för den personliga integriteten

I svensk rätt finns det inte, förutom i EMRK, någon allmän bestämmelse till skydd för den personliga integriteten. Däremot finns det föreskrifter med sådant innehåll på särskilda rättsområden.¹⁰⁶ Skyddet för den enskildes integritet i förhållande till det allmänna är grundlagsreglerat medan skyddet mot integritetskränkningar från andra enskilda ges i vanlig lag. Som exempel på det sistnämnda kan nämnas kapitlen 3-6 i BrB, skadeståndslagen och namnlagen.¹⁰⁷ Jag kommer här att fokusera på det grundlagsstadgade skyddet mot integritetskränkningar gentemot det allmänna, då dessa regleringar får störst betydelse vid frågan om införande av buggning. Jag inleder med att redovisa några exempel på det skydd en enskild medborgare åtnjuter mot integritetskränkningar från staten enligt de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till. Därefter följer en redogörelse för skyddet mot integritetskränkningar gentemot det allmänna enligt regeringsformen.

4.3.1 Förenta Nationerna

1948 antogs FN:s universella deklaration om de mänskliga rättigheterna av generalförsamlingen. Deklarationen är inte formellt bindande för någon stat men har trots det stor betydelse som ett uttryck för vad den internationella opinionen kräver. Deklarationens viktigaste funktion är att den utgör en allmänt accepterad katalog över mänskliga rättigheter samt att den utövar ett betydelsefullt inflytande på utvecklingen av konventioner i ämnet.¹⁰⁸ I artikel 12 anges att ”ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens, ej heller angrepp på heder och anseende” samt att envar ”har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp”.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Dir. 2004:51, *Skyddet för den personliga integriteten*, s. 2.

¹⁰⁷ Dir 2004:51, s.4.

¹⁰⁸ Helmius, I., 2000, s.108.

¹⁰⁹ Helmius, I., 2000, s.108.

4.3.1.1 FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter ratificerades av Sverige 1971 och trädde i kraft 1976. Artikel 17 reglerar rätten till en privat sfär och lyder enligt följande:

1. Ingen må utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller korrespondens, ej heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.
2. Envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Skyddet för den privata sfären skall gälla alla ingripanden eller attacker oavsett om de härrör från statliga myndigheter eller från fysiska eller juridiska personer.¹¹⁰ Rättigheten får underkastas vissa inskränkningar om dessa är föreskrivna i lag och nödvändiga för att bland annat skydda den nationella säkerheten och den allmänna ordningen. FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna, HRC, har inrättats för att övervaka konventionens efterlevnad. Kommittén granskar nationella rapporter och har också vissa möjligheter att ta upp klagomål från enskilda. Efter prövning av sådana klagomål kan kommittén lägga fram sina synpunkter på saken, men kommittén är inte behörig att meddela något för den klandrade staten bindande beslut.¹¹¹

4.3.2 Europakonventionen

Den 4 november 1950 undertecknades den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EMRK). Sverige ratificerade konventionen 1952, året innan den trädde i kraft och sedan den 1 januari 1995 gäller konventionen som svensk lag.¹¹² EMRK gäller, till skillnad från FN:s universella deklaration, endast civila och politiska rättigheter men erbjuder i gengäld mycket effektiva kontrollmöjligheter. Europadomstolen¹¹³ prövar både mellanstatliga mål och enskilda klagomål och har möjlighet att meddela slutgiltiga och folkrättsligt bindande domar för den berörda staten.¹¹⁴

I artikel 8 EMRK återfinns bestämmelser om rätten till en fredad, privat sfär:

1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

¹¹⁰ General comment No. 16: The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honour and reputation (Art 17): 08/04/88.

¹¹¹ SOU 2002:87 *Rikets säkerhet och den personliga integriteten*, s.103 och Helmius, I., 2000, s.110.

¹¹² SOU 2002:87, s. 103 och Helmius, I., 2000, s.111.

¹¹³ Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

¹¹⁴ Helmius, I., 2000, s.111f och Danelius, H., 2002, s.24.

Rätten till respekt för privatlivet är av mycket allmän art och omfattar en mängd åtgärder. Vid sidan av rätten till respekt för privatlivet behandlas också rätten till respekt för familjelivet samt för hem och korrespondens i artikel 8. I sammanhanget bör påpekas att dessa rättigheter är så nära förbundna med varandra att de ofta inte kan särskiljas. Som exempel kan nämnas att telefonavlyssning och brevkontroll berör såväl korrespondens som privatliv och att husrannsakan innebär ett ingrepp både i rätten till respekt för hem och i rätten till respekt för privatlivet.¹¹⁵

Artikel 8 innebär i första hand att staten skall avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten men den ålägger samtidigt staten att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes privata sfär. Här ligger således även ett krav på att staten vidtar vissa, rimliga, skyddsåtgärder gentemot de enskilda.¹¹⁶ Det i artikel 8 stadgade skyddet är inte absolut utan inskränkningar får göras under vissa förutsättningar. För det första så måste ingreppet vara lagligt, det vill säga att inskränkningen skall ha stöd i nationell lag som uppfyller rimliga anspråk på rättssäkerhet. Som exempel kan nämnas att lagen skall ge skydd mot godtycke, vara tillgänglig för allmänheten och utformad med erforderlig precision. För det andra måste ingreppet vara ägnat att tillgodose något av de i artikel 8:2 uppräknade allmänna eller enskilda intressena. Uppräkningen av dessa legitima ändamål är omfattande och allmänt formulerade vilket medför att det sällan är några problem att hänföra ett ingrepp till någon av dessa kategorier. För det tredje och sista så måste ingreppet vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Det krävs här att det föreligger ett så kallat "pressing social need", ett angeläget samhällsligt behov. Inskränkningen måste vidare stå i rimlig proportion till det syfte som skall tillgodoses. Staten har en viss, dock ej obegränsad, frihet att avgöra om en inskränkning är nödvändig.¹¹⁷

4.3.2.1 Europadomstolens praxis avseende hemliga tvångsmedel

Europadomstolen har vid ett flertal tillfällen slagit fast att användning av hemliga tvångsmedel innebär en inskränkning av rätten till privatliv enligt artikel 8 EMRK. Detta innebär emellertid inte att användningen av sådana tvångsmedel som telefonavlyssning, buggning eller kameraövervakning är förbjudet enligt konventionen utan istället gäller att sådana åtgärder godtas under förutsättning att de uppfyller kraven i artikel 8:2 EMRK. Europadomstolen har här givit medlemsstaterna stort utrymme att själva bedöma behovet av användningen av hemliga tvångsmedel samt om ingripandena är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.¹¹⁸

Danelius menar att telefonavlyssning är en integritetskänslig åtgärd då den innebär ett kraftigt intrång eftersom syftet är att fånga upp samtal mellan

¹¹⁵ Danelius, H., 2002, s.261.

¹¹⁶ Danelius, H., 2002, s. 261.

¹¹⁷ Danelius, H., 2002, s.263f.

¹¹⁸ Kommentarer från Svenska Helsingforskommittén till förslag om utökad användning av hemliga tvångsmedel samt en stärkt parlamentarisk kontroll, 2006-01-15.

personer som utgår ifrån att de kan tala förtroligt med varandra om privata angelägenheter. Europadomstolen har i ett flertal fall haft att bedöma huruvida telefonavlyssning varit förenlig med EMRK. I dessa fall har det oftast funnits visst lagstöd men bestämmelserna har varit så oklara eller allmänt utformade att tillämpningen av dem varit orimlig att förutse.¹¹⁹ Att lagarna måste vara klara och tydliga och, i största möjliga mån, förutsebara har Europadomstolen slagit fast i bland annat *Kruslin mot Frankrike*, *Huvig mot Frankrike* och *Kopp mot Schweiz*.¹²⁰ I det sistnämnda fallet gjorde domstolen bland annat följande uttalande angående kravet på förutsebarhet;

”In the context of secret measures of surveillance or interception of communications by public authorities, because of the lack of public scrutiny and the risk of misuse of power, the domestic law must provide some protection to the individual against arbitrary interference with Article 8 rights. Thus, the domestic law must be sufficiently clear in its terms to give citizens an adequate indication as to the circumstances in any conditions on which public authorities are empowered to resort to any such secret measures.”¹²¹

I fallet *Amann mot Schweiz* hade Amanns samtal med en person från den sovjetiska ambassaden blivit avlyssnat av polisen, vilket lett till att Amann blivit registerförd som misstakt spion. Europadomstolen menade emellertid att kravet på att telefonavlyssning skall ske i överensstämmelse med lag inte var uppfyllt bland annat med hänsyn till att de bestämmelser som låg till grund för avlyssningen var mycket allmänt utformade. Avlyssningen ansågs således stå i strid med artikel 8 EMRK.¹²²

Fallet *Klass m.fl. mot Tyskland* utgör ett principiellt viktigt avgörande från Europadomstolen. Här behandlade domstolen särskilt frågan om behovet av kontroll av en åtgärd som vidtas utan att den närmast berörde informeras därom i förväg. Domstolen konstaterade bland annat att telefonavlyssning får komma till användning enligt artikel 8:2 när detta är nödvändigt för att skydda de demokratiska institutionerna men att det måste finnas en effektiv kontroll av att systemet inte missbrukas.¹²³ Mot bakgrund av detta bör något kort nämnas om artikel 13 EMRK. Enligt denna artikel skall var och en, vars i konventionen angivna fri- och rättigheter kränks, ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet.¹²⁴ I fallet *Klass m.fl. mot Tyskland* konstaterade domstolen med effektivt rättsmedel måste förstås;

”...a remedy that is as effective as can be having regard to the restricted scope for recourse inherent in any system of secret surveillance”.¹²⁵

¹¹⁹ Danelius, H., 2002, s.270f.

¹²⁰ *Kruslin mot Frankrike*, Appl. No 11801/85, 24/4 1990, *Huvig mot Frankrike*, Appl. No 11105/84, 24/4 1990 och *Kopp mot Schweiz*, 13/1997/797/1000, 25/3 1998.

¹²¹ *Kopp mot Schweiz*, punkt 64.

¹²² *Amann mot Schweiz*, Appl. No 27798/95, 16/2 2000.

¹²³ *Klass m.fl. mot Tyskland*, Appl. No 5029/71, 6/9 1978 och Danelius, H., 2002, s.272.

¹²⁴ Prop. 2005/06:178, s.26 och Danelius, H., 2002, s.351f.

¹²⁵ *Klass m.fl. mot Tyskland*, punkt 69.

I sammanhanget skall återigen påpekas att det senaste förslaget om införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel har kritiserats bland annat just på grund av bristen på effektiva rättsmedel. Som nämnts ovan (kap 3.3.2.4) har regeringen till exempel underlåtit att närmare reglera frågan om underrättelseskyldighet i prop. 2005/06:178 och enbart angivit en avsikt att vidare utreda frågan om en sådan skyldighet. Denna fråga skall dock inte vidare behandlas inom ramen för föreliggande arbete.

Vad gäller buggning så finns det i nuläget inte någon praxis av särskild betydelse och här skall endast nämnas fallet *Khan mot Förenade Konungariket*.¹²⁶ I detta fall hade polisen installerat en anordning för avlyssning och, genom denna, spelat in Khans samtal med en annan person. Inspelningen användes sedan som bevis mot Khan för att han begått narkotikabrott. Europadomstolen fann emellertid att förfarandet var stridande mot artikel 8 EMRK då avlyssningsåtgärden saknade lagstöd.¹²⁷

4.3.3 Regeringsformen

I 1:2 RF stadgas att det allmänna bland annat skall "värna den enskildes privatliv och familjeliv". Bestämmelsen är dock inte rättsligt bindande utan skall endast ses som ett uttryck för en politisk målsättning.¹²⁸ De grundläggande fri- och rättigheterna stadgas i 2 kap RF som innehåller rättsligt bindande regler som skyddar den enskildes integritet i förhållande till det allmänna. Dessa bestämmelser är bindande för lagstiftaren och i viss utsträckning för domstolarna och andra rättstillämpande organ.¹²⁹ Reglerna i 2:2-5 RF, bland annat skyddet mot att behöva tillkännage sin åskådning i olika hänseenden och skyddet mot dödsstraff, kroppsstraff och tortyr, är absoluta i den mening att skyddet inte kan begränsas på annat sätt än genom grundlagsändring. Vissa andra bestämmelser i 2 kap RF är istället att se som relativa då de kan begränsas genom lag. Ett exempel på en sådan regel är 2:6 RF, i vilken stadgas att;

"Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§. Han är därjämte skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot *hemlig avlyssning* eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (min kursivering)".

Regleringen gäller integriteten i rumslig och ideell bemärkelse och härunder faller bland annat skyddet mot hemlig avlyssning, buggning. Huvudregeln är således att varje enskild individ är skyddad mot att bli avlyssnad i hemlighet, vilket i sin tur innebär att det skulle vara stridande mot grundlagen att införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Som ovan nämntes är denna bestämmelse emellertid relativ och får alltså inskränkas under de förutsättningar som anges i 2:12 andra stycket RF;

¹²⁶ Khan mot Förenade Konungariket, Appl. No 35394/97, 12/5 2000.

¹²⁷ Danelius, H., 2002, s.273.

¹²⁸ Jfr prop. 1975/76:209 om ändring i regeringsformen, s. 32 och s. 43.

¹²⁹ Dir 2004:51, s. 3 och Helmius, I., 2000, s.122.

”Begränsning som avses i första stycket får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsning får ej göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning”.

Stadgandet i 2:12 RF är ett indirekt uttryck för vad som ovan (kap 3.3) beskrivits som ändamålsprincipen, det vill säga principen om att varje åtgärd skall hålla sig inom ramen för vad som krävs för att den skall leda till det avsedda resultatet.¹³⁰ Vidare kan konstateras att varje föreskrift om rätt för en myndighet att använda ett tvångsmedel mot en enskild innebär i princip en begränsning av den enskildes grundlagsskydd gentemot det allmänna.¹³¹

En intressant fråga att diskutera i sammanhanget är i vilka situationer det är tillåtet att göra inskränkningar i den personliga integriteten enligt 2:12 RF, eller med andra ord; vad anses godtagbart i ett demokratiskt samhälle? Beckman har försökt besvara denna fråga men konstaterar att det tycks vara svårt att finna ett enda klart svar. Han menar för det första att de proceduriella lösningar som genomförts inte är tillräckliga för att bedöma, i lagstiftningen gjorda, avvägningar avseende skyddet för den personliga integriteten. För det andra ligger det svårigheter i att precisera de substantiella värden som kan anses vara oskiljaktiga från demokratin. I takt med att samhället förändras så ändras även brottsligheten och den tekniska utvecklingen, något som i sin tur riskerar att göra tidigare bedömningar om staternas befogenheter förlegade.¹³² I detta sammanhang refererar Beckman även till regeringens uttalande att ”det inte är möjligt att ange alla de syften för vilka rättigheter kan inskränkas” i kommentaren till 1973 års fri- och rättighetsutredning.¹³³ Mot denna bakgrund övergår Beckman till att istället diskutera vilken metod, exempelvis balansargumentet eller prioritetsargumentet, som skulle vara lämplig i bedömningen av rättighetskyddets styrka och omfång.¹³⁴ De olika metoderna har emellertid både för- och nackdelar och inte heller här verkar det finnas något klart svar på vilken metod som är bäst att använda. Det tycks således inte finnas en enda allmängiltig metod för att reda ut de situationer då det är tillåtet att inskränka de grundlagsstadgade fri- och rättigheterna enligt 2:12 RF. Vilka syften som är godtagbara får istället bedömas i varje enskilt fall då en inskränkning aktualiseras. Det får dock anses klart att den personliga integriteten måste ge vika för intresset av en effektiv brottsbekämpning i vissa fall. Så har ju också skett vid legalisering av de redan befintliga straffprocessuella tvångsmedlen. Frågan är emellertid huruvida det även får anses godtagbart att inskränka den personliga integriteten för att införa hemlig rumsavlyssning som ett nytt tvångsmedel.

¹³⁰ Helmius, I., 2000, s.122.

¹³¹ SOU 1984:54, s. 47.

¹³² Beckman, Ludvig, *Godtagbart i ett demokratiskt samhälle? De hemliga tvångsmedlen och rätten till personlig integritet*, SvJT 2006, s. 4.

¹³³ Prop 1975/76:209, s. 58.

¹³⁴ Beckman, L., SvJT 2006, s.4ff.

4.4 Integritetsskyddsutredningen

De senaste åren har frågan om integritetsskyddet i svensk rätt varit högaktuell, inte minst i samband med debatten om skyddet för den enskildes integritet i förhållande till en effektiv brottsbekämpning. Diskussionen om integritetsskyddet är emellertid inte ny utan har pågått i snart 40 år, alltsedan en utredning om ett förstärkt skydd på personrättens område¹³⁵ tillsattes i mitten på 1960-talet. Värnet om den personliga integriteten är av stor betydelse för en demokratisk rättsstat då detta är viktigt för individens välbefinnande och trygghet men även för möjligheten att uttrycka sin mening och engagera sig politiskt utan rädsla för repressalier.¹³⁶ Den svenska lagstiftningen ger, generellt sett, den enskilde ett gott skydd mot olika kränkningar av privatlivet men trots det har det, från olika håll, framställts krav på ytterligare förstärkt skydd för den enskildes integritet. Mot denna bakgrund beslutades vid ett regeringssammanträde den 7 april 2004 att en parlamentariskt tillsatt kommitté bland annat skall kartlägga och analysera sådan lagstiftning som rör den personliga integriteten. I kartläggningen ingår det att göra en översiktlig undersökning av hur integritetsaspekten har hanterats och reglerats i den lagstiftning som gäller idag, både på det offentlighetsrättsliga och på det privaträttsliga området. Med utgångspunkt i denna undersökning skall kommittén analysera huruvida skyddet för den personliga integriteten kan anses tillfredsställande reglerat. Gällande intresset av en effektiv brottsbekämpning skall kommittén särskilt analysera förhållandet mellan den totala verkan av befintliga tvångsmedel och övervakningsmetoder och skyddet för den personliga integriteten.¹³⁷ Integritetsskyddsutredningen pågår för fullt och kommittén skall slutredovisa sitt arbete senast den 30 mars 2007.

I samband med det senaste förslaget om lagreglering av buggning uttalade ett flertal remissinstanser önskemål om att avvakta kommitténs utredning innan det slutligt tas ställning till huruvida ett införande av buggning överhuvudtaget bör komma till stånd.¹³⁸ Dessa önskemål kan ju i princip även sägas ha gått i uppfyllelse då lagförslaget, som tidigare nämnts, lagts vilande till sommaren 2007. Mot bakgrund av önskemålen skall dock noteras att rättschefen Olle Abrahamsson¹³⁹ uttalat att ”kommittén inte är särskilt lämpad att göra egna bedömningar av behovet av reformer på brottsbekämpningsområdet” men att den kartläggning som kommittén har att genomföra även måste omfatta förslag som har genomförts eller planeras på området.¹⁴⁰ Uttalandet torde kunna tolkas som att ett inväntande av integritetsskyddsutredningens slutredovisning inte med säkerhet får någon direkt betydelse för bedömningen av huruvida buggning bör legaliseras eller inte.

¹³⁵ Se bl.a. SOU 1970:47. Kommittén tillsattes genom beslut den 13 maj 1966.

¹³⁶ Beckman, L., SvJT 2006, s. 1.

¹³⁷ Dir 2004:51, s. 1 och 8ff.

¹³⁸ Se bland annat Lagrådets yttrande, 2006-02-24, Sveriges Advokatsamfunds yttrande, 2005-12-05 samt Brottsförebyggande rådets remissvar, 2005-12-07.

¹³⁹ Utredningens ordförande.

¹⁴⁰ Abrahamsson, Olle, *Integritetsskyddet i lagstiftningen*, SvJT 2006, s.420.

5 Behov och effektivitet

5.1 Inledning

”En grundläggande förutsättning för att man över huvud taget skall överväga att införa buggning som ett straffprocessuellt tvångsmedel är att det kan presenteras ett påtagligt behov av att använda en sådan åtgärd och att metoden framstår som effektiv när det gäller att klara upp begångna brott.”¹⁴¹

Citatet ovan är hämtat från buggningsutredningens betänkande och visar på ett konkret sätt en del av den problematik som uppstår vid införande av ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Tvångsmedel innebär alltid inskränkningar i enskilda personers grundläggande fri- och rättigheter och en förutsättning för att sådana metoder överhuvudtaget skall godtas i ett demokratiskt samhälle är att de uppfyller dels kravet på behov och dels kravet på effektivitet. De behovs- och effektivitetsanalyser som gjorts i de båda senaste förslagen om införande av buggning¹⁴² har emellertid kritiserats för att vara bristfälliga och i alltför stor utsträckning grundade på uppgifter från säkerhetspolisen och den öppna polisen, det vill säga organisationer som har starka intressen i saken.

I detta kapitel görs ett försök att på ett mer objektivt sätt genomföra en behovs- och effektivitetsredovisning delvis baserat på olika statistiska källor. Redogörelsen gör inte anspråk på att vara uttömmande utan endast att redovisa en något mer nyanserad bild av behovet respektive effektiviteten hos det straffprocessuella tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning. Det skall i sammanhanget påpekas att det inte finns något entydigt svar på huruvida det finns ett behov av buggning och det går heller inte att helt kategoriskt säga att buggning är ett effektivt tvångsmedel. Det handlar här istället om att föra fram argument och uppgifter som tyder på att metoden behövs samt att den är effektiv alternativt att redovisa påståenden som bevisar motsatsen.

Kapitlet inleds med ett avsnitt om behovet av buggning. I detta avsnitt redovisas först regeringens uppfattning om behovet av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel och därefter diskuteras huruvida det kan sägas existera ett reellt behov av en sådan metod i Sverige idag. I denna senare del ingår bland annat en redogörelse för tillämpningen av nu befintliga hemliga tvångsmedel och för brottslighetens utveckling i landet samt ett avsnitt om Sveriges internationella åtaganden. Därefter följer ett avsnitt rörande frågan om buggningens effektivitet. Även denna del inleds med en redovisning av regeringens argument följt av en vidare diskussion kring problem och möjligheter med hemlig rumsavlyssning med särskilt fokus på effektivitetshänsyn.

¹⁴¹ SOU 1998:46, s. 335.

¹⁴² SOU 1998:46 och prop. 2005/06:178.

5.2 Behovet av buggning

Det torde inte finnas några större tvivel om att buggning skulle kunna vara ett hjälpsfullt tvångsmedel i en del brottsutredningar, såväl för säkerhetspolisen som för den öppna polisen. Frågan är emellertid om det kan anses klart att det finns ett så stort behov av en sådan metod för insamling av information att det rättfärdigar en inskränkning av den personliga integriteten. Är det inte tillräckligt med de redan existerande straffprocessuella tvångsmedlen?

5.2.1 Regeringens argument

Regeringen har i prop. 2005/06:178 gjort bedömningen att det, i fall där det inte finns någon möjlighet att skaffa information på annat sätt, finns ett påtagligt behov av att kunna använda buggning inom såväl säkerhetspolisens som delar av den öppna polisens verksamhetsområde. Som exempel på sådana situationer nämns det fall då det är fråga om att inhämta vad som sägs mellan två misstänkta i en lägenhet eller en bil.¹⁴³ I sin analys av och argumentation för behovet av hemlig rumsavlyssning har regeringen valt att behandla säkerhetspolisens respektive den öppna polisens behov var för sig.

5.2.1.1 Behovet av buggning inom säkerhetspolisens verksamhetsområde

Regeringen menar att det är av yttersta vikt att säkerhetspolisen har tillgång till metoder som erbjuder tillräckliga möjligheter att förhindra och utreda de brott som faller under organisationens verksamhetsområde och som inte sällan utgör allvarliga hot dels mot samhällsvärden och dels mot enskildas liv och hälsa. De brott som uppges vara särskilt allvarliga i sammanhanget är terroristdåd, spionage samt olika former av författningshotande verksamhet.¹⁴⁴ Regeringen hävdar vidare att vanliga spaningsmetoder och befintliga hemliga tvångsmedel ofta inte är tillräckliga för att få fram avgörande information och komma vidare i brottsutredningen. Som motivering till detta påstående påpekas att de som utför den mycket allvarliga brottslighet som säkerhetspolisen har att bekämpa i regel är organiserade, resursstarka, målmedvetna samt hänsynslösa individer och grupper som dessutom är ytterst säkerhetsmedvetna. Detta leder till att organisationerna väljer att förlägga sin verksamhet till ”säkra” miljöer där säkerhetspolisen inte har lagliga möjligheter att inhämta information. Som exempel på sådana platser nämns bostäder, fordon samt diverse offentliga samlingslokaler. Vidare har den tekniska utvecklingen givit bland annat terroristgrupper helt nya möjligheter att snabbt organisera och samordna sig inför genomförandet av ett attentat.¹⁴⁵

¹⁴³ Prop. 2005/06:178, s. 39.

¹⁴⁴ Prop. 2005/06:178, s. 30ff.

¹⁴⁵ Prop. 2005/06:178, s.33.

I propositionen redovisas även ett antal, mer eller mindre konkreta, exempel på situationer där hemlig rumsavlyssning enligt säkerhetspolisens mening skulle ha kunnat tillföra utredningen avgörande uppgifter. Regeringen anser att dessa exempel ger ett tillräckligt underlag samt att det får anses bevisat att det finns ett påtagligt behov av att kunna använda buggning i brottsutredningar inom säkerhetspolisens verksamhetsområde.¹⁴⁶

5.2.1.2 Behovet av buggning inom den öppna polisens verksamhetsområde

I argumentationen för behovet av hemlig rumsavlyssning inom den öppna polisens verksamhetsområde pekar regeringen främst på behovet av effektiva hjälpmedel för att bekämpa den mycket allvarliga, och inte sällan organiserade, brottsligheten. Denna typ av brottslighet har enligt polisen blivit allt svårare att utreda bland annat till följd av samhällsutvecklingen och en ökad medvetenhet hos brottslingarna. Vidare hävdas att den organiserade brottsligheten ofta innefattar så kallad systemhotande verksamhet vilket, på senare år, bland annat yttrat sig i form av allvarliga hot mot exempelvis poliser, politiker, domare och journalister. Sådan brottslighet innebär dels konkreta hot mot enskilda individer och dels ett hot mot en demokratisk samhällsordning.¹⁴⁷

Den öppna polisen menar att hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning visserligen är effektiva tvångsmedel men att dessa inte alltid är tillräckliga för att få fram information om de kriminellas verksamhet. Mot bakgrund av detta har några exempel presenterats på tillfällen då polisen inte lyckats fullt ut i sina brottsutredningar som en följd av att man inte haft tillgång till hemlig rumsavlyssning.¹⁴⁸ Regeringens samlade bedömning är att hemlig rumsavlyssning behövs som en ny utredningsmetod för den öppna polisen, främst i situationer då det överhuvudtaget inte finns någon möjlighet att få fram avgörande information på annat sätt. Regeringen påpekar i detta sammanhang att denna bedömning överensstämmer med den som gjorts i bland annat Danmark, där hemlig rumsavlyssning förekommer sedan länge.¹⁴⁹

5.2.2 Finns det ett reellt behov av buggning i Sverige idag?

I början av 1980-talet föreslog tvångsmedelskommittén att buggning skulle få användas vid förundersökning angående vissa allvarliga brott.¹⁵⁰ Då ansåg regeringen emellertid inte att buggning borde införas som ett nytt tvångsmedel med motiveringen att metoden inte var försvarlig med hänsyn till de allvarliga invändningar som kunde riktas mot den. Departementschefen ansåg vidare att man, genom ett kompetent bedrivet

¹⁴⁶ Prop. 2005/06:178, s. 33f.

¹⁴⁷ Prop. 2005/06:178, s. 36f.

¹⁴⁸ Prop. 2005/06:178, s. 37.

¹⁴⁹ Prop. 2005/06:178, s. 38.

¹⁵⁰ Ds Ju 1981:22, *Hemlig avlyssning m.m.*, s. 43.

polisarbete, skulle kunna åstadkomma goda resultat i brottsbekämpningen även utan sådana tekniska hjälpmedel.¹⁵¹ Mot slutet av 1980-talet gjordes således bedömningen att det inte fanns något påtagligt behov av att införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel och det känns därmed relevant att fråga sig vad som har hänt sedan dess. Har brottsligheten ökat och/eller förvärrats? Har polisernas kompetens att utföra sitt arbete minskat? Har polisen färre resurser idag jämfört med för knappt tjugo år sedan? Naturligtvis har samhället utvecklats påtagligt de senaste två decennierna, inte minst på teknikens område, något som i sin tur får konsekvenser för brottsbekämpningen. Genom den tekniska utvecklingen har de kriminella individerna och grupperna fått nya, ofta mer sofistikerade, möjligheter att planera och utföra sin verksamhet. Utvecklingen torde emellertid även ha varit till fördel för polisen i motsvarande mån, på så sätt att polisens möjligheter att utreda och beivra brottsligheten har ökat.

5.2.2.1 Tillämpningen av de befintliga tvångsmedlen

Varje år överlämnar regeringen en skrivelse till riksdagen i vilken redogörs för tillämpningen av hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning föregående år, baserat på uppgifter från åklagarmyndigheten och rikspolisstyrelsen. Den 23 november 2006 överlämnades, av denna anledning, skrivelsen 2006/07:28 angående hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2005.¹⁵²

I skrivelsen konstateras att domstolarna under år 2005 har meddelat totalt 833 tillstånd till *hemlig teleavlyssning*, varav 542 stycken har lämnats vid förundersökningar som rört grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling och 291 tillstånd har lämnats vid förundersökningar rörande andra grova brott. Som exempel på de senare kan nämnas grovt rån, mord eller dråp, grovt koppleri, grov mordbrand samt människohandel för sexuella ändamål. Det totala antalet lämnade tillstånd till hemlig teleavlyssning har ökat årligen sedan år 2000.¹⁵³ Vidare anges att tillstånd till *hemlig teleövervakning* beviljats i 1 027 fall under år 2005. Av dessa avsåg 562 fall grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling och 465 fall andra grova brott, framför allt grovt rån, mord eller dråp, grov stöld eller grovt häleri. Även det totala antalet tillstånd avseende hemlig teleövervakning har ökat årligen sedan år 2000.¹⁵⁴ Slutligen skriver regeringen att det under år 2005 lämnades tillstånd till *hemlig kameraövervakning* i 49 fall, varav 23 fall avsåg grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling. Övriga fall gällde människohandel för sexuella ändamål eller grovt koppleri, mord, grov mordbrand, grovt rån, grovt skattebrott eller grovt bokföringsbrott, människorov, olaga hot samt grov

¹⁵¹ Prop. 1988/89:124, s. 57ff.

¹⁵² Regeringens skrivelse 2006/07:28, *Hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2005*. Skrivelsen omfattar emellertid inte användningen av hemliga tvångsmedel i ärenden som handläggs av SÄPO.

¹⁵³ Skr. 2006/07:28, s. 7f.

¹⁵⁴ Skr. 2006/07:28, s. 9f.

människosmuggling. Det totala antalet lämnade tillstånd till hemlig kameraövervakning följer inte riktigt samma utveckling som de övriga två tvångsmedlen. Här sjönk antalet lämnade tillstånd mellan år 2000 och år 2003 men har därefter ökat igen fram till år 2005.¹⁵⁵

Mot bakgrund av ovanstående kan det konstateras att de grova narkotikabrotten utgör en stor del av de fall för vilka tillstånd till hemliga tvångsmedel lämnas. Tvångsmedlen har dessutom använts i relativt stor utsträckning vid förundersökningar som rör annan grov brottslighet, bland annat mord och grova rån. Regeringen förklarar ökningen av antalet tillstånd till hemliga tvångsmedel med en rad olika faktorer, till exempel pekar man på att den grova brottsligheten har en mer organiserad struktur samt att den blivit mer internationell. Detta gäller särskilt narkotikabrottslighet och människohandel, vilket har blivit ett allvarligt och växande problem inom EU. Vidare menar regeringen att ökningen av antalet lämnade tillstånd till viss del kan bero på att polisen har fått bättre tekniska möjligheter till avlyssning. Sammanfattningsvis anser regeringen att användningen av hemliga tvångsmedel under år 2005 har varit framgångsrikt och utgjort ett viktigt instrument i den brottsbekämpande verksamheten.¹⁵⁶

De uppgifter som nu redovisats omfattar inte användningen av hemliga tvångsmedel i ärenden som handläggs av SÄPO och det finns inga andra möjligheter att få ta del av SÄPO:s statistik över tvångsmedelstillämpning inom deras verksamhetsområde då denna är belagd med sekretess.¹⁵⁷

5.2.2.2 En ökad brottslighet?

Inledningsvis kan det konstateras att användningen av hemliga tvångsmedel inom den öppna polisens verksamhet ökar för varje år som går samt att regeringen anser sig vara tillfreds med tillämpningen av de hemliga tvångsmedlen under år 2005. Detta skulle kunna tolkas som att de befintliga tvångsmedlen är tillräckliga för att bekämpa den existerande brottsligheten. Finns det då någonting annat som motiverar ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel?

Det hävdas ofta att brottsligheten ökar år efter år och att polisen därmed inte har möjlighet att hantera den – frågan är emellertid om det verkligen stämmer. I en artikel från 1999 skriver Laila Freivalds, dåvarande justitieministern, att brottsligheten varit relativt stabil under 1990-talet men att den ökat dramatiskt under perioden efter andra världskrigets slut. Antalet anmälda brott i Sverige uppges ha ökat med närmare 500 procent, samtidigt som antalet lagförda brott varit relativt konstant. Andelen brott som klaras upp anges dessutom ha minskat på ett dramatiskt sätt. Freivalds menar att man, för att kunna beskriva och förklara brottsutvecklingen, måste sätta denna i relation till samhällsutvecklingen i övrigt. Invånarantalet har ökat, folk har i stor utsträckning flyttat till storstäderna och rörligheten har ökat både inom Sverige och över våra gränser. Som en följd av detta har

¹⁵⁵ Skr. 2006/07:28, s. 11f.

¹⁵⁶ Skr. 2006/07:28, s. 13 och s. 17.

¹⁵⁷ E-post från Informationssekretariatet på Säkerhetspolisen, 2006-12-07.

anonymiteten ökat och den sociala kontrollen minskat. Till samhällsförändringen skall sedan läggas ett utvecklat nöjesliv, intåg och spridning av narkotika samt en kraftig ökning av välstånd och mängden varor såsom bilar och datorer. De snabba strukturella och ekonomiska förändringar som kännetecknat efterkrigstiden har påverkat vår livsstil och levnadsnivå men även i stor utsträckning bidragit till den kraftiga ökningen av brottsligheten.¹⁵⁸

I en rapport från 2006¹⁵⁹ skriver Brå att det totala antalet anmälda brott till polis, tull eller åklagare uppgick till 1 242 000 stycken år 2005, vilket innebär en minskning med 1 procent jämfört med 2004. Vidare uppges att tendensen de senaste åren har varit att våldsbrotten ökar medan stöldbrotten minskar. Antalet anmälda brott mot narkotikastrafflagen ökade med 15 procent under år 2005 jämfört med år 2004. Av dessa brott ökade antalet anmälningar avseende innehav och bruk, medan anmälningar avseende överlåtelse och framställning minskade.¹⁶⁰ Antalet anmälda brott bör sedan ställas i relation till andelen uppklarade brott, det vill säga de fall då en person bundits till brottet eller då detta klarats upp på annat sätt. År 2005 klarades, enligt Brå, drygt 392 000 brott upp, vilket är 4 procent fler än år 2004. Den så kallade uppklaringsprocenten, det vill säga antalet uppklarade brott i procent av antalet anmälda brott, var således 32 procent år 2005. Brå konstaterar i samband härmed att antalet uppklarade brott år 2005 är det högsta antalet på länge, bara år 1982 var antalet högre.¹⁶¹

De siffror som Brå redovisar i sin rapport är positiva i den bemärkelsen att antalet anmälda brott minskar samtidigt som antalet uppklarade brott ökar. Det skall emellertid påpekas att uppklaringsprocenten trots allt endast uppgår till en tredjedel av det totala antalet anmälda brott, vilket inte är en helt tillfredsställande siffra. Vidare är det i viss mån tveksamt vilket värde denna typ av statistik egentligen har, eller med andra ord hur rättvisande statistiken är. Hannu Takala¹⁶² har i en artikel behandlat bland annat frågor rörande uppklarings- och anmälningsstatistik och han anser att siffror av denna typ kräver djupare analys än vad som är brukligt. Takala påpekar för det första att anmälnings- och registreringspraxisen har förändrats på så sätt att alla skäligen anmälningar nu registreras till skillnad från tidigare då polisen fortfarande hade rätt att vägra att ta emot en anmälan. För det andra menar han att en allt mindre del av anmälningarna kommer från offren själva eller från vittnen. Istället har andelen anmälningar från till exempel väktare, fastighetsbolag och olika myndigheter, så kallade professionella anmälningar, ökat. Den ökande andelen anmälningar som inte ger polisen material att starta utredningar, medför att ärenden som inte är brott ändå registreras som sådana. Takala uppger vidare att det finns förslag på att helt

¹⁵⁸ Freivalds, Laila, *Makt och maktlöshet. Kriminalpolitiken som styrinstrument* i Brå rapport 1999:9, 8 *reflektioner om kriminalpolitik*, 1999, s. 163f.

¹⁵⁹ Wittrock, Ulla (red), *Kriminalstatistik 2005 Rapport 2006:4*, Brottsförebyggande Rådet, Stockholm 2006.

¹⁶⁰ Wittrock, U. (red), 2006, s.21ff.

¹⁶¹ Wittrock, U. (red), 2006, s. 64.

¹⁶² Generalsekreterare för Rådet för brottsförebyggande, Helsingfors.

sluta ange upplärningsprocenten i statistiken och att använda den som ett slags mått på polisens effektivitet. Polisens effektivitet borde då istället mätas i termer av hur man lyckas minska antalet brott. Enligt Takala vore det dock en bättre lösning att uppmärksamma vilka faktorer som påverkar upplärningsprocenten och vad som är ett resultat av polisens arbete.¹⁶³

Vidare menar Takala att en vanlig förklaring till att så få brott klaras upp är att polisens resurser inte har ökat i takt med brottsligheten. Det finns dock, enligt honom, andra faktorer som påverkar upplärningsstatistiken, såsom urbanisering, rörlighet i samhället samt nya livsstilar. Som stöd för detta påstående hänvisar Takala till en dansk studie av Balvig som visar att det inte finns något samband mellan resurser och andelen upplärade brott. Däremot beror skillnader i upplärning och brottslighet mellan olika polisdistrikt, enligt denna studie, på samhällseliga faktorer.¹⁶⁴

Takalas artikel torde kunna tolkas så att det är tveksamt huruvida det överhuvudtaget går att tala om en ökad brottslighet, åtminstone inte en ökning i någon större utsträckning. Denna tolkning får stöd av bland annat Flyghed som, också han, menar att de hotbilder som ofta hänvisas till, exempelvis gällande motorcykelgäng och öststatsmaffia, inte tycks ha någon direkt verklighetsförankring. Han menar att det saknas forskning som styrker dessa hotbilders relevans.¹⁶⁵ Detta skulle i sin tur innebära att argumenten för ökade resurser för att kunna bemöta den ökande brottsligheten helt saknar värde. Vidare är det värt att ännu en gång påpeka det faktum att det har gjorts studier som visar att det saknas ett samband mellan resurser och andelen upplärade brott. Detta till trots hävdas från flera håll att polisen och SÄPO behöver fler och bättre resurser, bland annat i form av buggning som ett nytt hemligt tvångsmedel, för att kunna bemöta den ökande och allt grövre brottsligheten.

5.2.2.3 Med hänsyn till internationella åtaganden

Det finns inte några formella krav från EU på att Sverige inför buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. En fråga som, enligt min uppfattning, hör till frågan om behovet av buggning är dock huruvida det ställs några indirekta krav på en sådan lagreglering genom Sveriges medlemskap i EU eller genom annat sådant internationellt samarbete.

Svenska Helsingforskommittén, SHC, menar att förklaringen till att regeringens förslag om buggning överhuvudtaget läggs fram står att finna i det politiska klimatet snarare än i påståenden om en ny och ökad allvarlig brottslighet. SHC hävdar för det första att det kan ifrågasättas huruvida det verkligen har skett någon avgörande förändring av den organiserade och systemhotande brottsligheten i Sverige och för det andra att terroristhotet mot vårt land är mycket litet. Däremot finns det ett betydligt allvarligare hot mot våra grannländer i Europa och resten av västvärlden. Mot bakgrund

¹⁶³ Takala, Hannu, *Oupplärade brott och spaningens etik. På vems uppdrag arbetar polisen?*, i Brå rapport 1999:9, 8 reflektioner om kriminalpolitik, 1999, s. 84f.

¹⁶⁴ Takala, H., 1999, s. 82ff.

¹⁶⁵ Flyghed, J., 2000, s. 224ff.

därav ökar samarbetet mellan brottsbekämpande myndigheter i olika stater och större krav på samarbete mot terrorismen ställs av såväl starka väststater som FN. Dessa krav i kombination med en önskan att undvika att Sverige blir ett så kallat "safe haven" för personer som har för avsikt att begå eller medverka till terroristbrott, leder enligt SHC till att regeringen föreslår ett införande av buggning trots dess oerhört integritetskränkande karaktär.¹⁶⁶

I oktober 1999 höll Europeiska rådet ett möte i Tammerfors, vid vilket det slogs fast att en gemensam europeisk brottsbekämpning skall prioriteras högt inom Europeiska unionen. I grunden ligger skapandet av området för frihet, säkerhet och rättvisa, och enligt slutdokumentet skall unionen förebygga och bekämpa den grova brottsligheten och de kriminella organisationerna genom gemensamma insatser. I Tammerforsslutsatserna anges vidare vissa konkreta åtgärder som skall vidtas för att genomföra en effektiv brottsbekämpning. I denna gemensamma kamp mot brottsligheten ingår bland annat en harmonisering av strafflagstiftningen i medlemsstaterna.¹⁶⁷

Professor Per Ole Träskman hävdar bland annat att friheten, i treenigheten frihet, säkerhet och rättvisa, förlorar sin betydelse om medborgarna inte kan åtnjuta sin frihet i en trygg och säker miljö med fullt stöd av ett rättssystem som har deras fulla förtroende. Han menar vidare att syftet med alla säkerhetsskapande åtgärder, bland annat brottsbekämpningen, är att skapa grunden och garantierna för friheten. Det europeiska området skall vara likvärdigt och brottsligheten skall bekämpas lika effektivt och i princip på lika villkor överallt. Om inte nationella insatser är tillräckliga för att skapa trygghet och säkerhet i ett europeiskt perspektiv skall åtgärder vidtas på europeisk nivå. Som skäl för skapandet av ett europeiskt straffsystem har bland annat framförts behovet av en effektivare brottskontroll. Detta behov motiveras ofta med att brottsligheten dels ständigt ökar, dels förvärras samt att brottsbekämpningen, för att kunna svara på detta, måste ske gemensamt. Vidare hävdas att de individer och organisationer som ligger bakom brottsligheten har blivit mer hämningslösa, beräknande och mer målmedvetet kriminella.¹⁶⁸

De skäl för skapandet av ett europeiskt straffsystem som ovan redovisats har stora likheter med de argument som regeringen anför som skäl för att införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Genom att hänvisa till en ökad och förvärrad brottslighet hoppas man kunna dels genomdriva och dels legitimera nya bestämmelser som kan få stora konsekvenser för enskilda individers privatliv. Det skall dock påpekas att påståendena om en förvärrad brottslighet ifrågasatts av en del forskare, främst då de inte bygger på en objektiv, empiriskt förankrad dokumentation. I kriminologisk forskning har det dessutom diskuterats huruvida påståendena om den starkt ökade gränsöverskridande organiserade brottsligheten verkligen stämmer

¹⁶⁶ Kommentarer från Svenska Helsingforskommittén till förslag om utökad användning av hemliga tvångsmedel samt en stärkt parlamentarisk kontroll, 2006-01-15.

¹⁶⁷ Träskman, Per Ole, *Vad gör vi med den europeiska kriminalpolitiken?* SvJT 2005, s.859.

¹⁶⁸ Träskman, P O., 2005, s. 860ff.

överens med verkligheten.¹⁶⁹ Dessa ifrågasättanden bygger bland annat på det faktum att det saknas en klar och entydig definition av begreppet. Istället har vi skapat ett slags paraplybegrepp under vilket ett brett spann av människor, strukturer och företeelser i olika grad och kombinationer faller in. Detta medför naturligtvis, i sin tur, svårigheter för den forskare som försöker undersöka fenomenet empiriskt. Påståenden om en starkt ökande och förvärrad organiserad brottslighet har främst förts fram av media, politiker och de brottsbekämpande myndigheterna, och det har skett på ett sådant sätt att de numera, enligt den allmänna uppfattningen, uppfattas som sanna. Vissa forskare menar emellertid att en närmare, objektiv och empirisk granskning skulle ge vid handen att detta är en missuppfattning.¹⁷⁰

I detta sammanhang skall även påpekas att bland annat Nils Christie¹⁷¹ hävdar att kriminaliteten på senare tid kommit i fokus för den politiska uppmärksamheten. Han menar att det, åtminstone för vissa stater, är drömmen att få vara inblandad i straffrättsliga frågor, främst då detta är en av de få kvarvarande viktiga politiska arenorna. Det blir allt vanligare att politiker försöker etablera sig själva och sitt parti som en ledande kraft inom kampen mot kriminalitet. För de nordiska länderna, och framför allt i Sverige, så visar sig dessa tendenser inom narkotikaområdet. Christie pekar vidare på att bilden av fienden är en viktig del i kampen och att begrepp som *den organiserade brottsligheten*, men även *terrorism* och *mafia*, har ett högt bruksvärde i detta sammanhang. Begreppens extrema brist på precision gör dem till värdefulla slagord för de flesta onda ting som man kan föreställa sig. I kampen mot fienden bakom dessa företeelser ges en kraftig motivering till statens makt.¹⁷²

Sammanfattningsvis skall sägas att det naturligtvis med visst fog kan argumenteras för att internationella överenskommelser och åtaganden kan ha en stark påverkan på den svenska regeringen vad gäller frågan om införande av hemlig rumsavlyssning. Enbart det faktum att endast fyra av de nuvarande medlemsstaterna i EU – Sverige, Cypern, Luxemburg och Grekland – saknar legal möjlighet att använda hemlig rumsavlyssning som metod för inhämtning av information¹⁷³ kan i sig innebära ett mycket starkt påtryckningsmedel för en stat som önskar delta fullt ut i ett straffrättsligt samarbete inom unionen. Vidare är det inte helt otänkbart att vi de facto har fått en starkt ökande och förvärrad kriminalitet av en typ som kan falla in under begreppet organiserad brottslighet. Vi måste emellertid vara medvetna om att det, främst på grund av avsaknaden av objektiva, empiriska undersökningar på området, råder stor osäkerhet i denna fråga. Mot denna bakgrund tycks den stora frågan vara huruvida vi är beredda att låta internationella påtryckningar och bristfälliga studier av så kallad organiserad

¹⁶⁹ Träskman, P O., 2005, s. 868. Se även Takala, H., 1999, s. 88.

¹⁷⁰ Von Lampe, Klaus, *Organized Crime Research in Perspective*, i Van Duyne, Petrus C, Von Lampe, Klaus och Passas, Nikos, *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime*, WLP 2002, s. 189ff.

¹⁷¹ Professor i kriminologi vid Universitetet i Oslo.

¹⁷² Christie, Nils, *Lagom mycket kriminalitet*, 2005, s. 69ff.

¹⁷³ Enligt uppgift i e-post från Joakim Zander, Eurojust, 2007-02-28.

brottslighet ligga till grund för ett införande av så långtgående och integritetskränkande bestämmelser som hemlig rumsavlyssning.

5.3 Buggning som ett effektivt tvångsmedel?

Inledningsvis i detta kapitel konstaterades att två krav måste vara uppfyllda för att ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel skall kunna införas. För det första skall det finnas ett påtagligt behov av tvångsmedlet och för det andra skall metoden framstå som effektiv. Frågan om huruvida det finns ett behov av buggning eller inte har behandlats på föregående sidor och det är nu dags att diskutera frågan om tvångsmedlets effektivitet. Detta avsnitt blir, av naturliga skäl, mer argumenterande och spekulativt då vi inte med säkerhet kan veta huruvida buggning är ett effektivt tvångsmedel eller inte. Den frågan kan besvaras först sedan metoden varit i bruk under en tid.

5.3.1 Regeringens argument

I den diskussion kring behov och effektivitet som förs i prop. 2005/06:178 inleder regeringen sitt resonemang genom att påpeka svårigheterna med att uttala sig om metodens effektivitet och om vilka resultat som kan förväntas vid en användning av hemlig rumsavlyssning. I samband härmed uppges även att en del remissinstanser, bland annat Brå, Sveriges Advokatsamfund och SHC, gjort invändningar när det gäller tvångsmedlets förväntade effektivitet. Några av instanserna har påpekat att det underlag som redovisades i promemorian inte är tillräckligt för att dra slutsatsen att hemlig rumsavlyssning kan antas bli ett effektivt tvångsmedel.¹⁷⁴

Regeringens argumentation i frågan om effektivitet bygger främst på uppgifter om positiva erfarenheter av buggning från andra länder, såsom Danmark, Tyskland och Finland. Regeringen hänvisar bland annat till Buggningsutredningens tidigare förda diskussioner med företrädare för brottsbekämpande myndigheter i Danmark och Storbritannien, genom vilka det framkom att hemlig rumsavlyssning är ett mycket effektivt tvångsmedel. Dansk polis uppgav i dessa diskussioner att det inte är möjligt att bekämpa den allvarliga organiserade brottsligheten om man inte kan ta del av den kommunikation som sker mellan de kriminella. Man menade vidare att tvångsmedlet är svårt att skydda sig mot i längden, då de kriminella är i stort behov av att kunna kommunicera med varandra.¹⁷⁵

I propositionen hänvisas vidare till en undersökning av tvångsmedlets effektivitet som gjorts av Max-Planck Institutet i Tyskland.¹⁷⁶ Studien visar hemlig rumsavlyssning har använts i totalt 155 operationer i Tyskland under

¹⁷⁴ Prop. 2005/06:178, 39f.

¹⁷⁵ Prop. 2005/06:178, s. 40 och SOU 1998:46, s. 175ff och 336.

¹⁷⁶ Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, Nr 24: Hannes Meyer-Wieck, *Rechtswirklichkeit und Effizienz der akustischen Wohnraumüberwachung nach § 100c Abs. 1 Nr 3 StPo*, 10/2004.

tidsperioden 1998-2003. Flertalet av dessa fall gällde utredningar om mord, dråp eller narkotikabrott och tvångsmedlet användes ofta som ett led i bekämpning av organiserad brottslighet. I 19 procent av fallen gav användningen av hemlig rumsavlyssning indicier men inte bevis, i 15 procent av fallen nya utredningsuppslag och i 7 procent av fallen bevis.¹⁷⁷ Jag återkommer till denna studie längre fram (kap 5.3.2.3) och utvecklar därmed inte resonemanget ytterligare här. I detta sammanhang kan istället påpekas att uppgifter från finska inrikesministeriet visar att användningen av så kallad teknisk avlyssning (motsvarande hemlig rumsavlyssning med undantag för avlyssning av bostäder) i Finland år 2004 ansågs ha haft avgörande eller stor betydelse för utredningen i 44 procent av de fall där tillstånd hade meddelats.¹⁷⁸

Regeringen fortsätter med att konstatera att hemlig rumsavlyssning inte kan förväntas ha samma effekt i samtliga fall samt att de misstänkta kommer att söka efter något sätt att skydda sig mot tvångsmedlet. Samma problematik gäller för hemlig teleavlyssning, ett tvångsmedel som trots det anses vara ett värdefullt hjälpmedel för de brottsbekämpande myndigheterna. Det faktum att vissa kriminella antas kunna anpassa sig efter polisens arbetsmetoder är, enligt regeringen, inte något avgörande skäl mot tvångsmedlet.¹⁷⁹ Buggning är vidare en mycket resurskrävande metod som kräver omfattande förberedelser, men detta betyder, enligt regeringen, inte nödvändigtvis att tvångsmedlet utgör en ineffektiv arbetsmetod. Som motivering till detta påstående uppges att de gånger hemlig rumsavlyssning kan verkställas på ett effektivt sätt så får man tillgång till information som man inte har kunnat skaffa fram på något annat sätt. I sammanhanget uppger regeringen vidare att buggning endast skulle komma att användas i ett mycket begränsat antal fall vilket medför att det inte kommer att kunna påvisas någon väsentligt högre upplärningsprocent av brott i allmänhet. Tvångsmedlet är emellertid avsett att användas vid bekämpningen av mycket allvarliga brott och grov organiserad brottslighet och det kan då ge avgörande bevisning för upplärning av dessa brott. Även en liten ökning av antalet upplärade brott på detta område anser regeringen vara av mycket stort samhällsvärde. Sammanfattningsvis och mot denna bakgrund menar regeringen att det framkommit tillräckliga belägg för att hemlig rumsavlyssning är en effektiv arbetsmetod för att utreda brott.¹⁸⁰

5.3.2 Är buggning effektivt?

I inledningen till detta avsnitt påpekades det faktum att vi, i dagsläget, inte med säkerhet kan avgöra huruvida buggning är ett effektivt tvångsmedel eller inte. Uttalanden av den typen kan göras först sedan metoden varit i bruk under en tid och då i samband med en utvärdering av tvångsmedlet. Detta innebär emellertid inte att frågan inte kan diskuteras på ett mer övergripande plan och med beaktande av de möjligheter och problem som

¹⁷⁷ Prop. 2005/06:178, s. 40.

¹⁷⁸ Prop. 2005/06:178, s. 40f.

¹⁷⁹ Prop. 2005/06:178, s. 41 och SOU 1998:46, s. 342.

¹⁸⁰ Prop. 2005/06:178, s. 41f och SOU 1998:46, s. 343.

användande av buggning kan ge upphov till. Effektivitetsproblematiken har diskuterats relativt flitigt i olika sammanhang och jag har här för avsikt att redovisa några av de argument och synpunkter som har förts fram.

5.3.2.1 En otillräcklig effektivitetsutredning

Ett flertal remissinstanser har framfört att den effektivitetsutredning varpå regeringen bygger sitt förslag om införande av hemlig rumsavlyssning är otillräcklig. Sveriges Advokatsamfund har till exempel uttalat att materialet inte tillåter några säkra slutsatser om huruvida buggning är ”effektivt så till vida att andelen uppklarade grova brott skulle öka i sådan grad att det uppväger det integritetsintrång som hemlig avlyssning otvivelaktigt innebär”. Samfundet påpekar samtidigt att det finns en betydande risk för felaktiga bedömningar med hänsyn till det lågt ställda kravet på misstankegrad vid användning av tvångsmedlet.¹⁸¹

Janne Flyghed menar att de positiva exempel som Buggningsutredningen tar upp, och som regeringen hänvisar till i propositionen, främst utgör några olika typer av konstruerade idealfall.¹⁸² Som exempel kan nämnas följande fall:

”Hot riktas mot en viss polisman. Ett tips ger vid handen att han skall mördas. Det har erlagts betalning för att en namngiven person skall utföra dådet. Polisen bevakar en lägenhet som används av den namngivne personen. Om det hade varit tillåtet att bugga lägenheten skulle polisen kunna få information om den närmare planeringen av gärningen.”¹⁸³

I Buggningsutredningen presenteras ett flertal liknande, påhittade exempel på fall då buggning skulle kunna utgöra ett effektivt tvångsmedel. Med undantag för något enstaka fall har det, enligt Flyghed, emellertid varit svårt att hitta några konkreta belägg för att ett införande av buggning skulle ha en betydande brottsreducerande effekt.¹⁸⁴ Denna kritik får stöd av bland annat SHC som menar att flera av de exempel som polis och säkerhetspolis ger, där man menar att buggning skulle ha haft effekt, är förenklade. SHC påpekar att det vore önskvärt om exemplen även hade beskrivit varför det i vissa situationer inte skulle ha gått att använda andra, mindre ingripande metoder, framgångsrikt.¹⁸⁵

5.3.2.2 Effektiviteten hos de befintliga tvångsmedlen

I regeringens årliga skrivelse till riksdagen angående tillämpningen av bestämmelserna om hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning redovisas bland annat det antal fall i vilket tvångsmedlet haft betydelse för förundersökningen. Denna redovisning kan sägas utgöra ett mått på hur effektivt det aktuella tvångsmedlet faktiskt är. Det skall emellertid påpekas att definitionen av vad som avses med att övervakningen har haft betydelse för förundersökningen har ändrats i

¹⁸¹ Sveriges Advokatsamfunds yttrande, 2005-12-05.

¹⁸² Flyghed, J., 2000, s. 90.

¹⁸³ SOU 1998:46, s. 337.

¹⁸⁴ Flyghed, J., 2000, s. 90f.

¹⁸⁵ Kommentarer från Svenska Helsingforskommittén till förslag om utökad användning av hemliga tvångsmedel samt en stärkt parlamentarisk kontroll, 2006-01-15.

förhållande till tidigare år, något som manar till försiktighet vid jämförelser med tidigare år. Innebörden av att åtgärden haft betydelse för förundersökningen beträffande den misstänkte är nu att åtgärden har lett till användning av ett annat tvångsmedel, såsom gripande, anhållande eller häktning. De fall då användningen av tvångsmedlet på annat sätt fört förundersökningen framåt räknas således inte in i denna kategori längre.¹⁸⁶

I den senaste skrivelsen rörande tvångsmedeltillämpningen för år 2005 angavs avseende *hemlig teleavlyssning* att avlyssningen haft betydelse för förundersökningen i fråga om den misstänkte i 42 procent av de 833 fall då tillstånd meddelats. Av de 480 fall då åtgärden inte givit något resultat i fråga om den misstänkte har ingripanden kunnat ske mot andra än den avlyssnade i 139 fall. I 90 fall har avlyssningen, av olika anledningar, inte kunnat ske i önskad omfattning och i 251 fall har förundersökningen lagts ned på grund av att brott inte har kunnat bevisas.¹⁸⁷ Då det gäller tillämpningen av *hemlig teleövervakning* anges att övervakningen hade betydelse i 47 procent av fallen, det vill säga avseende 479 tillstånd. Ingripanden mot andra än den misstänkte har kunnat ske i 140 fall av de 548 fall där övervakningen inte givit något resultat i fråga om den misstänkte. I 127 fall har övervakningen inte kunnat ske i önskad omfattning och i 281 fall har förundersökningen lagts ned som en följd av att brott inte kunnat bevisas.¹⁸⁸ Vad slutligen gäller användningen av tvångsmedlet *hemlig kameraövervakning* under år 2005 redovisas att övervakningen haft betydelse för förundersökningen i 30 fall, det vill säga i 60 procent av fallen. I ett fall har ingripande kunnat ske mot annan än den misstänkte och i sju fall har förundersökningen lagts ned på grund av att brott inte har kunnat bevisas. Övervakningen har i elva fall inte kunnat ske i önskad omfattning.¹⁸⁹

Det har redan (under kap 5.2.2.1) konstaterats att regeringen anser att användningen av hemliga tvångsmedel under år 2005 har varit framgångsrik och utgjort ett viktigt instrument i den brottsbekämpande verksamheten. Regeringen menar också att det inte går att säga att användningen av tvångsmedel varit resultatlös i de fall som åtgärden inte haft betydelse för förundersökningen. I vissa av dessa fall har ingripanden istället kunnat ske mot annan än den misstänkte och i andra fall har åtgärden haft betydelse på så sätt att den misstänkte har kunnat avföras från utredningen.¹⁹⁰

Sveriges Advokatsamfund tycks emellertid inte dela regeringens positiva uppfattning om tillämpningen av de hemliga tvångsmedlen. I sitt remissvar påpekade samfundet att de hemliga tvångsmedlen, enligt en ungefärlig uppskattning i den årliga redovisningen till riksdagen, ger resultat i mindre än hälften av de fall där de används. Mot denna bakgrund menar samfundet

¹⁸⁶ Skr. 2006/07:28, s. 14.

¹⁸⁷ Skr. 2006/07:28, s. 8.

¹⁸⁸ Skr. 2006/07:28, s. 10.

¹⁸⁹ Skr. 2006/07:28, s. 11f.

¹⁹⁰ Skr. 2006/07:28, s. 17.

att det bör krävas att ett så ingripande tvångsmedel som hemlig rumsavlyssning är mer effektivt än så.¹⁹¹

Huruvida tillämpningen av de befintliga hemliga tvångsmedlen är att anse som effektiv och framgångsrik eller inte är naturligtvis beroende på vilka krav man ställer på dem. Det kan ju, med visst fog, argumenteras för att ett tvångsmedel är effektivt då det leder till användande av ett annat tvångsmedel, såsom anhållande eller häktning, ungefär varannan gång det används. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att de brott som skall bekämpas med hjälp av hemliga tvångsmedel ofta är av särskilt allvarlig art. Samtidigt är det lika riktigt att påpeka att ett tvångsmedel inte är särskilt effektivt om det endast har betydelse för förundersökningen i hälften av alla de fall de används. Detta argument får bäst slagkraft om det sätts i relation till de kränkande integritetsintrång bruket av hemliga tvångsmedel innebär.

Det handlar således, enligt min uppfattning, delvis om hur man väljer att argumentera kring frågan om effektivitet och, som ovan nämndes, vilka krav som ställs för att ett tvångsmedel skall anses vara effektivt. Det är i detta sammanhang även viktigt att påminna om den ovan redovisade (kap 2.3.3.) behovsprincipen. Regeringens årliga redovisning innehåller uppgifter om hur ofta användandet av de hemliga tvångsmedlen har betydelse för förundersökningen, men det framgår inte huruvida samma resultat skulle ha kunnat uppnås genom mindre ingripande åtgärder. Ett mindre kränkande tvångsmedel skulle kanske i vissa fall kunna vara minst lika effektivt som ett tvångsmedel av mer ingripande natur.

5.3.2.3 Uppgifter från andra länder

I regeringens proposition hänvisas, i diskussionen kring tvångsmedlets effektivitet, bland annat till Buggningsutredningens diskussioner med företrädare för brottsbekämpande myndigheter i ett antal länder. Företrädare för Buggningsutredningen förde under utredningens gång samtal med representanter från Danmark, Finland, Norge, Storbritannien, Tyskland och Österrike.¹⁹² Jag menar dock att dessa samtal knappast kan anses bevisa något om buggningens effektivitet och att de därför inte kan ligga till grund för ett beslut om införande av buggning i Sverige.

I Österrike var det, vid tiden för Buggningsutredningens besök, ännu inte tillåtet enligt lag att använda sig av buggning och några uppgifter om tvångsmedlets effektivitet kunde därför inte erhållas. Det påpekades dock att polisen länge efterfrågat möjligheten att få använda sig av buggning då man tror att det skulle utgöra ett viktigt hjälpmedel i bekämpningen av den organiserade brottsligheten. Inte heller i Norge var buggning tillåtet fullt ut vid tiden för Buggningsutredningens besök, och från Oslo politikammer framhölls att buggning endast kan vara framgångsrikt i ett begränsat antal fall samt att ett införande av tvångsmedlet inte löser några större polisiära problem. Representanter från finska justitieministeriet menade att buggning

¹⁹¹ Sveriges Advokatsamfunds yttrande, 2005-12-05.

¹⁹² Prop. 2005/06:178, s. 40 och SOU 1998:46.

inte fått någon större praktisk betydelse i Finland, främst mot bakgrund av att buggning av bland annat bostäder inte är tillåtet.¹⁹³

I Storbritannien uppgav företrädare för National Criminal Intelligence Service (NCIS) för Buggningsutredningen att så kallad intrusive surveillance är mycket värdefullt i det polisiära arbetet. För att kunna bekämpa framför allt den organiserade brottsligheten är det viktigt att polisen förses med en rad olika verktyg. Ibland används enbart teleavlyssning och ibland endast buggning, men det händer även att de båda tvångsmedlen kombineras. I Tyskland uppgav Bundeskriminalamt att man, under en tvåårsperiod, använt sig av buggning i 30 fall samt att erfarenheterna av tvångsmedlet är mycket goda. Buggning betraktas som ett av de viktigaste hjälpmedlen för att bekämpa organiserad brottslighet. Myndigheten påpekar dock att tvångsmedlet endast kan användas i ett begränsat antal fall då det är mycket resurskrävande och därmed mycket dyrt att använda. Vidare menar Bundeskriminalamt att det är viktigt att inte skruva upp förväntningarna på buggning alltför högt.¹⁹⁴

Mest positiv respons på frågan om buggning fick Buggningsutredningen utan tvekan från den danska polisen och företrädarna för Justitsministeriet i Köpenhamn. Som redovisats ovan (kap 5.3.1) uppgav dansk polis att buggning är ett mycket effektivt tvångsmedel och att det inte är möjligt att bekämpa den allvarliga organiserade brottsligheten om man inte kan ta del av kommunikationen mellan de kriminella. Vidare framhölls att det är svårt att förstå hur länder som inte tillåter buggning kan bekämpa den allvarliga kriminaliteten. Dansk polis påpekade dock att det finns en rad olika störkällor och att resultatet av buggningen inte alltid blir lyckat, men att det i de allra flesta fall går att uppfatta vad som sägs. Genom att använda buggning kan polisen få upplysningar om till exempel brottsplaner, hur medel som skall finansiera ett narkotikainköp skall anskaffas eller var dessa medel, inte sällan miljontals kronor, förvaras.¹⁹⁵

De samtal som Buggningsutredningen förde med representanter från andra länders brottsbekämpande myndigheter har naturligtvis ett visst värde vid bedömningar av effektiviteten hos hemlig rumsavlyssning. Uppgifter om andra länders erfarenheter kan ju utgöra ett stöd i argumentationen för införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Dessa uppgifters värde får emellertid anses vara relativt begränsat med tanke på att de inte bygger på några empiriskt genomförda, oberoende, studier av tillämpningen utan snarare är baserade på myndigheternas eget tyckande. Jag menar att det, med visst fog, går att hävda att uppgifterna inte är särskilt trovärdiga, eller åtminstone att de inte är tillräckligt väl underbyggda. Detta faktum påpekades även av Sveriges Advokatsamfund i samband med remissyttrandet. Samfundet menade då att en utredning av tvångsmedlet skulle kunna ske genom att studera hur effektiv hemlig rumsavlyssning är i andra länder, men att det inte är tillräckligt att rent allmänt hänvisa till att

¹⁹³ SOU 1998:46, s. 189ff, 211ff och 255ff.

¹⁹⁴ SOU 1998:46, s. 226, 238ff.

¹⁹⁵ Prop. 2005/06:178, s. 40 och SOU 1998:46, s. 175.

exempelvis den danska polisen anser det vara omöjligt att bekämpa den organiserade brottsligheten utan detta, enligt deras mening, ytterst effektiva tvångsmedel.¹⁹⁶

I propositionen hänvisas också till den undersökning som gjorts av Max-Planck Institutet i Tyskland angående effektiviteten hos buggning (se kap 5.3.1). Denna undersökning publicerades 2004 och omfattas således inte av Buggningsutredningens undersökning. Frågan om hemlig rumsavlyssning har varit föremål för en häftig debatt i Tyskland de senaste åren och hör till ett av de mest kontroversiella ämnena inom tysk straffrätt. Under lång tid fördes diskussionen endast på politisk, teoretisk och juridisk nivå och det saknades empiriska data kring tillämpningen av tvångsmedlet. Mot den bakgrunden startade Max-Planck-Institutet i Freiburg, Tyskland, ett forskningsprojekt med namn *Rechtswirklichkeit und Effizienz der akustischen Wohnraumüberwachung nach § 100c I Nr 3 StPO*. Projektet pågick från 2002 till 2004 och finansierades av det tyska Justitieministeriet.¹⁹⁷

I undersökningen konstateras till en början att hemlig rumsavlyssning främst används i utredningar av narkotikabrott och i utredningar om mord eller dråp. Av de 119 tillstånd som lämnats till hemlig rumsavlyssning under perioden 1998-2001 har 45 procent rört utredningar om mord eller dråp och 33 procent av tillstånden har rört utredningar rörande narkotikabrott.¹⁹⁸ Vidare visar undersökningen att det är relativt svårt att få tillstånd till tvångsmedlet vilket leder till att det inte överanvänds. Det vore emellertid, enligt författarna, önskvärt att förbättra den rättsliga kontrollen något, bland annat genom att med jämna mellanrum gå tillbaka och granska den tidigare tillämpningen av tvångsmedlet. Utredningen visar även att det finns vissa problem med det praktiska genomförandet, såtillvida att tillståndets tidsfrist ofta är för kort då den i nuläget börjar löpa från det att tillståndet givits. En bättre lösning vore att tidsfristen börjar löpa först sedan avlyssningsinstrumentet placerats ut på platsen där avlyssningen skall ske. Slutligen konstateras att tvångsmedlet har visat sig vara effektivt vid förundersökning av grov organiserad brottslighet samt att det visserligen inte används särskilt ofta men att tvångsmedlet trots det inte kan avvaras.¹⁹⁹

Studien kommenterades även av det tyska justitieministeriet – Bundesministerium der Justiz – och då i än mer positiva ordalag. Bundesjustizministeriet skriver att undersökningen bekräftar föredömlig praxis och visar på nödvändigheten av tvångsmedlet hemlig rumsavlyssning. Det uppges att tvångsmedlet används i liten omfattning och endast som sista utväg, samt att avlyssningen avbryts så snart målet är uppnått eller det står klart att avlyssningen inte ger något resultat. Vidare

¹⁹⁶ Sveriges Advokatsamfunds yttrande, 2005-12-05.

¹⁹⁷ <http://www.iuscrim.mpg.de/forsch/krim/meyerwieck.html>, 2007-02-04.

¹⁹⁸ Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, Nr 24: Hannes Meyer-Wieck, *Rechtswirklichkeit und Effizienz der akustischen Wohnraumüberwachung nach § 100c Abs. 1 Nr 3 StPo*, 10/2004, s. 8.

¹⁹⁹ Max-Planck- Institutet, 2004, s. 23f.

konstateras att det inte finns någon automatik mellan ansökan och tillstånd utan att beslutsförfarandet fungerar som det skall. Bundesjustizministeriet lyfter dessutom fram att personer med tystnadsplikt inte har varit föremål för avlyssning och att de därmed inte påverkas negativt av tvångsmedlet. Detta exemplifieras med fallet då en försvarsadvokat gjorde hembesök hos en känd sexualbrottsling. Detta besök noterades av polisen men avlyssnades inte. Avslutningsvis konstaterar Bundesjustizministeriet att hemlig rumsavlyssning är absolut nödvändigt för avslöja de kriminella organisationernas hemliga strukturer och bekämpa den organiserade brottsligheten samt att lagstiftarens vilja, att endast använda denna åtgärd i enstaka fall och som sista utväg, omsatts i föredömlig praxis.²⁰⁰

Hannes Meyer-Wieck, ansvarig för studien vid Max-Planck-Institutet, menar att Bundesjustizministeriets positiva kommentarer kring undersökningen bör ses som ett utslag av att studien visar att användningen av hemlig rumsavlyssning inte varit så extensiv och påträngande som kritikerna befarat. Tillämpningen av tvångsmedlet är begränsad dels därför att de brottsbekämpande myndigheterna är medvetna om dess djupt integritetskränkande karaktär, och dels därför att användandet av hemlig rumsavlyssning kräver enorma resurser. Detta leder till att tvångsmedlet endast används i fall då det inte finns någon annan möjlighet att uppnå mer bevisning. Meyer-Wieck menar vidare att det inte är helt enkelt att bedöma tvångsmedlets nytta och effektivitet, med hänsyn till att det endast används vid väldigt svåra utredningar.²⁰¹

En sak som Meyer-Wieck gärna vill lyfta fram är att studien visar på en viktig distinktion. Hemlig rumsavlyssning används främst i två typer av fall, nämligen vid allvarlig narkotikabrottslighet och vid mordutredningar. Den narkotikabrottslighet som aktualiserar hemlig rumsavlyssning är vanligtvis väldigt grov, det rör sig ofta om stora mängder kokain och heroin, och gärningsmännen försöker aktivt använda sig av konspiratoriska metoder för att organisera sin verksamhet. Det är inte ovanligt att de drar sig undan till platser som är svåra att övervaka, platser som räknas som privata. När det istället handlar om mord så är situationen något annorlunda. Mord sker ofta till följd av mänskliga konflikter och den gärningsman som söker en pålitlig person att tala med om konflikten, eller kanske till och med erkänna något för, i en privat situation, har ett annat behov av legalt skydd än en person som ägnar sig åt narkotikahandel och utnyttjar den skyddade privata sfären för att begå brott enbart för sin egen ekonomiska vinnings skull. Studien har således visat att en frekvent användning av hemlig rumsavlyssning i utredningar av mord, trots brottets allvar, är betydligt mer problematiskt och känsligt med hänsyn till behovet av ett skydd för privatlivet, jämfört med utredningar rörande narkotikabrottslighet. I dessa senare fall är polisen i behov av olika medel för att få tillträde till platser som används för att begå brott, gömda bakom det privata. Slutligen konstaterar Meyer-Wieck att

²⁰⁰ Bundesministerium der Justiz, *Studie zur Wohnraumüberwachung belegt vorbildliche Praxis und Unverzichtbarkeit dieser massnahme*, <http://www.bmj.de/enid/2c5c8db1101fd6acfec919029ad0267e.55a304092d09/pr.html>.

²⁰¹ E-post från Hannes Meyer-Wieck, 2007-02-19.

tillämpningen av hemlig rumsavlyssning måste vara förenad med väldigt höga krav. Det är av avgörande vikt att det finns inbyggda skyddsgarantier och att detta högst integritetskränkande tvångsmedel används ansvarsfullt. Enligt Meyer-Wieck är detta också något som studien bekräftar.²⁰²

5.3.2.4 Resurskraven

En viktig aspekt som är kopplad till effektivitetsdiskussionen, och som regeringen själv påtalat i propositionen, är att buggning är en mycket resurskrävande metod. För det första kräver metoden ett omfattande förberedelsearbete, till exempel med tanke på planering och utplacering av teknisk avlyssning, och för det andra så krävs betydande resurser till bearbetningsfasen då man kommer att erhålla mycket stora mängder information.²⁰³

Enligt Buggningsutredningen innebär det faktum att buggning är en mycket resurskrävande metod som kommer att användas i ett mycket begränsat antal fall årligen indirekt ett skydd mot missbruk. Detta antagande förklaras med att kostnaden för att använda åtgärden talar emot att den används i större utsträckning än som är motiverat för att klara upp allvarlig brottslighet.²⁰⁴ Argumentet har dock ifrågasatts av bland annat SHC, som menar att brist på personal snarare medför ”undermåliga utredningar och ett större utrymme för tvivelaktiga metoder”.²⁰⁵ I detta sammanhang skall även hänvisas till det uttalande som gjordes av Riksenheten mot ekonomisk brottslighet i samband med Buggningsutredningens diskussioner med representanter för brottsbekämpande myndigheter. Myndigheten uppgav sig vara skeptiskt inställd till ett införande av buggning bland annat då det skulle bli ett oerhört resurskrävande tvångsmedel. Vidare anförde man att det inte är ”försvarbart att införa ett så pass resurskrävande tvångsmedel som buggning, när man i dagsläget i landet har i balans ca 6 000 eko-mål, som kan utredas med vanliga arbetsmetoder men där resurserna för detta saknas”. En bättre lösning skulle, enligt myndigheten vara att lägga ned de resurserna på vanlig utredningsverksamhet eller att skärpa de befintliga tvångsmedlen.²⁰⁶

5.3.2.5 Brottslingarna anpassar sig

Frågan om buggningens effektivitet i framtiden, det vill säga sedan arbetsmetoden legaliserats och blivit känd hos de kriminella, har diskuterats i olika sammanhang i debatten. Det har bland annat hävdats att hemlig rumsavlyssning, precis som hemlig teleavlyssning, kommer att, åtminstone delvis, förlora sin betydelse då det blir allmänt känt bland brottslingar att polisen har möjlighet att använda sig av tvångsmedlet. Det talas således om en urvattning av tvångsmedlet. Det finns en risk för att de kriminella i större utsträckning kommer att anstränga sig för att undvika att hamna i situationer

²⁰² E-post från Hannes Meyer-Wieck, 2007-02-19.

²⁰³ Prop. 2005/06:178, s. 41 och Flyghed, J., 2000, s. 89.

²⁰⁴ SOU 1998:46, s. 344.

²⁰⁵ Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter (SHC), *Buggning och hemlig kameraövervakning, Statliga tvångsingrepp i privatlivet*, 2000, s. 64.

²⁰⁶ SOU 1998:46, s. 288.

där de riskerar att avlyssnas, det vill säga de kommer att se till att försätta sig i situationer där det är praktiskt omöjligt att bli avlyssnade när de diskuterar sin brottsliga verksamhet. Som exempel på en relativt enkel sådan åtgärd kan nämnas att brottslingarna kan gå ut i skogen och samtala.²⁰⁷ Dessa farhågor motsägs emellertid av den danska polisen som, i samtal med Buggningsutredningen, menar att de kriminella sannolikt är medvetna om att hemlig rumsavlyssning kan användas i det polisiära arbetet men att det i längden är mycket svårt att skydda sig mot tvångsmedlet. De kriminella är i stort behov av att kunna kommunicera med varandra och det är inte möjligt att avstå från det därför att de kan vara avlyssnade.²⁰⁸

Min uppfattning är att det torde ligga viss sanning i båda dessa argument. Självklart finns det en risk att tvångsmedlet delvis urvattnas genom att de kriminella anpassar sig och försöker undvika att bli avlyssnade i största möjliga mån. Samtidigt är det inte svårt att föreställa sig svårigheterna med att utföra ett brott utan att kunna diskutera och planera detta i förväg. Det innebär i sin tur att de kriminella till viss del måste ta chanser och hoppas på att deras samtal inte avlyssnas av polisen.

I detta sammanhang är det även relevant att belysa en annan aspekt av frågan om buggningens effektivitet i framtiden. I sitt remissvar ställde JK sig frågande till huruvida det finns några tekniska möjligheter att pejla och/eller störa ut avlyssningsutrustningen. Det skulle i sådana fall finnas en risk att dessa möjligheter skulle komma att utnyttjas av vissa brottslingar.²⁰⁹ Denna fråga besvaras dessvärre inte i regeringens proposition trots att den, enligt min uppfattning, är högst relevant. Det framgår emellertid av Buggningsutredningens arbete att sändare både kan upptäckas och störas ut under vissa omständigheter. Risken för detta synes vara beroende av vilken typ av bugg man använder sig av – ju mer avancerad utrustning desto mindre risk för missöden i avlyssningen.²¹⁰ Jag menar att detta är av stor betydelse i diskussionen kring buggningens effektivitet. Ett tvångsmedel som är förhållandevis enkelt för en brottsling att skydda sig emot, till exempel genom att öka volymen på TV-apparaten,²¹¹ torde inte vara att anse som särskilt effektivt. En förutsättning för att buggning skall vara ett reellt hjälpmedel för polisen är under dessa förhållanden att den allra mest avancerade tekniken används.

5.3.2.6 Buggning i preventivt syfte?

Det har från flera håll, med visst fog, gjorts gällande att buggningens möjliga effektivitet främst ligger i förberedelsefasen, det vill säga i situationer där brott ännu inte begåtts.²¹² Justitiekanslern påpekar i sitt remissyttrande att en del av de angivna fall som anförs som exempel på

²⁰⁷ Helmius, I., 2000, s. 159.

²⁰⁸ Prop. 2005/06:178, s. 40.

²⁰⁹ Justitiekanslerns remissyttrande, Beslut 2005-12-08.

²¹⁰ SOU 1998:46, s. 269f.

²¹¹ Jfr SOU 1998:46, s. 270.

²¹² Se till exempel Flyghed, J., 2000, s. 89, Töllborg, Dennis, *Buggning?*, SvJT 2003, s. 382 och Justitiekanslerns remissyttrande, Beslut 2005-12-08.

situationer då buggning skulle kunna utgöra ett effektivt tvångsmedel främst tar sikte på situationer där så kallade preventiva tvångsmedel skulle kunna ge information. Exempelen illustrerar också, enligt JK, svårigheterna att avgöra vid vilken tidpunkt det finns en skälig misstanke om brott.²¹³ Följande fall från Buggningsutredningen torde kunna utgöra ett exempel för att illustrera JK: s resonemang:

”Det förekommer att t.ex. medlemmar i s.k. mc-gäng avtalar mötesplatser via telefon. Dessa uppgifter får polisen del av genom hemlig teleavlyssning. Medlemmarna träffas under någon timme och försvinner sedan från platsen. Ofta träffas de på restauranger och andra allmänt tillgängliga platser. Utan tillgång till buggning går det inte att få reda på vad som avhandlas vid mötena.”²¹⁴

Det förslag till införande av hemlig rumsavlyssning som presenteras i prop. 2005/06:178 omfattar emellertid inte en så långtgående reglering. Istället säger regeringen att frågan om användning av hemlig rumsavlyssning i brottspreventivt syfte kräver ytterligare och än mer ingående överväganden.²¹⁵

I detta sammanhang skall även hänvisas till en artikel från 2003, skriven av professor Dennis Töllborg. Här konstaterar Töllborg att den nya tekniken bland annat medför möjligheter för olika myndigheter att använda sig av tekniska hjälpmedel för spaning och annan typ av övervakning, samt att denna typ av tvångsmedel i första hand har sin betydelse som en del i ett proaktivt polisarbete. Det betyder, enligt Töllborg, att metoderna kan ha stor, ibland även avgörande, betydelse i det mer allmänna spaningsarbete där man letar mönster, *potentiell* brottslighet till ledning för beslut om var man skall sätta in sina resurser. Detta innebär i sin tur att så kallad överskottsinformation vanligen är just den information som visar sig vara mest användbar. Töllborg menar således att huvudfunktionen med dold avlyssning inte är att producera bevis, utan att finna nya mönster, utvecklingstendenser och konstellationer bland brottsyndikat etcetera. Enligt honom är buggning och telefonavlyssning som spaningsmetoder varken avsedda eller lämpade för att finna bevisning i ett konkret mål.²¹⁶

5.3.2.7 Risk för rubbat förtroende

Den kanske viktigaste, om än spekulativa, invändningen mot införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel har varit att det finns en risk för missbruk av tvångsmedlet vilket i sin tur skulle kunna leda till en allmän misstro mot polisen och rättsväsendet. SHC har formulerat problematiken på ett kärnfullt sätt;

”Risken för att en spaningsmetod som buggning missbrukas är stor, men risken för att allmänheten misstänker att polisen missbrukar metoden är ännu större. Ett minskat förtroende för polisen får förödande konsekvenser i en rättsstat.”²¹⁷

²¹³ Justitiekanslerns remissyttrande, Beslut 2005-12-08.

²¹⁴ SOU 1998:46, s. 337.

²¹⁵ Prop. 2005/06:178, s. 51.

²¹⁶ Töllborg, D., 2003, s. 382f.

²¹⁷ SHC, 2000, s. 64.

Även Sveriges Advokatsamfund har uppmärksammat dessa risker och påpekat avsaknaden av en analys av de skador som förslaget om införande av hemlig rumsavlyssning kan medföra för förtroendet för de myndigheter som handhar frågor om straffprocessuella tvångsmedel.²¹⁸

I diskussionerna om risk för missbruk av tvångsmedlet har det bland annat förts fram att det kan finnas en risk för att polis och åklagare använder sig av tvångsmedel för att få fram annan information än den som avses med ingripandet. Detta hänger delvis samman med den problematik som Dennis Töllborg påtalat i den tidigare nämnda artikeln från 2003. Töllborg hävdar att buggning som spaningsmetod främst syftar till att få fram så kallad överskottsinformation och information om en viss person eller en grupp av personer. Han menar att det finns en motsättning mellan å ena sidan den hemliga avlyssningens mål och värde, det vill säga att se till att lagförda brottslingar kan dömas, och å andra sidan det dagliga pro-aktiva polisiära arbetet, det vill säga metodens användbarhet för att förhindra brott. Detta har lett fram till en taktik genom vilken polisen i sin begäran om avlyssning inte presenterar allt material de har för domstolen, utan istället sparar lite information till att användas vid en eventuell begäran om förlängning av tillståndet. Det innebär att domstolen sällan har fullt beslutsunderlag, något som leder till rutinmässiga, till och med slentrianmässiga bedömningar från domstolens sida. Töllborg skriver vidare att rutinmässigheten i behandlingen av avlyssningsärenden förstärks av det faktum att ett avslag av en ansökan innebär att domaren tvingas ta en personlig risk, såtillvida att kritiken inte kommer att vara nådig om till exempel centralstationen dagen efter utsatts för en terroristattack som hade kunnat undvikas genom att avlyssningsansökan beviljats. Idag avslås sällan eller aldrig en ansökan om tillstånd till hemlig teleavlyssning och Töllborg tycks vara tämligen övertygad om att samma sak kommer att gälla för buggning, åtminstone så länge det inte finns någon lagstadgad underrättelseskyldighet.²¹⁹

I detta sammanhang skall dock påpekas att riskerna för missbruk och slentrianmässiga bedömningar av domstolarna motverkas genom de olika typer av kontroller av tvångsmedelstillämpningen som sker i Sverige idag. Det finns sedan lång tid tillbaka regler som syftar till att motverka missbruk av tvångsmedel och olika organ för kontroll av tvångsmedlens användning. I RF finns bestämmelserna till skydd för de grundläggande fri- och rättigheterna och i exempelvis RB finns uttryckliga bestämmelser om de hemliga tvångsmedlens innebörd, användningens omfattning och varaktighet samt de förutsättningar under vilka dessa får användas. Vidare gäller att de brottsutredande myndigheterna under en förundersökning är skyldiga att iaktta saklighet och objektivitet samt att tillvarata även den misstänktes intressen. Användningen av hemliga tvångsmedel är dessutom undantagslöst underkastad domstols prövning. Vid en sådan prövning skall domstolen bland annat undersöka om syftet med tvångsmedelsanvändningen kan uppnås på ett mindre ingripande sätt samt se till att tvångsmedlet

²¹⁸ Sveriges Advokatsamfunds yttrande, 2005-12-05.

²¹⁹ Töllborg, D., SvJT 2003, s. 383ff.

används enbart under den tid som kan bedömas nödvändig för att det angivna syftet skall nås. Till detta skall läggas att den misstänktes intressen i tillståndsärendet numera bevakas av ett offentligt ombud.²²⁰

Slutligen är det viktigt att komma ihåg att även om det finns en risk för att allmänhetens förtroende för rättsväsendet kan skadas om det sprids en uppfattning om att de brottsbekämpande myndigheterna har alltför vidsträckt befogenheter, så finns det även en andra sida av samma mynt. De brottsbekämpande myndigheterna måste kunna använda sådana arbetsmetoder att de i tillräcklig grad kan uppnå positiva resultat i arbetet, annars kan medborgarna av den anledningen få minskat förtroende för myndigheterna och rättsväsendet.²²¹ Detta beskrivs av Flyghed som dilemmat att varken överreagera eller underreagera. Vid en överreaktion har statsmakten flyttat fram gränsen för kontrollen alltför långt på bekostnad av medborgarnas integritet. Motåtgärderna står då inte i proportion till det hot som skall avväjas. En underreaktion leder istället till bristande kontroll av brottsligheten, det vill säga att brottsligheten ökar, eller bekämpas inte i den utsträckning som är önskvärd. Det räcker, enligt Flyghed, med att medborgarna upplever att det föreligger ett skyddsunderskott för att statsmakternas legitimitet skall riskera att undergrävas.²²²

²²⁰ Ds 2005:21, *Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet*, s. 176 och Prop. 2005/06:178, s. 44f.

²²¹ Ds 2005:21, s. 170f.

²²² Flyghed, J., 2000, s. 20f.

6 Samtal med rättsväsendets representanter

6.1 Inledning

Frågan om ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel i Sverige har stötts och blötts under lång tid och framför allt de senaste åren har vi kunnat ta del av en enorm massmedial debatt kring ämnet. Journalister, politiker, professorer och ”förståsigpåare” - alla tycks de ha någonting att säga om denna kontroversiella fråga, och inom ramen för detta examensarbete har jag tagit del av ett stort material bestående av utredningar, propositioner, remissyttranden, tidningsartiklar, debatter och böcker som behandlar ämnet. Jag har emellertid även valt att komplettera detta material med en mindre empirisk undersökning i form av samtal med representanter från rättsväsendet. Avsikten med dessa samtal har varit att belysa fem praktikers synpunkter på problemet. I detta kapitel redovisas en sammanställning av det mest centrala från samtalen.²²³

6.2 Domaren (1)

Dag Cohen, rådman vid Lunds tingsrätt, säger sig vara för ett införande av buggning under förutsättning att det finns tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Han anser att så är fallet om man räknar med de förslag som lämnats i SOU 2006:98, det vill säga med en reglering av underrättelseskyldighet i efterhand och med inrättande av en särskild nämnd. Cohen menar att buggning behövs för att det ger ytterligare ett verktyg till de brottsbekämpande myndigheterna och kan därmed öka effektiviteten i deras arbete. Hemlig rumsavlyssning skulle troligtvis användas främst för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten i dess olika former. Det är, enligt Cohen, vidare viktigt att motverka att Sverige blir ett ”safe-haven” för brottslingar, och det bör i sammanhanget påpekas att ett stort antal rättsstater, däribland Danmark, Finland, Tyskland och Storbritannien, redan tillåter buggning.

De största problemen med buggning, förutom integritetsproblematiken, är dels att det är oerhört resurskrävande och dels att det faktiskt kan vara farligt att placera ut avlyssningsutrustningen. Cohen tror att resurserna sätter en gräns för användningen av tvångsmedlet, och att en brottsutredare tänker sig noga för innan han/hon framställer önskemål om buggning. Han menar vidare att det nog kan finnas en risk för ett ökat misstroende bland allmänheten, men det beror på huruvida de brottsbekämpande myndigheterna kan uppvisa resultat i form av uppklarade brott. Om man inför fler och fler integritetskränkande tvångsmedel så måste man också

²²³ Intervjuresultatet i dess helhet redovisas i Bilaga B.

kunna visa att de faktiskt gör nytta. I så fall kan man nog klara sig undan denna eventuella misstro. Det skall dock påpekas att förslaget är omgärdat av tydliga och klara regler så det borde inte vara några problem. Cohen säger slutligen att det främsta argumentet för buggning är att det ökar möjligheterna för de brottsbekämpande organen att klara upp allvarliga brott. Det främsta argumentet mot buggning är egentligen hela integritetsaspekten och särskilt det faktum att tredje man, till exempel anhöriga till den misstänkte, riskerar att drabbas.²²⁴

6.3 Domaren (2)

Rådman Annika Ström uppgav vid intervjun att hon är emot ett införande av buggning. Ström säger sig vara negativt inställd till fler tvångsmedel i grunden och menar att man skall vara så restriktiv som möjligt i dessa frågor. Hon anser vidare att de tvångsmedel vi har idag, bland annat hemlig teleavlyssning, är tillräckliga och att hemlig rumsavlyssning därmed inte behövs. Möjligtvis kan det tänkas att buggning skulle behövas för att utreda de allra allvarligaste brotten, såsom spioneri och terrorism, men inte annars.

Ström anser att buggning är oerhört integritetskränkande och hon tror att det kommer att bli svårt med hanteringen av överskottsinformation. Det finns däremot, enligt Ström, troligtvis inte så stora risker för ett ökat misstroende mot polis och rättsväsende från allmänhetens sida. De allra flesta tycks vara positiva till buggning och till hårdare tag i brottsbekämpningen, men dessvärre omedvetna om integritetsaspekterna. Ström är positivt inställd till underrättelseskyldighet i efterhand och hon menar att det är bra för att då får människor veta att de blivit avlyssnade och de får en möjlighet att få beslutet rättsligt prövat. Avslutningsvis menar hon att det främsta argumentet för buggning är att det kanske är det enda sättet att komma åt den riktigt grova brottsligheten. Det främsta argumentet mot buggning är att det är synnerligen integritetskränkande och vi kan omöjligt veta hur det kommer att användas och var det kommer att sluta.²²⁵

6.4 Åklagaren

I samtal med chefsåklagare Michael Hansson framkom att han är för ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Han menar att detta behövs med hänsyn till att det är det enda sättet att komma åt vissa typer av brott och brottslingar, såsom MC-brott och balkanbrottslighet. Dessa grupper har ofta någon typ av klubblokal där de håller till och där det skulle vara önskvärt att kunna placera ut avlyssningsutrustning. Han menar vidare att det är viktigt med samarbete mellan länder och att det kan vara nödvändigt att införa buggning i Sverige med hänsyn till landets internationella åtaganden. Hanssons uppfattning är att det inte skall finnas några risker med en tillämpning av hemlig rumsavlyssning om man får

²²⁴ Intervju med Dag Cohen, Tingsrätten i Lund, 2007-03-06.

²²⁵ Intervju med Annika Ström, Tingsrätten i Helsingborg, 2007-03-09.

beslutet prövat av domstol. Han påpekar även att tvångsmedlet är förenat med stora arbetsinsatser för åklagare, tull och polis och att det således inte är något som görs enbart för nöjes skull.

Hansson tror att riskerna för ett ökat misstroende mot polis och rättsväsende snarare är kopplat till huruvida polisen lyckas eller misslyckas med att utreda brott än till en eventuell legalisering och tillämpning av buggning. Slutligen säger han att det främsta argumentet för buggning är att man måste hålla jämna steg med den grova organiserade brottsligheten. Det har skett en enorm teknikutveckling de senaste åren och här ligger brottslingarna oftast steget före de brottsbekämpande myndigheterna. Det främsta argumentet mot buggning är, enligt Hansson, att det är en ytterst resurskrävande metod, och dessa resurser kanske kan behövas på annat håll.²²⁶

6.5 Juristen (1)

Johan Sjöö, chefsjurist på Polismyndigheten i Skåne, säger sig vara för ett införande av buggning som ett nytt tvångsmedel, och han motiverar detta med att vi de senaste tio åren har mött en helt ny typ av organiserad brottslighet som är omfattande och systemhotande. De tvångsmedel vi har idag är inte tillräckliga för att hantera denna gränsöverskridande och insynsskyddade kriminalitet. Buggning är, enligt Sjöö, inte den enda metoden för att komma åt denna nya brottslighet men ett mycket bra verktyg för att nå de inre kretsarna i organisationerna. Han påpekar dock att hemlig rumsavlyssning är ett dyrt och personalkrävande tvångsmedel som endast kommer att användas i ett begränsat antal fall.

Sjöö menar vidare att det finns risker med en legalisering av buggning och han beskriver detta som en balansgång. Polisen är helt beroende av allmänhetens förtroende för att kunna utföra sitt arbete och det är därför viktigt att polisen inte ges alltför stora maktbefogenheter. Folk skall inte känna att de inte kan leva sina liv som de vill men de måste samtidigt känna att polisen finns här. Mot denna bakgrund är det, enligt Sjöö, oerhört viktigt att tvångsmedel är omgärdade av stränga rättssäkerhetsgarantier. Ju mer kontroll, regler och tillsyn av polisens arbete desto bättre är det. Någon utifrån måste ha rätt att granska polisen och det är därför bra med JO, JK och den nu föreslagna granskningsnämnden. Insyn är viktigt men man måste samtidigt komma ihåg att det handlar om hemliga tvångsmedel, vilkas tillämpning av naturliga skäl inte kan vara särskilt offentlig. Här skall också påpekas att polisen inte har någon dold agenda och sysslar inte med hemlighetsmakeri. Om det skulle komma fram att fel har begåtts så vore det katastrof, det får helt enkelt inte hända.

Buggning har ett snävt användningsområde och det måste vara fråga om grova brott och höga straff och det krävs ett domstolsbeslut för tillämpning. Det finns självklart vissa risker för att oskyldiga kommer att drabbas men dessa risker måste vägas mot de vinster som kan uppnås. Buggning är ett

²²⁶ Intervju med Michael Hansson, Internationella Åklagarkammaren i Malmö, 2007-03-02.

medel för att bekämpa grov organiserad brottslighet och det är alltså inte tänkt att användas mot vem som helst. Slutligen säger Sjöo att det främsta argumentet för buggning är att vi måste få möjlighet att bekämpa en allvarlig typ av brottslighet som vi med dagens hjälpmedel inte rår på. Det främsta argumentet mot buggning är om allmänheten därigenom upplever att polisen har för stora maktbefogenheter och vi tappar deras förtroende.²²⁷

6.6 Juristen (2)

Henrik Malmquist, polismästare och avdelningschef, Polismyndigheten i Skåne, Länskriminalavdelningen, säger sig vara för ett införande av hemlig rumsavlyssning. Han menar att det är en miniminivå för brottsbekämpning i dagens samhälle och att vi måste arbeta oss upp mot en europeisk standard. Malmquist menar vidare att buggning är ett smalt men spetsigt tvångsmedel som behövs för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten, och framför allt de individer som befinner sig högst upp i hierarkin och som delar ut order till hantlangare och kurirer. Det finns, enligt honom, ca 100-150 grovt kriminella personer i Skåne och av dessa har polisen möjlighet och intresse att avlyssna ca 10 %. Det finns varken intresse av eller resurser till att avlyssna alla människor, utan det handlar om grovt kriminella personer. Det krävs avsevärda resurser för att placera ut avlyssningsutrustningen och sedan avlyssna det som tas upp, och det kommer att krävas en helt egen avdelning som arbetar enbart med detta. Malmquist påpekar också i detta sammanhang att de befintliga tvångsmedlen hanteras på ett ansvarsfullt och bra sätt, samt att detta sköts seriöst och med känsla och respekt för den information som man tar del av.

Vidare menar Malmquist att det är ett problem att vi inte tillåter buggning i Sverige, dels då det försvårar samarbete med andra länder i Europa och dels då det leder till att Sverige blir ett "safe-haven" för brottslingar. Det senare finns det, enligt honom, också empiriska exempel på. Enligt Malmquist finns det förväntningar på ett införande av hemlig rumsavlyssning i Sverige från europeiskt håll och det finns ett behov av detta tvångsmedel ur ett europeiskt perspektiv.

Det finns, enligt Malmquist, inga risker med en legalisering av hemlig rumsavlyssning med tanke på de rättssäkerhetsgarantier som förslås och mot bakgrund av att de poliser som arbetar med detta är duktiga, seriösa och professionella. Han tror inte heller att det finns någon risk för ett ökat misstroende mot polis och rättsväsende, då det verkar som att allmänheten överlag är positiv till buggning. Avslutningsvis anser Malmquist att det främsta argumentet för buggning är att det är ett nödvändigt verktyg för att bekämpa de personer som befinner sig högst upp i hierarkin i de kriminella organisationerna och som man inte når idag. Ett möjligt argument mot buggning skulle vara om det skulle leda till ett misstroende mot polis och rättsväsende från allmänhetens sida.²²⁸

²²⁷ Intervju med Johan Sjöo, Polismyndigheten i Skåne, 2007-03-02.

²²⁸ Intervju med Henrik Malmquist, Polismyndigheten i Skåne, Länskrim., 2007-03-13.

7 Analys

7.1 Inledning

Rätten till respekt för privatlivet och den personliga integriteten är grundläggande i en rättsstat och för Sveriges del stadgas denna huvudregel i 2:6 RF och i artikel 8 EMRK. Skyddet för den personliga integriteten är således reglerat i grundlag, vilket i sin tur tydligt visar hur viktig bestämmelsen är. Varje individ skall tillerkännas rätten till en fredad privat sfär och därigenom i princip ha rätt att bli lämnad ifred från bland annat offentliga myndigheter, massmedia och andra enskilda personer. Samtidigt kan en individ, som lever i ett samhälle och i gemenskap med andra människor, knappast göra gällande något absolut anspråk på att få leva helt och hållet ifred för andra individer eller ostörd av samhällets organ. I dagens samhälle krävs viss kontakt med myndigheter, företag och andra individer för att en person skall kunna leva ett "normalt" liv. Dessutom måste vissa ingrepp i medborgarnas privatliv godkännas för att samhället skall kunna fungera, till exempel för att vi ska kunna få till stånd en effektiv brottsbekämpning.

Vi kan således konstatera att skyddet för privatlivet och den personliga integriteten är oerhört viktigt men att det inte kan vara absolut, och det finns därför vissa möjligheter till inskränkningar i grundlagsskyddet. Enligt 2:12 RF såväl som artikel 8:2 EMRK gäller att inskränkningar i skyddet för privatlivet får göras under vissa omständigheter om det kan anses nödvändigt och ändamålsenligt i ett demokratiskt samhälle. Ett införande, och i förlängningen en tillämpning, av ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel innebär en inskränkning av människors privatliv och får således bara göras under vissa förutsättningar. Här aktualiseras bland annat de rättsprinciper som togs upp i kapitel 2.

För det första måste ingreppet ha stöd i lag, det vill säga att *legalitetsprincipen* måste vara uppfylld. Ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel innebär att tvångsmedlet blir lagreglerat och att det således är förenligt med legalitetsprincipen. Det krävs emellertid även att bestämmelserna tolkas enligt sin ordalydelse och enligt EMRK krävs också att lagen är tydlig, precis och, i möjligaste mån, förutsebar. För det andra måste *ändamålsprincipen* vara uppfylld, vilket innebär att ett tvångsmedel måste ha ett specifikt ändamål, som dessutom är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Vad gäller buggning torde det specifika ändamålet vara att få tillgång till en effektiv brottsbekämpning, något som rimligtvis borde vara önskvärt och därmed också godtagbart i ett demokratiskt samhälle. För det tredje gäller, enligt *behovsprincipen*, att en myndighet endast får använda sig av tvångsmedel för det fall att den ifrågavarande uppgiften inte går att lösa på annat sätt. Det tvångsmedel som innebär minsta möjliga ingrepp för den enskilde och som är tillräckligt effektivt för att myndigheten skall kunna lösa uppgiften skall väljas.

Behovsprincipen torde få störst betydelse vid en eventuell tillämpning av hemlig rumsavlyssning sedan detta tvångsmedel legaliserats. För det fjärde och sista så måste *proportionalitetsprincipen* vara uppfylld för att ett tvångsmedel skall få införas och sedan tillämpas av de brottsbekämpande myndigheterna. Vad gäller de straffprocessuella tvångsmedlen kan sägas att dessa endast får användas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Den skada som ingreppet orsakar måste stå i rimlig proportion till vad som är att vinna med ingreppet. Det handlar således om att göra en intresseavvägning mellan delvis motstående intressen och man ställer fördelar i relation till nackdelar.

I frågan om införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel aktualiseras en besvärlig intressekonflikt, nämligen mellan skyddet för människors personliga integritet och behovet av en effektiv brottsbekämpning. Det skall med andra ord göras en avvägning mellan hur stort ingreppet i den enskildes rätt är och hur starkt det behov är som skall tillgodoses genom ingreppet. De brottsbekämpande myndigheterna har redan tillgång till ett relativt stort antal tvångsmedel och vi vet därigenom att behovet av en effektiv brottsbekämpning i vissa fall anses väga tyngre än skyddet för den personliga integriteten, med andra ord får skyddet för privatlivet ibland stå tillbaka för ett högre intresse. Frågan som måste besvaras här är huruvida även buggning är att bedöma som ett sådant nödvändigt och effektivt tvångsmedel att det bör sättas före individers rätt till skydd för privatlivet. Är det godtagbart att inskränka den personliga integriteten för att införa hemlig rumsavlyssning som ett nytt tvångsmedel?

Jag nämnde inledningsvis att två ytterlighetspositioner utkristalliserats genom buggningsdebatten, å ena sidan de som hävdar att polisens effektivitet måste prioriteras och å andra sidan de som prioriterar integritetsaspekten. I det följande redovisas först integritetsförespråkarens argument mot införande av buggning och sedan effektivitetsförespråkarens argument för buggning. Detta avsnitt syftar således till att besvara den inledningsvis ställda frågan: *Vilka argument kan föras för respektive emot ett införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel?* Därefter följer en diskussion kring intresseavvägningen och detta avsnitt syftar till att besvara frågan: *Är behovet av buggning så stort att det bör väga tyngre än skyddet för den personliga integriteten?* Diskussionen avslutas med ett resonemang kring huruvida vi bör införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel eller inte.

7.2 Integritetsförespråkaren

Vi har, delvis som ett resultat av fruktansvärda terrorattacker i bland annat New York, Madrid och London, de senaste åren fått stifta bekantskap med ett flertal integritetskränkande åtgärder från statens sida. Det talas i vissa sammanhang om en tvångsmedlens ”ketchupeffekt” mot bakgrund av att ett flertal tvångsåtgärder föreslagits och, i en del fall, legaliserats på relativt kort tid. Detta har i sin tur resulterat i en debatt kring ”storebrorssamhället”

och ”kontrollsamhället” där medborgarna är övervakade i varje steg de tar. Telefoner kan avlyssnas och övervakas, människor kan övervakas via kameror på offentliga platser och spåras med hjälp av bland annat DNA-teknik och i enlighet med datalagringsdirektivet skall e-post och mobiltelefoner lagras under viss tid av tele- och internetbolagen. Detta är endast ett axplock av de integritetskränkande åtgärder som myndigheterna har tillgång till, och nu föreslås att även buggning skall läggas till listan av tvångsmedel. Sett var för sig kanske åtgärderna inte är att bedöma som så allvarliga men tillsammans så utgör de en oacceptabel grad av övervakning. Det är inte svårt att tänka sig att nästintill alla brott skulle kunna klaras upp i ett samhälle där alla människor kan kontrolleras och övervakas hela tiden och där polisen har tillgång till alla platser, privata såväl som offentliga, men i en sådan kontrollstat är det få som vill leva.

Huvudregeln i varje rättsstat är att individen skall ha rätt till en personlig integritet. Alla människor har en hel del personliga förhållanden som vi vill och ska ha rätt att hålla för oss själva. Naturligtvis måste det finnas vissa undantag i denna regel, det vill säga det måste finnas vissa möjligheter till inskränkningar av den personliga integriteten. Sådana inskränkningar måste emellertid vara rimliga och klart motiverade utifrån ett högre intresse. Buggning innebär en avsevärd integritetskränkning och argumenten för ett införande av detta tvångsmedel bygger på tanken att de brottsbekämpande myndigheterna måste ha tillgång till ett effektivt hjälpmedel för att kunna bemöta brottsligheten. Hittills har man emellertid misslyckats med att visa att det finns ett reellt behov av buggning och, framför allt, att buggning kan få någon verklig effekt när det gäller att pressa tillbaka brottsligheten. Det är framför allt två aktörer som säger att det finns ett behov av buggning – nämligen poliser och politiker. Det är dock i detta sammanhang viktigt att komma ihåg dels att polisen är en aktör som inte har något större intresse av att sakta ned tvångsmedelsexpansionen utan snarare tvärtom, och dels att politiker gärna använder sig av argument om ”hårdare tag” mot brottsligheten för att vinna röster.

Även om det skulle presenteras ett tillfredsställande underlag för buggningens behov och effektivitet så är det högst tveksamt att det skulle motivera en sådan betydande inskränkning av den personliga integriteten som tvångsmedlet faktiskt innebär. En eventuell liten vinst för brottsbekämpningen uppväger inte alltid det intrång som kan uppstå i den enskildes privatliv. Dessutom kan ett rättssamhälle inte enbart bygga på nyttokalkyler, något som klart illustreras av tortyrförbudet. Detta förbud är stadgat av principiella skäl och bygger inte på ett resonemang om huruvida tortyr är en effektiv metod eller inte. Detta argument skall inte tolkas som ett jämställande av tortyr och buggning, utan det är snarast menat att visa på att det finns vissa gränser som helt enkelt inte skall överträdas, oavsett hur gott syftet är – ändamålet får inte alltid helga medlen.

En legalisering av hemlig rumsavlyssning skulle ge polisen en insyn i människors privata angelägenheter helt utan gränser, det vill säga en total kontroll över individers privatliv. Genom buggning kan polisen lyssna på

allt som sägs och görs i den avlyssnade lokalen, under alla tider på dygnet och oavsett vem som vistas där. Detta innebär att staten har öron överallt, på de mest privata områdena, till och med i sovrummet. Buggen hör allt och förmår inte skilja mellan sådant som är viktigt och sådant som är oviktigt. Dessutom kan det som hörts inte göras ohört, oavsett vilka möjligheter som finns att radera avlyssningsmaterialet. Innan radering verkställs så måste det konstateras att det som avlyssnats är sådant som inte borde avlyssnas och det innebär att polisen kommer att ha kunskap om vad som sades i förtroende exempelvis till en läkare, präst, psykolog eller advokat. I samband med detta resonemang skall också påpekas att det finns en allvarlig risk för att personer som inte har med brottet att göra avlyssnas, det vill säga att helt oskyldiga människor blir utsatta för ett grovt övergrepp. Det är således särskilt viktigt att beakta integritetsaspekten vid införande av tvångsmedel med hänsyn till att det riskerar att drabba även tredje man.

För det fall att buggning införs som en ny arbetsmetod för de brottsbekämpande myndigheterna så finns det stora risker för en snar expansion av tvångsmedlet. När hemlig rumsavlyssning väl godkänts är det lätt att utöka vilka brott som skall avlyssnas, något som också skett avseende andra straffprocessuella tvångsmedel. Som exempel på en sådan expansion kan nämnas förslaget att få använda bland annat hemlig teleavlyssning i preventivt syfte. Vi rör oss mot en värld där godtycklighet och misstänksamhet inför allt främmande väger tyngre än verkliga misstankar och konkreta bevis, mot ett samhälle där alla kan bli föremål för övervakning. I detta samhälle är det viktigt att stanna upp och reflektera över oskyldighetspresumtionen och den därigenom stadgade rätten för misstänkta och tilltalade att bli behandlade som oskyldiga fram till en fällande dom. Dessutom finns det tecken som tyder på att polisen alltid tenderar att utnyttja sitt svängrum maximalt och tänja lagarna till det yttersta. I sammanhanget är det även värt att påpeka att buggning ofta kommer att användas i kombination med andra straffprocessuella tvångsmedel vilket får en kumulerad effekt på integritetskränkningen. En parallellanvändning av tvångsmedel kan sägas innebära en dubbel, eller åtminstone kraftigt förstärkt, kränkning av individers personliga integritet.

Slutligen skall sägas att buggning inte är någon mirakelmedicin mot grov, och eventuellt organiserad, brottslighet. Det tycks finnas en stark övertro på teknikens brottsbekämpande möjligheter i de resonemang som förts kring effektiviteten av förespråkarna för tvångsmedlet. Det verkar dessutom alltid vara möjligt att hitta argument för att ett tvångsmedel varit effektivt. Om tvångsmedlet inte används så tolkas det som ett bevis på att det haft en avskräckande effekt. Då tvångsmedlet har kommit till användning och brottsligheten har minskat så innebär det att tvångsmedlet är effektivt. För det fall att brottsligheten istället har ökat så kan det tolkas antingen som att den dolda brottsligheten har minskat eller så kan det hävdas att ökningen skulle ha varit ännu större om metoden inte hade använts.²²⁹ Bevisbördan för buggningens effektivitet bör dock alltid falla på dem som förespråkar

²²⁹ Flyghed, J., 2000, s. 227.

tvångsmedlet. I samband med denna diskussion måste även påpekas att hemlig rumsavlyssning är en synnerligen resurskrävande metod, något som torde tala starkt emot dess påstådda effektivitet. Mycket tid och ett stort antal poliser krävs för att genomföra en buggningsoperation, och dessa resurser behövs på annat håll.

7.3 Effektivitetsförespråkaren

De senaste åren har vi sett prov på synnerligen grova terrordåd runt om i världen och det finns uppgifter som tyder på att den grova organiserade brottsligheten och risken för terrorattacker ökar. Det är av största vikt att våra brottsbekämpande myndigheter får tillgång till effektiva hjälpmedel för att kunna bemöta och hantera dessa hot. En av statens viktigaste uppgifter är att skydda sina medborgare gentemot hänsynslösa brottslingar och organiserade ligor som inte skyr några medel för att nå framgång i sin kriminella verksamhet. Den största integritetskränkningen av alla är nämligen att utsättas för brott och det är viktigt att se till att laglydiga människor slipper få sin integritet kränkt genom att falla offer för kriminalitet. Ingen vill ha en kontrollstat men få vill utsätta medborgarna för hur mycket brott som helst, och skyddet mot att utsättas för tvångsingripanden måste vägas mot vikten av att kunna skydda människor mot att utsättas för brott samt att kunna utreda brott effektivt.

Buggning är ett effektivt tvångsmedel om det får användas på platser som annars är skyddade mot intrång. De gånger som metoden kan verkställas på ett effektivt sätt så får de brottsbekämpande myndigheterna tillgång till information som man annars inte hade kunnat skaffa fram. Buggning är således ibland den enda framkomliga vägen i en utredning, då den information som kan erhållas härigenom kan innehålla just den pusselbit som saknas. I detta sammanhang är det även värt att påminna om de uppgifter som lämnats från andra länder angående tvångsmedlets effektivitet. Företrädare för de brottsbekämpande myndigheterna i vårt grannland Danmark menar exempelvis att det inte är möjligt att bemöta och hantera den grova organiserade brottsligheten utan tillgång till olika sorters effektiva hjälpmedel, däribland hemlig rumsavlyssning. Dansk polis uppger bland annat att man i flera utredningar fått fram avgörande bevisning genom att använda buggning. Vidare skall påpekas att den organiserade brottsligheten har tillgång till alla tekniska hjälpmedel och det är därför nödvändigt att rättssamhället ges resurser för att möta denna utveckling. De kriminella kommer nämligen aldrig att tveka att ta tekniken till hjälp för att roffa åt sig mer från samhället. Tvångsmedel kan således vara både nödvändiga och avgörande hjälpmedel för att beivra brott och det är av största vikt att polisen har tillräckliga maktbefogenheter och arbetsmetoder för att effektivt kunna bekämpa kriminaliteten.

I takt med en ökande globalisering och en därigenom förändrad samhällsbild så förändras även brottsligheten och dess strukturer. Kriminella nätverk sträcker sig över landsgränser och en och samma liga kan på så sätt begå brott i ett flertal olika stater. Den ökade rörligheten inom Europeiska

unionen har vidare underlättat för den organiserade brottsligheten och bland annat har vi kunnat se en ökad smuggling av varor såsom narkotika, cigaretter, sprit och människor. Denna utveckling har lett till ett allt större behov av polisiärt och straffrättsligt samarbete länder emellan. Vi måste helt enkelt hjälpas åt, inte minst inom EU, för att bekämpa terrorismen och den organiserade brottsligheten. Inom unionen har uttalats att en gemensam europeisk brottsbekämpning skall prioriteras högt och med hänsyn därtill har ett flertal åtgärder vidtagits för att möjliggöra samarbete mellan länderna och för att försvåra för de kriminella att utöva sin brottsliga verksamhet. Bland dessa åtgärder finns ett antal som syftar till att harmonisera medlemsstaternas strafflagstiftning. De allra flesta av EU: s medlemsstater tillåter redan hemlig rumsavlyssning som arbetsmetod för sina brottsbekämpande myndigheter och det är därför av största vikt att även vi i Sverige inför detta straffprocessuella tvångsmedel. Vi måste nämligen förhindra att Sverige blir ett så kallat "safe-haven" för brottslingarna, det vill säga en plats där kriminella personer och grupper kan mötas och planera sin verksamhet i princip helt ostörda av polisen.

Buggning är ett integritetskränkande tvångsmedel, därom råder inga tvivel. Det är emellertid viktigt att återigen påminna om att denna typ av tvångsåtgärder även syftar till att just skydda människors integritet, nämligen brottsoffrens. Staten har ett ansvar att skydda sina medborgare och en skyldighet att bekämpa brottsligheten. Det är dessutom orimligt att inte acceptera försämringar för en själv, om de är nödvändiga för att tillgodose andra människors grundläggande rättigheter och behov. Man måste också vara medveten om att det som upplevs som trygghet för den ene är ofrihet för den andre. För vissa människor innebär till exempel kameror i parker och i tunnelbanan att man vågar ge sig ut och kanske till och med åka in till stan på kvällarna, medan samma kameror gör att andra personer känner sig obekväma, övervakade och kontrollerade. Det allra viktigaste torde emellertid vara att människor känner sig trygga i det samhälle de lever i och att de inte ständigt och jämt behöver vara rädda och oroliga för att utsättas för ett brott.

Även om användningen av hemlig rumsavlyssning inte kommer att få betydelse i så många fall så har det ett stort allmänvärde när det fungerar. Den brottslighet som aktualiserar tillämpning av detta tvångsmedel är av synnerligen allvarlig art och även små framsteg i bekämpandet av denna kriminalitet måste anses innebära betydande vinster för samhället och medborgarna. Hemlig rumsavlyssning är en resurskrävande metod som endast kommer att användas i ett mycket begränsat antal fall, något som i sin tur innebär ett skydd mot både överanvändning och missbruk. Dessutom har tvångsmedlet andra positiva effekter på rättssäkerheten, bland annat genom att polisen kan ta fram bättre bevisning. Vid legalisering och tillämpning av buggning går således en ökad effektivisering av polis och åklagares möjligheter att bekämpa brott hand i hand med en förstärkt rättssäkerhet för den enskilde.

7.4 Diskussion

Till en början kan konstateras att det knappast saknas goda argument i buggningsdebatten, varken från integritetsförespråkarna eller från effektivitetsförespråkarna. Båda sidor för fram åsikter och synpunkter som är väl värda för lagstiftaren att begrunda vid frågan om ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. Det har redan konstaterats att införande såväl som tillämpning av tvångsmedel aktualiserar svåra intresseavvägningar med tanke på att de ofta innebär avsevärda integritetskränkningar för medborgarna samtidigt som de kan leda till att vi får en effektiv brottsbekämpning i samhället. Intresset av att upprätthålla skyddet för individers privatliv och personliga integritet är i flera avseenden inte förenligt med behovet av en effektiv brottsbekämpning, och det har i ett flertal fall också fått ge vika för detta viktiga samhällsintresse. Frågan som nu skall diskuteras är: *Är behovet av buggning så stort att det bör väga tyngre än skyddet för den personliga integriteten?* Med andra ord; vilket intresse bör väga tyngst i ett demokratiskt samhälle?

Människors rätt till ett skydd för sin personliga integritet är otvivelaktigt en grundbult i varje rättsstat. Själva begreppet personlig integritet är visserligen inte helt enkelt att definiera men vi kan konstatera att det innebär okränkbarhet och oberoende samt att rätten till ett skydd för den personliga integriteten innefattar en rätt till ett privatliv och en fredad privat sfär. Det är vidare statens uppgift att se till att skyddet för privatlivet upprätthålls och att medborgarna känner sig fria från olika former av inblandning i sina liv. Jag menar att det är en självklarhet att utgångspunkten i Sverige, såväl som alla andra länder som vill tillskriva sig epitetet rättsstat, måste vara att alla människor skall ha rätt till en fredad sfär. Det är helt enkelt en grundläggande mänsklig rättighet som måste skyddas. Vi måste emellertid samtidigt inse att denna rätt inte kan vara absolut och utan undantag i dagens samhälle. De praktiker jag träffat, bland annat Johan Sjöo och Henrik Malmquist, talar om att vi idag ser en ny typ av systemhotande brottslighet där bland annat domare, åklagare, advokater och poliser hotas till livet och där vittnen inte vågar berätta vad de sett eller varit med om av rädsla för repressalier. Om vi tillåter detta, om rättsväsendets institutioner inte längre fungerar som de ska så lever vi inte längre i ett demokratiskt samhälle. Vi kan då helt enkelt inte längre hävda att Sverige är en rättsstat, och i ett samhälle som kontrolleras av brottslingar så finns det inte mycket utrymme för en fredad sfär och en personlig integritet för medborgarna.

Det ovan uppmålade scenariot kan med visst fog anklagas för att utgöra en domedagsprofetia utan någon fullständig verklighetsanknytning. Icke desto mindre är det viktigt att reflektera över vilka följder en utveckling av den systemhotande brottsligheten kan få om den tillåts rota sig. Om vi tillåter en systemhotande kriminell verksamhet så tillåter vi samtidigt att brottslingar får kontroll över polis och rättsväsende, och det är naturligtvis otänkbart. Jag tror att alla medborgare med någon sorts rättspatos kan enas om att vi inte kan tillåta denna typ av brottslighet, utan att den måste bekämpas utan någon som helst fördröjning. Med detta resonemang i åtanke, det vill säga

med utgångspunkten att den systemhotande och grova organiserade brottsligheten måste bekämpas så aktualiseras frågan om vilken metod som är lämpligast att använda i denna kamp. Är buggning ett effektivt tvångsmedel i kampen mot den organiserade och systemhotande brottsligheten? Den frågan är naturligtvis inte helt enkel att svara på, men det hindrar inte att ett resonemang förs kring den.

Diskussionen om buggningens effektivitet är omfattande och i stora delar spekulativ från såväl integritets- som effektivitetsförespråkarnas sida. Ett flertal argument i debatten har redan redovisats och här skall därför endast ett par punkter lyftas fram. För det första skall sägas att det gång på gång och från ett flertal olika håll har framförts att buggning är ett oerhört resurskrävande tvångsmedel. Detta tycks således vara ett oomtvistligt faktum, mer osäkert är däremot vilken påverkan detta har på buggningens effektivitet. Jag menar att resurskraven inte har någon egentlig betydelse för tvångsmedlets effektivitet i de fall då buggning faktiskt används, istället är det troligtvis så att resurskraven kommer att medföra att buggning inte används annat än i undantagsfall. Vidare innebär detta förhoppningsvis, som bland annat Dag Cohen påpekat, att brottsutredaren tänker sig noga för innan han eller hon framställer önskemål om tillstånd till buggning. Jag menar att det skulle kunna ses som en garant för att tvångsmedlet inte överanvänds eller används i tvivelaktigt syfte. För det andra bör något sägas om farhågorna för att brottslingarna anpassar sig efter buggningen, och på så sätt kringgår risken att bli avlyssnade av polisen. Min uppfattning är att det naturligtvis finns en sådan risk och att denna inte är obetydlig. När de kriminella får veta att polisen har möjlighet att använda sig av hemlig rumsavlyssning så kommer de rimligtvis att bli mer försiktiga och i större utsträckning tänka på vad de säger och var de säger det. Samtidigt så måste brottslingarna samtala med varandra för att planera och organisera sin verksamhet, och kan de inte göra det via telefon så måste de istället träffas någonstans för att diskutera. Enligt Michael Hansson på Internationella Åklagarkammaren så är det vanligt att de kriminella grupperna har någon form av klubblokal där de samlas, och han menar att det vore önskvärt att avlyssna dessa lokaler. Det har dock, från vissa håll, gjorts gällande att det enklaste sättet att skydda sig från avlyssning är att gå ut i skogen och samtala. Det är naturligtvis ett riktigt påstående, men jag menar att det är osannolikt att kriminella organisationer i någon större utsträckning kommer att utnyttja denna möjlighet. Min uppfattning är således att risken för att brottslingarna anpassar sig efter polisens metoder i allra högsta grad existerar, men att den inte utgör skäl nog att påstå att buggning inte skulle vara en effektiv metod för brottsbekämpning.

I detta sammanhang skall något också sägas om den studie som Max-Planck Institutet i Tyskland gjort angående tillämpningen av hemlig rumsavlyssning. Resultatet av denna undersökning har diskuterats i väldigt positiva ordalag och den övergripande slutsatsen är att polisens hantering av tvångsmedlet varit över förväntan. Buggning används endast i ett begränsat antal fall årligen och polisen har visat att man är medveten om att det handlar om ett synnerligen integritetskränkande tvångsmedel. Det faktum att

tvångsmedlet endast används i undantagsfall hänger även delvis ihop med att det är en oerhört resurskrävande arbetsmetod. Slutligen påpekas att det inte är helt enkelt att bedöma buggningens nytta och effektivitet då det endast används vid väldigt svåra utredningar. Totalt sett har tvångsmedlet emellertid visat sig vara effektivt vid förundersökning av grov organiserad brottslighet, och slutsatsen är att buggning som hjälpmedel i den brottsbekämpande verksamheten inte kan avvaras.

Det har, under arbetets gång, vid upprepade tillfällen påpekats att det inte med säkerhet går att uttala sig om buggningens effektivitet. De praktiker som jag har talat med hävdar emellertid bestämt att hemlig rumsavlyssning skulle vara en effektiv metod för att nå in i de inre kretsarna av grova organiserade ligor, samt att de tvångsmedel vi har idag inte är tillräckliga för att hantera denna typ av brottslighet. Under förutsättning att detta påstående stämmer så menar jag att det finns ett angeläget samhällsligt intresse, och att det därmed bör anses godtagbart i ett demokratiskt samhälle, att införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel. För det fall att buggning är det enda fungerande hjälpmedlet för att bemöta den grova, och i värsta fall systemhotande, brottsligheten så måste det anses försvarbart att införa detta tvångsmedel på bekostnad av människors rätt till skydd för den personliga integriteten. I detta sammanhang är det också viktigt att påpeka att det inte är vem som helst som kommer att utsättas för hemlig rumsavlyssning. Buggning kommer att användas mot personer som är misstänkta för särskilt grova brott, och även då endast i undantagsfall. Det finns naturligtvis en risk för att närstående till den misstänkte kommer att drabbas av avlyssningen och på så sätt få sin integritet kränkt. Detta är naturligtvis djupt beklagligt men det är dessvärre ett pris vi får betala om vi vill bekämpa den grova brottsligheten. Förhoppningsvis kan riskerna för att oskyldiga människor drabbas minimeras genom en reglering som tar så stor hänsyn som möjligt till skyddet för den personliga integriteten.

Den första slutsatsen som skall dras är således att ett införande av buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel torde vara att anse som godtagbart i ett demokratiskt samhälle och att det därmed utgör en tillåten inskränkning i det grundlagsstadgade skyddet för den personliga integriteten. En avvägning mellan behovet av en effektiv brottsbekämpning och rätten till skydd för människors privatliv skulle alltså ge vid handen att det förstnämnda intresset bör tillerkännas högre dignitet än det sistnämnda i detta fall. Det är emellertid viktigt att påminna om att det inte är tillräckligt att en inskränkning i skyddet för den personliga integriteten är godtagbar i ett demokratiskt samhälle. Av EMRK och Europadomstolens praxis framgår att det även ställs vissa andra krav för att en bestämmelse skall vara förenlig med konventionen. Som exempel kan nämnas att det skall vara fråga om en klar och tydlig lagstiftning samt att det skall finnas ett effektivt skydd mot missbruk.

Mot ovanstående bakgrund skall sägas att förslaget om införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel, såsom det presenteras i prop. 2005/06:178, är problematiskt i vissa delar. För det första

kan den så kallade straffvärdeventilen, enligt min uppfattning, vålla en del problem med hänsyn till kravet på klar, tydlig och i rimlig mån förutsebar lagstiftning. Enligt förslaget skall buggning kunna tillåtas för vissa allvarliga brott, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse. Denna bestämmelse kommer troligtvis att vara väldigt svår att tillämpa i praktiken då det, med undantag för vissa narkotikabrott, är nästintill omöjligt att redan på förundersökningsstadiet bedöma straffvärdet. Straffvärdet fastställs normalt sett först sedan en person faktiskt har dömts till ansvar för ett brott, och då med hänsyn till omständigheter såsom brottets karaktär och gärningsmannens personliga bakgrund. Jag menar således att det är tveksamt huruvida bestämmelsen om straffvärdeventilen uppfyller kraven på tydlighet och förutsebarhet.

För det andra skall sägas att det faktum att det ställs relativt låga krav för att tillstånd skall lämnas till avlyssning av någon annans stadigvarande bostad medför betydande risker för kränkning av helt oskyldiga människors integritet. Visserligen krävs att det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att befinna sig på platsen, men samtidigt så räcker det att den misstänkte kommer att befinna sig där vid något tillfälle under tillståndstiden. Jag menar att denna regel skulle behöva ses över och eventuellt snävas in på ett sådant sätt att riskerna för kränkningar av oskyldiga människors integritet begränsas avsevärt. En möjlighet skulle kunna vara att helt förbjuda avlyssning av andra stadigvarande bostäder än den misstänktes. En sådan reglering skulle emellertid kunna resultera i en alltför stor inskränkning av tvångsmedlets betydelse i den brottsutredande verksamheten. Det viktigaste är här, enligt min uppfattning, att man vid utformningen av lagen och vid en senare tillämpning av densamma, har proportionalitetsprincipen i åtanke. Med andra ord så måste man komma ihåg att den skada som ingreppet orsakar måste stå i rimlig proportion till vad som är att vinna med ingreppet. Jag menar således att avlyssning av andras stadigvarande bostad endast bör komma ifråga i ytterst sällsynta fall.

För det tredje skall något sägas om de föreslagna undantagen för vissa samtal. Enligt den föreslagna regleringen gäller att samtal där till exempel advokater, psykologer eller läkare yttrar sig inte skall få avlyssnas, samt att upptagningar eller uppteckningar av sådana samtal omedelbart skall förstöras. Min uppfattning är att denna bestämmelse är betydelsefull i den mening att samtal med personer i den ”skyddade” kategorin ofta är sådana som måste anses höra till den allra mest intima delen av en persons liv och att det är av största vikt att sådana samtal är skyddade från offentlig insyn. Jag håller vidare med Bylund i hans påpekande att denna regel rimligtvis även borde gälla alla samtal mellan icke misstänkta, det vill säga samtal som den misstänkte inte deltar i. En sådan reglering skulle förbättra integritetsskyddet avsevärt för bland annat oskyldiga anhöriga till den misstänkte.

För det fjärde och sista menar jag att ett införande av hemlig rumsavlyssning utan en skyldighet för myndigheterna att underrätta den

misstänkte om avlyssningen i efterhand med största sannolikhet kan anses stå i strid med EMRK, närmare bestämt artikel 13 i konventionen. Någon sådan skyldighet är inte föreslagen i propositionen, vilken således måste anses bristfällig i detta avseende. Det skall emellertid påpekas att ett förslag om reglering av underrättelseskyldighet i efterhand presenterats i SOU 2006:98. En sådan reglering är, enligt min uppfattning, helt nödvändig för att en legalisering av buggning skall anses överensstämmande med EMRK, något som också torde anses följa av det tidigare redovisade fallet *Klass m.fl. mot Tyskland*. Personer som varit föremål för hemlig rumsavlyssning måste rimligen få veta om detta så att han eller hon kan få lagligheten av åtgärden prövad, detta måste anses följa av den grundläggande rätten till ett effektivt rättsmedel. En annan sak är emellertid att en sådan underrättelseskyldighet måste få vara förenad med undantag under vissa omständigheter. Jag menar att en absolut skyldighet att i samtliga fall omedelbart underrätta den avlyssnade om den vidtagna tvångsåtgärden kan få oönskade konsekvenser för brottsbekämpningen. Huvudregeln skall dock vara underrättelseskyldighet i efterhand, dels då det ökar rättssäkerheten för den avlyssnade och dels för att det ökar allmänhetens insyn i tillämpningen av de hemliga tvångsmedlen. Det sistnämnda är också något som framförts som önskvärt av de praktiker som jag talat med.

Av ovan förda resonemang kan konstateras att det finns en del problematiska inslag i det förslag om införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt tvångsmedel som presenterats i prop. 2005/06:178. Dessa problem är emellertid inte oöverkomliga och de bör därmed inte anses utgöra ett absolut hinder för ett införande av buggning. Min uppfattning är således att det finns fog för att påstå att en legalisering av hemlig rumsavlyssning i enlighet med förslaget i propositionen i kombination med SOU 2006:98 samt några smärre ändringar i enlighet med ovan anförda, skulle vara förenligt med både RF och EMRK.

Avslutningsvis återstår nu endast ett resonemang kring huruvida vi bör införa buggning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel i Sverige eller inte. Min uppfattning är att vi bör införa hemlig rumsavlyssning, under förutsättning att regleringen omgärdas av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Mot denna bakgrund menar jag att det förslag som regeringen har presenterat i prop. 2005/06:178 inte är tillräckligt för att ligga till grund för en lagreglering. För att vi skall kunna legalisera buggning så krävs det att vi i största möjliga mån arbetar för att upprätthålla skyddet för människors personliga integritet. Detta, i kombination med att polisen visar prov på försiktighet och högt integritetsmedvetande i sitt arbete, är också en förutsättning för ett upprätthållande av allmänhetens förtroende för polis och rättsväsende. Jag tror att buggning kan vara ett oerhört effektivt tvångsmedel och att det kan vara en nödvändig arbetsmetod för att komma åt viss typ av brottslighet, inte minst den som vi kallar för systemhotande, och som i förlängningen utgör ett hot mot rättsstaten och det demokratiska samhället. Hemlig rumsavlyssning är emellertid av så integritetskränkande natur att det endast får förekomma i undantagsfall och med beaktande av de rättsprinciper som tidigare redovisats och som aktualiseras vid all

tillämpning av tvångsmedel. Det skall bland annat finnas ett konkret behov av åtgärden och den skada som ingreppet orsakar skall stå i rimlig proportion till vad som är att vinna med ingreppet. Buggning kan sägas vara ett mäktigt vapen, och i fel händer kan det få förödande konsekvenser. Det är således viktigt att polis och rättsväsende hanterar detta tvångsmedel med största varsamhet och att det endast kommer till användning i undantagsfall, då ingen annan utväg finns för att utreda det aktuella brottet.

8 Slutord

Frågan om ett införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel är oerhört komplicerad. Det framgår bland annat av att debatten om buggningens vara eller icke vara har pågått i Sverige sedan mitten på 1960-talet. Jag nämnde redan i uppsatsens inledning att detta är en normativ fråga som inte har något rätt svar, utan att det handlar om en avvägning mellan två, delvis motstående, skyddsvärda intressen. För att kunna ta ställning i frågan så måste vi först bestämma oss för vilket intresse som bör väga tyngst i det svenska samhället, med andra ord så måste vi i princip välja mellan ett upprätthållande av skyddet för människors personliga integritet och behovet av en effektiv brottsbekämpning. Jag har, efter mycket resonering, bestämt mig för att intresset av en effektiv brottsbekämpning är så viktigt att det i detta fall får anses väga tyngre än skyddet för människors integritet. Detta beslut grundar sig i en önskan att få behålla vår rättsstat och vårt demokratiska samhälle. Jag menar nämligen att vi måste ha tillräckliga hjälpmedel för att bekämpa framför allt den systemhotande brottslighet som ständigt ökar och som utgör ett hot mot rättsväsendets institutioner. Om vi inte hanterar denna brottslighet utan låter den få fäste i Sverige så lever vi inte längre i en rättsstat eller i ett demokratiskt samhälle. Mitt förespråkande av buggning är emellertid inte helt utan villkor. Jag menar att en legalisering av buggning måste vara omgärdad av starka rättssäkerhetsgarantier och att vi i största möjliga utsträckning måste värna om den enskilde människans integritet. Lagstiftningen och tillämpningen av hemlig rumsavlyssning måste således vara utformad med beaktande av tvångsmedlets synnerligen integritetskränkande natur.

Avslutningsvis vill jag påpeka att det har hänt väldigt mycket på tvångsmedelsområdet på kort tid och en rad integritetskränkande åtgärder har tillåtits i lagstiftningen de senaste åren. Mot bakgrund av detta menar jag att det nu är dags besinna sig och att lugna ned tempot betydligt. Det är av största vikt att de förändringar som redan gjorts får utredas och utvärderas innan ytterligare integritetskränkande åtgärder införs. Ännu så länge så är buggning förbjudet enligt svensk lag, men det lär inte dröja länge förrän det förändras. Jag är nämligen övertygad om att vi kommer att få buggning som ett nytt hemligt tvångsmedel. När det händer, när hemlig rumsavlyssning legaliseras, så är det viktigt att vi hela tiden granskar tillämpningen och utvärderar tvångsmedlets faktiska effekter. För det fall att buggningen används felaktigt eller på något sätt missbrukas, eller om det visar sig att det inte har någon direkt effekt i brottsbekämpningen så måste metoden omedelbart tas bort igen. Då kan vi bara hoppas att dess tillfälliga legalisering och tillämpning inte lämnat några bestående ärr i människors rättsmedvetande eller på något sätt skadat allmänhetens förtroende för polis och rättsväsende.

Bilaga A – Frågeformulär

Namn:

Yrke/Titel:

1. Är Du för eller emot ett införande av hemlig rumsavlyssning som ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel?
2. Behövs det ett nytt hemligt tvångsmedel i Sverige? Varför / varför inte?
3. Krävs det att Sverige inför möjligheter till buggning med hänsyn till internationella åtaganden?
4. Finns det, enligt Din uppfattning, något särskilt brottsområde inom vilket buggning skulle vara mer effektivt än andra?
5. Vilka risker ser Du med legalisering av hemlig rumsavlyssning?
6. Tror Du att det finns en risk för att användande av hemlig rumsavlyssning leder till ett ökat misstroende mot polis och rättsväsende bland allmänheten?
7. Kommer buggning att vara mest användbart i preventivt syfte?
8. Avslutningsvis, vilket är det främsta argumentet för buggning och vilket är det främsta argumentet mot buggning?

Bilaga B – Redovisning av samtalen

Domaren (1)

Namn: Dag Cohen

Titel: Rådman, Lunds tingsrätt

Fråga 1.

Jag är för buggning, dock under förutsättning att det finns tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Det tycker jag nog att det finns om man räknar med de förslag som lämnas i det senaste betänkandet (SOU 2006:98). Det är bra om man inför den särskilda nämnden och underrättelseskyldighet i efterhand. Under dessa förutsättningar är ett införande av buggning försvarbart.

Fråga 2.

Buggning ger ytterligare ett verktyg till de brottsbekämpande myndigheterna och ökar effektiviteten i deras arbete.

Fråga 3.

Jag vet inte. Jag kan dock tänka mig att det förekommer politiska påtryckningar från andra länder, men jag kan inte säga att jag har några direkta kunskaper i denna fråga. Det är viktigt att Sverige inte blir ett så kallat "safe-haven" för brottslingar på så sätt att de förlägger sin verksamhet och brottsplanering i Sverige bara för att vi inte tillåter buggning. I sammanhanget tror jag också att det är viktigt att påpeka att många länder tillåter buggning, bland annat Danmark, Finland, Tyskland och Storbritannien, vilka alla är moderna rättsstater. Sverige skulle alltså knappast bli unikt, eller utgöra någon slags kontrollstat, för att buggning skulle införas som ett nytt tvångsmedel.

Fråga 4.

Buggning skulle förmodligen främst användas för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten i dess olika former. Jag tycker att den avgränsning som görs i förslaget är bra, det kommer ju att handla om mycket grova brott för att buggning skall aktualiseras. Möjligtvis skulle det vara önskvärt att kunna använda buggning även vid förundersökning av ekonomisk brottslighet, men dessa brott har ju inte riktigt samma straffskalor.

Fråga 5.

Riskerna, eller snarare problemen, med hemlig rumsavlyssning är – vid sidan av integritetsproblematiken – att det är en oerhört resurskrävande arbetsmetod. Det krävs tid, pengar, ett stort antal poliser och ibland även tillgång till översättare. Jag tror att detta leder till att en brottsutredare tänker sig för ordentligt innan han/hon framställer önskemål om buggning. Resurserna sätter alltså en gräns för användningen. Det är också viktigt att påpeka att det kan vara svårt att överhuvudtaget placera ut buggen i den aktuella lokalen. Detta är faktiskt något som i värsta fall kan vara förenat med livsfara för den enskilde polisen.

Fråga 6.

Svårt att svara på. Jag tror nog att det finns en risk för ett ökat misstroende bland allmänheten men det beror på huruvida de brottsbekämpande myndigheterna kan uppvisa resultat i form av fler uppklarade brott. Om man inför fler och fler integritetskränkande tvångsmedel så måste man också kunna visa att de faktiskt gör nytta. I så fall kan man nog klara sig undan denna eventuella misstro. Det är också viktigt att de brottsbekämpande myndigheterna inte missbrukar tvångsmedlet. Förslaget är dock omgärdat av tydliga och klara regler så det borde inte vara några problem. Jag tror dessutom att underrättelseskyldighet i efterhand kan vara bra då det ger en viss insyn, vilket ökar folks tilltro.

Fråga 7.

Har väl ett tvångsmedel införts så finns det alltid en risk, eller möjlighet, för att tillämpningsområdet utvidgas. Det betyder att buggning så småningom kan komma att utvidgas till att användas även i preventivt syfte. Jag vågar dock inte uttala mig om huruvida buggning skulle vara mer användbart i preventivt syfte eller inte.

Fråga 8.

Det främsta argumentet för buggning är att det ökar möjligheterna för de brottsbekämpande organen att klara upp allvarliga brott. Det främsta argumentet mot buggning är egentligen hela integritetsaspekten och särskilt det faktum att tredje man riskerar att drabbas. Jag tänker då särskilt på anhöriga till den misstänkte som kanske är helt oskyldiga. Generellt sett tror jag, som jag sa tidigare, att det är viktigt att man kan visa att buggning ger resultat.

Domaren (2)

Namn: Annika Ström

Titel: Rådman, Helsingborgs tingsrätt

Fråga 1.

Jag är emot ett införande av buggning som ett nytt tvångsmedel. Jag är i grunden negativt inställd till fler tvångsmedel och menar att man skall vara så restriktiv som möjligt i dessa frågor. Det finns alltid risk för felanvändning och det är oerhört viktigt att det inte finns något utrymme för det. Min negativa inställning grundar sig på mina erfarenheter från att handlägga mål med tillämpning av lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. Genom denna lag förband sig EU: s medlemsländer att acceptera andra medlemsländers beslut om utlämning för lagföring eller straffverkställighet. Jag var från början positiv till detta, under förutsättning att det skulle gälla vid grov brottslighet. Det har emellertid visat sig att vi ibland tvingas skicka ut personer med väldigt stark anknytning till Sverige, utan rättslig prövning här, och på grund av något "skitbrott" i det andra landet. Det har inte alls blivit som vi tänkt oss och med facit i hand så borde vi inte ha förbundet oss till det överhuvudtaget.

Fråga 2.

Buggning behövs inte i Sverige, det behövs inget nytt tvångsmedel alls. De tvångsmedel vi har idag är tillräckliga, vi kan ju till exempel redan avlyssna telefoner. Det är möjligt att det finns ett behov av buggning för att utreda de allra mest allvarliga brotten såsom terrorism och spioneri, men inte med avseende på andra brott.

Det är också viktigt att påpeka att man inte kan använda sig av andra länders straffsätser för den händelse att internationell rättslig hjälp skulle bli aktuellt. Det är nämligen väldigt vanligt med alldeles för höga straff som påföljd för småbrott i andra länder.

Fråga 3.

Det har jag ingen uppfattning om så det vågar jag inte uttala mig om. Om det finns sådana påtryckningar så skall de absolut inte vara avgörande för huruvida Sverige inför buggning.

Fråga 4.

Buggning kan möjligtvis tillämpas vid utredning av terrorist- och spioneribrott.

Fråga 5.

Buggning är otroligt integritetskränkande, det är kränkande att bli avlyssnad överhuvudtaget. Jag tror även att det kommer att bli problem med hanteringen av överskottsinformation.

Fråga 6.

Jag tror inte att det finns så stora risker för misstroende från allmänhetens sida. Min uppfattning är att folk i allmänhet är positiva till buggning, de flesta tycks vara för hårdare tag i brottsbekämpningen. Jag tror inte att folk är riktigt medvetna om integritetsaspekten.

Vad gäller underrättelseskyldighet i efterhand så menar jag att det är bra, det är definitivt bättre än ingenting. Då får ju människor åtminstone veta att de blivit avlyssnade och de får en möjlighet att få beslutet rättsligt prövat.

Fråga 7.

Buggning i preventivt syfte är definitivt inte önskvärt, det tror jag är väldigt farligt.

Fråga 8.

Det främsta argumentet för buggning är att det kanske är det enda sättet att komma åt allvarlig brottslighet, men då skall det verkligen vara fråga om riktigt grov kriminalitet. Det främsta argumentet mot buggning är att det är synnerligen integritetskränkande och vi kan omöjligt veta hur det kommer att användas och var det kommer att sluta.

Åklagaren

Namn: Michael Hansson

Titel: Tf chefsåklagare, Internationella åklagarkammaren, Malmö

Fråga 1.

Jag är för ett införande av hemlig rumsavlyssning.

Fråga 2.

Buggning behövs därför att vissa typer av brott och brottslingar kommer man inte åt på annat sätt. Som exempel kan nämnas MC-brott och så kallad "balkanbrottslighet". Dessa grupper har ofta någon typ av klubblokal där de håller till och där det skulle vara önskvärt att kunna placera avlyssningsutrustning. Även fordon tillhörande grova brottslingar skulle kunna avlyssnas. Man kan inte direkt säga att hemlig teleavlyssning fått mindre betydelse utan detta tvångsmedel kommer fortfarande att användas men i kombination med hemlig rumsavlyssning. Buggning skulle alltså utgöra ett komplement till de befintliga tvångsmedlen.

Fråga 3.

Ja, det kan vara nödvändigt att införa buggning i Sverige med hänsyn till internationella åtaganden. Det är viktigt att vi kan samarbeta och hjälpas åt mellan länderna. Angående risken att Sverige blir ett så kallat "safe-haven" så skall sägas att det förmodligen är en underordnad aspekt för brottslingarna. Det finns så mycket att tänka på och räkna med vid planering av brott så det finns troligtvis inte så mycket utrymme för att även ta hänsyn till vilka länder som tillåter hemlig rumsavlyssning och vilka som inte gör det.

Fråga 4.

Buggning kommer troligtvis att få störst betydelse vid utredningar av narkotikabrottslingar, bland annat av balkangrupperna, och vid terroristbrott.

Fråga 5.

Det skall inte finnas några risker med en tillämpning av hemlig rumsavlyssning om man får beslutet prövat av domstol. Man måste även komma ihåg att buggning är förenat med stora arbetsinsatser för åklagare såväl som för tull och polis. Det betyder att ansökan om och användning av hemlig rumsavlyssning inte är något som görs för de brottsbekämpande myndigheternas eget höga nöjes skull. Det finns det helt enkelt inte resurser till. Det krävs dessutom ännu mer resurser vid hemlig rumsavlyssning än till exempel hemlig teleavlyssning.

Angående den praktiska tillämpningen av tvångsmedlet så kan man tänka sig ett scenario där en misstänkt vistas på tio olika platser kontinuerligt. Då måste man naturligtvis välja den plats där det är mest troligt att han/hon kommer att befinna sig. Det går ju inte att placera ut avlyssningsutrustning på samtliga platser. Vidare kommer det troligtvis att vara svårt att, rent praktiskt, genomföra buggningsoperationer på restauranger. Särskilt såvida inte den misstänkte har ett "stammisbord". Här blir det nog snarare att någon sitter och avlyssnar i närheten med en riktad mikrofon, något som alltså inte konstituerar buggning. Det finns såklart en risk för att brottslingarna undviker att bli avlyssnade, till exempel

genom att gå ut och samtala, men den risken får man ta. Ibland måste brottslingarna helt enkelt ta chansen och riskera att bli avlyssnade, och då kan polisen vara där och lyssna.

Fråga 6.

Riskerna för ett ökat misstroende mot polis och rättsväsende är nog snarare kopplat till huruvida polisen lyckas eller misslyckas med att utreda brott än till en eventuell legalisering och tillämpning av buggning.

Vad gäller tvångsmedlens ketchupeffekt så måste man komma ihåg den teknikutveckling som har skett de senaste åren. RB är från 1948 och det har hänt mycket sedan dess, främst på senare tid. Polisens arbetsmetoder måste hänga med i utvecklingen och hålla jämna steg med brottslingarnas, som dock oftast ligger steget före. Som exempel kan nämnas att när 3G kom så fick polisen problem, då kunde man inte avlyssna. Detta manade fram ny teknik.

I det samhälle där vi lever finns det många möjligheter att kartlägga en persons liv och vardag. Det räcker att personen ifråga har en mobiltelefon som kan spåras. Det är ju också integritetskränkande.

Vad gäller frågan om underrättelseskyldighet så kan man väl säga att öppenhet är bra men att det måste vara förenat med undantag. Det kan ju vara förödande för framtida brottsbekämpning om polisen måste ringa upp den avlyssnade personen och berätta att "nu har vi avlyssnat dig i en månad men inte fått fram något". Bestämmelsen om underrättelseskyldighet kan nog mest ses som en rökråd för att lugna eller tillfredsställa kritikerna.

Fråga 7.

Preventiv buggning? Ja, det hade ju varit guld värt att få ha en avlyssningsutrustning installerad i Hells Angels klubblokal alltid men det är egentligen inte så viktigt. Då är det nog viktigare med hemlig teleavlyssning i preventivt syfte.

Fråga 8

Det främsta argumentet för buggning är att man måste kunna hålla jämna steg med den grova organiserade brottsligheten. Det främsta argumentet mot buggning är att det är resurskrävande och dessa resurser kanske kan behövas på annat håll.

Juristen (1)

Namn: Johan Sjöo

Titel: Chefsjurist, Polismyndigheten i Skåne

Fråga 1.

Jag är för ett införande av hemlig rumsavlyssning.

Fråga 2.

Buggning behövs därför att vi de senaste tio åren har mött en helt ny typ av organiserad brottslighet som skadar samhället, dels därför att den är omfattande och dels för att den är systemhotande. Denna utveckling kan inte tolereras av rättssamhället, det skulle innebära att vi har förlorat.

Den organiserade brottsligheten är väl kartlagd idag och den systemhotande brottsligheten har ökat. Detta är inga gissningar utan det vet vi, problemet är att den är svår att komma åt då den är gränsöverskridande och insynsskyddad. De personer som, av olika anledningar, har insyn i verksamheten vågar oftast inte vittna av rädsla för repressalier. De tvångsmedel vi har idag, exempelvis hemlig teleavlyssning, är vidare relativt enkla att kringgå. Telefoner används främst av brottslingarna för att bestämma tid och plats för ett möte, inte för att planera eller diskutera verksamheten.

Det är viktigt att påpeka att diskussionen kring nya tvångsmedel bygger på att vi tar ställning till huruvida vi vill bekämpa denna typ av brottslighet eller inte. Om vi vill det så måste vi också ha tillräckliga möjligheter för att göra det. Det är även viktigt att komma ihåg att buggning inte är den enda metoden för att komma åt brottsligheten, vi arbetar till exempel även för att förbättra situationen för vittnen. Buggning kan ses som en pusselbit, eller ett väldigt bra verktyg, för att komma åt brottsligheten och nå in i de inre kretsarna. Telefon kan brottslingarna klara sig utan, men någonstans så måste de träffas för att prata.

Det skall dock påpekas att buggning är dyrt och personalkrävande, vilket innebär att det endast kommer att användas om det finns en rimlig chans att få ut något av avlyssningen.

Fråga 3.

Man kan knappast säga att internationella åtaganden kräver att Sverige inför buggning – vi är ju faktiskt en suverän stat. Däremot så hjälper det ju naturligtvis om vi också har möjlighet att använda oss av hemlig rumsavlyssning med tanke på att så många andra länder har det. Det finns helt klart ett behov av internationellt samarbete, men internationella åtaganden är definitivt inte avgörande. Vi har tillräckligt med problem i Sverige. Rädslan för att Sverige skulle bli ett så kallat "safe-haven" är nog överdriven. Det finns säkert exempel på det, men det är inte avgörande.

Fråga 4.

Idag talar vi om multikriminalitet snarare än om skilda grupper såsom narkotikabrottslighet, MC-brott och fängelsegrupper. Den organiserade brottsligheten eller de kriminella grupperna tänker som företag, det vill säga i termer av vinstmaximering och riskspridning. De ägnar sig åt olika typer av brottslighet beroende på vilket som, för tillfället, är mest lönsamt och minst riskfyllt. Går det inte med narkotika så försöker man med vapen eller cigaretter istället.

Fråga 5 och 6.

Det finns helt klart risker med hemlig rumsavlyssning och vi kan se det som en balansgång. Polisen är helt beroende av allmänhetens förtroende, utan det så kan vi inte arbeta. Vi måste vara effektiva och behålla allmänhetens förtroende, men vi får inte ha alltför stora maktbefogenheter. Folk skall inte känna att de inte kan leva sina liv som de vill, men de måste samtidigt känna att vi finns här.

När vi diskuterar integritet så måste vi klarlägga vems integritet vi talar om – brottsoffrets integritet eller integriteten hos den som blir föremål för tvångsmedelsanvändning. Om vi talar om den senare så skall påpekas att ingen kan leva i gemenskap med andra och samtidigt kräva fullständig privathet. Människors integritet kränks hela tiden, det räcker i princip att man går ut på gatan så är man övervakad i någon form, av kameror eller av andra människor. Vi har integritetskränkningar överallt, hela tiden och vi börjar alltså inte från noll. Frågan är dock hur lång vi skall gå.

Det är oerhört viktigt att tvångsmedel är omgärdade av stränga rättssäkerhetsgarantier och ju mer kontroll, regler och tillsyn av polisens verksamhet desto bättre. Underrättelseskyldighet i efterhand kan vara ett bra sätt att kontrollera tillämpningen och det är viktigt att ha så mycket insyn som möjligt. Man skall dock komma ihåg att vi talar om hemliga tvångsmedel och de kan ju, av naturliga skäl, inte vara särskilt offentliga. Däremot är det bra med JO, JK och den nu föreslagna nämnden som kan granska polisens arbete. Någon utifrån måste ha rätt att titta i våra papper för att kontrollera vår verksamhet. Vi skall ha så mycket kontroll som krävs för att allmänheten skall ha förtroende för oss.

Vad gäller buggning så skall sägas att användningsområdet är snävt, det måste vara fråga om grova brott och höga straff och det krävs ett beslut av domstol. Självklart så aktualiseras avvägningar – vissa oskyldiga riskerar att drabbas, till exempel anhöriga till den misstänkte, men detta måste vägas mot de vinster som kan uppnås. Buggning är ett medel för att bekämpa grov organiserad brottslighet och det är alltså inte tänkt att användas mot vem som helst.

Generellt sett är integritetsdebatten bra, den är nyttig och diskussionen måste föras. Vi måste dock försöka lugna dem som oroar sig. Politikerna måste förklara vad som gäller, vilka personer/grupper buggningen kommer att användas mot samt att det finns kontrollorgan som granskar polisens arbete. För det fall att buggning skulle införas så är det absolut avgörande att det inte missbrukas. Det skulle vara ett enormt bakslag och det får helt enkelt inte hända.

Fråga 7.

Innan ett brott har begåtts så har polisen ytterst små befogenheter, och om det är någonting som är känsligt så är det just användning av tvångsmedel i preventivt syfte. Jag förespråkar en oerhört restriktiv tillämpning av tvångsmedel i sådana situationer och anser att det endast är något som möjligtvis kan komma ifråga avseende terroristbrott.

Det är dock viktigt att påpeka att polisen inte har någon dold agenda, vi sysslar inte med en massa hemlighetsmakeri. Skulle det komma fram att vi har gjort fel så är det katastrof.

Fråga 8.

Det främsta argumentet för buggning är att vi måste få möjlighet att bekämpa en allvarlig typ av brottslighet som vi med dagens hjälpmedel inte rör på. Det handlar om en brottslighet som hotar rättsväsendets institutioner, enskilda individer och företag.

Det främsta argumentet mot buggning är om allmänheten därigenom upplever att vi har för stora befogenheter. Det är farligt om människor känner att de lever i en polisstat där de inte kan känna sig trygga.

Juristen (2)

Namn: Henrik Malmquist

Titel: Jurist, Polismästare, Avdelningschef, Polismyndigheten i Skåne, Länskriminalavdelningen

Fråga 1.

Jag är för ett införande av hemlig rumsavlyssning.

Fråga 2.

Det är en miniminivå för brottsbekämpning när samhället ser ut som det gör. Vi jobbar oss sakta men säkert upp mot en europeisk standard i detta avseende. Buggning är ett smalt men spetsigt tvångsmedel som kanske kommer att användas tio gånger om året i Skåne, och som främst kommer att användas i de tre storstäderna Malmö, Stockholm och Göteborg. Buggning behövs för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten, och framför allt de individer som finns i toppen och som delegerar ut order till hantlangare och kurirer. Det handlar här om riskmedvetna brottslingar som inte avslöjar något över telefon, utan träffas i fordon eller på restauranger och liknande för att planera sin verksamhet. Jag har dessutom en hel del erfarenhet från arbete i Danmark och jag vet att buggning är effektivt där.

Frågan om införande av hemlig rumsavlyssning är delvis beroende av vilket samhälle man vill ha och vems integritet man vill skydda – brottslingens eller brottsoffrens? Vi har varken intresse av eller resurser till att avlyssna alla människor. Det finns ca 100-150 grovt kriminella personer i Skåne och vi har möjlighet och intresse av att avlyssna ca 10 % av dem. Det krävs avsevärda resurser för att placera ut avlyssningsutrustningen och sedan avlyssna det som tas upp, och det kommer att krävas en helt egen avdelning som arbetar enbart med detta. Dessutom så måste vi kunna garantera säkerheten hos personalen innan vi kan placera ut utrustningen.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att vi hanterar de befintliga tvångsmedlen på ett ansvarsfullt och bra sätt. Vi vill inte ta ut svängarna här utan vi sköter detta seriöst och med respekt och känsla för den information som vi får ta del av.

Jag är positiv till den föreslagna särskilda nämnden, men tveksam till att den ska kunna pröva även pågående ärenden. Min uppfattning är att det kan leda till otydlighet i fråga om ansvarsförhållanden.

Vad gäller frågan om underrättelseskyldighet i efterhand så menar jag att här måste finnas fler möjligheter till undantag. Utan sådana undantag så kommer vårt arbete att försvåras avsevärt och kanske till och med förstöras.

Fråga 3.

Det är ett problem att vi inte tillåter buggning i Sverige. De flesta andra länder har den möjligheten och vi måste kunna samarbeta med dem på ett tillfredsställande sätt. De gånger då vi har arbetat med internationella grupperingar så har vi sett att det förekommit fall då dessa grupper förlagt sin planering till exempelvis ett hotellrum i Sverige, trots att det varit mer praktiskt för dem att välja ett hotellrum i till exempel Danmark. Förklaringen står att finna i det faktum att vi inte tillåter buggning i Sverige. Sverige blir alltså ett "safe-haven" för brottslingarna.

Det finns förväntningar på ett införande av hemlig rumsavlyssning i Sverige från europeiskt håll och det finns ett behov av detta tvångsmedel ur ett europeiskt perspektiv.

Fråga 4.

Särskilt intressanta brottsområden är den systemhotande brottsligheten, värdetransportrån och handel med kvinnor för sexuella ändamål, men det är egentligen fel att prata om något specifikt brottsområde här. Man bör istället tala om grov organiserad brottslighet som kan beskrivas som multikriminell. Många ligger ägnar sig nämligen åt flera olika sorters kriminalitet, beroende på vad som är mest gångbart för tillfället. Vi vill komma åt individerna som sysslar med detta och då särskilt de som befinner sig på de högsta positionerna i hierarkin. Det är orättfärdigt att bara låsa in de som är kurirer och hantlangare.

Fråga 5.

Det finns inga risker med en legalisering av hemlig rumsavlyssning med tanke på de rättssäkerhetsgarantier som föreslås. De poliser som arbetar med detta är duktiga, seriösa och professionella, och dessutom så arbetar poliser under tjänstemannaansvar.

Fråga 6.

Jag tror inte att det finns någon större risk för ett ökat misstroende mot polis och rättsväsende. Det har bland annat gjorts en sifo-undersökning nyligen som visade att allmänheten är för buggning. Dessutom så vet jag att detta kommer att hanteras på ett tillfredsställande sätt. Det är viktigt att vi som tillämpar tvångsmedlet är noggranna, och det är vi och kommer vi att vara.

Fråga 7.

Det är naturligt att även buggningens tillämpningsområde kommer att utvidgas så buggning i preventivt syfte är inte alls otänkbara. Det finns några få fall då det skulle vara användbart, men det handlar om ett par fall per år.

Fråga 8.

Det främsta argumentet för buggning är att det är ett nödvändigt verktyg för att bekämpa de personer som befinner sig högst upp i hierarkin och som vi inte når idag. Dessutom så motverkar det att Sverige blir ett "safe-haven". Det finns egentligen inga argument mot buggning, men möjligtvis kan sägas att om det skulle leda till ett misstroende mot polis och rättsväsende från allmänhetens sida så skulle det vara ett argument mot tvångsmedlet.

Avslutningsvis vill jag säga att staten visserligen skall skydda människors integritet, men det är också viktigt att påpeka att staten även har till uppgift att skydda sina medborgare, och det är minst lika viktigt som att skydda integriteten.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Departementsserien och Statens offentliga utredningar

Ds Ju 1980:2	Fallet Bergling. Överväganden angående åtgärder.
Ds Ju 1981:22	Hemlig avlyssning m.m.
Ds Ju 1994:51	Skyddet för enskilda personers privatliv.
Ds 2005:21	Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet.
SOU 1970:47	Skydd mot avlyssning.
SOU 1972:79	Kreditupplysning och integritet.
SOU 1974:85	Fotografering och integritet.
SOU 1984:54	Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet.
SOU 1997:39	Integritet, Offentlighet, Informationsteknik.
SOU 1998:46	Om buggning och andra hemliga tvångsmedel.
SOU 2002:87	Rikets säkerhet och den personliga integriteten. De svenska säkerhetstjänsternas författningsskyddade verksamhet sedan år 1945.
SOU 2006:98	Ytterligare rättssäkerhetsgarantier vid användandet av hemliga tvångsmedel m.m.

Propositioner

Prop. 1975:19	Regeringens proposition om lagstiftning om skydd mot avlyssning.
Prop. 1975/76:209	Regeringens proposition om ändring i regeringsformen.
Prop. 1988/89:124	Regeringens proposition om vissa tvångsmedelsfrågor.

Direktiv, protokoll m.m.

Dir. 2004:51	Skyddet för den personliga integriteten
Riksdagens protokoll 2005/06:132, onsdagen den 31 maj.	
Skr. 2006/07:28	Hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning vid förundersökning i brottmål under år 2005.

Övriga tryckta källor

Remissyttranden

Brottsförebyggande rådets remissyttrande över promemorian Hemlig rumsavlyssning, 2005-12-07.

Justitiekanslerns remissyttrande över promemorian Hemlig rumsavlyssning, Dnr 5607-05-08, Beslut 2005-12-08.

Kommentarer från Svenska Helsingforskommittén till förslag om utökad användning av hemliga tvångsmedel samt en stärkt parlamentarisk kontroll, 2006-01-15.

Lagrådets yttrande 2006-02-24.

Rikspolisstyrelsens yttrande över promemorian Hemlig rumsavlyssning, Dnr RÅS-102-5095/05, 2005-12-05.

Sveriges Advokatsamfunds yttrande, 2005-12-05.

Säkerhetspolisens remissvar, AD 009-09236-05, 2005-12-13.

Internet

General comment No. 16: The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honour and reputation (Art 17): 08/04/88.
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/23378a8724595410c12563ed004aeecd?Open> 2006-09-18.

<http://www.iuscrim.mpg.de/forsch/krim/meyerwieck.html>, 2007-02-04.

<http://www.bmj.de/enid/2c5c8db1101fd6acfec919029ad0267e,55a304092d09/pr.html>, 2007-02-04.

Litteratur

Bylund, Torleif, *Tvångsmedel I. Personella tvångsmedel i straffprocessen*, Iustus Förlag AB, Göteborg 1993.

Christie, Nils, *Lagom mycket kriminalitet*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm 2005.

Collste, Göran, *Behandling av personuppgifter och personlig integritet: En etisk analys*, bilaga 4 i SOU 1997:39, *Integritet, Offentlighet, Informationsteknik*.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Upplaga 2:1, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002.

Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif och Edelstam, Henrik, *Rättegång. Tredje häftet*, Upplaga 7, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006.

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2005.

Flyghed, Janne (red.), *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet. Kriminologiska perspektiv på polismetoder och personlig integritet*, Studentlitteratur, Lund 2000.

Freese, Jan – Gavatin, Charles och Rydén, Nils, *Privatlivets helgd. Tillåtet och otillåtet enligt datalagen, kreditupplysningslagen och inkassolagen*. Bohusläningens AB, Uddevalla 1975.

Freivalds, Laila, *Makt och maktlöshet. Kriminalpolitiken som styrinstrument* i Brå rapport 1999:9, *8 reflektioner om kriminalpolitik*, 1999, s. 163f.

Helmus, Ingrid, *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, Akademisk avhandling, Iustus Förlag AB, Uppsala 2000.

Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Madeleine – Träskman, Per Ole och Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken. En kommentar Del I (1-12 kap)*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2005.

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, Thomson Fakta AB, Norge 2005.

May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund 2001.

Möell, Christina, *Proportionalitetsprincipen i skatterätten*, Juristförlaget i Lund, Lund 2003.

Olsson, Monika (red), *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*, Brottsförebyggande rådet, Stockholm 1998.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare. Ämne, material, metod och argumentation*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006.

Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter, *Buggning och hemlig kameraövervakning. Statliga tvångsingrepp i privatlivet*, Elanders Gotab AB, Stockholm 2000.

Takala, Hannu, *Ouppklarade brott och spaningens etik. På vems uppdrag arbetar polisen?*, i Brå rapport 1999:9, 8 reflektioner om kriminalpolitik, Brottsförebyggande rådet, Kristianstad 1999.

Van Duyne, Petrus C – Von Lampe, Klaus och Passas, Nikos (Eds.), *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime*, Wolf Legal Publishers (WLP), Nijmegen 2002.

Westerlund, Gösta, *Straffprocessuella tvångsmedel. En studie av rättegångsbalkens 24 till 28 kapitel och annan lagstiftning*, AB OTTO KR BRUUN, Göteborg 2000.

Wittrock, Ulla (red), *Kriminalstatistik 2005 Rapport 2006:4*, Brottsförebyggande rådet, Stockholm 2006.

Artiklar

Abrahamsson, Olle, *Integritetsskyddet i lagstiftningen*, Svensk Juristtidning 2006.

Beckman, Ludvig, *Godtagbart i ett demokratiskt samhälle? De hemliga tvångsmedlen och rätten till personlig integritet*, Svensk Juristtidning 2006.

Lännergren, Bengt, *Om integritet*, Svensk Juristtidning 1979.

Regner, Göran, *Användning av hemliga tvångsmedel*, Svensk Juristtidning 2003.

Strömholm, Stig, *Integritetsskyddet. Ett försök till internationell lägesbestämning*, Svensk Juristtidning 1971.

Träskman, Per Ole, *Vad gör vi med den europeiska kriminalpolitiken?*, Svensk Juristtidning 2005.

Töllborg, Dennis, *Buggning?*, Svensk Juristtidning 2003.

Övrigt

Agnetha Lindblom Hulthén, ordförande i Svenska Journalistförbundet, JiA-debatten, Lund 2006-10-25.

E-post från Informationssektariatet på Säkerhetspolisen, 2006-12-07.

E-post från Hannes Meyer-Wieck, 2007-02-19.

E-post från Joakim Zander, Eurojust, 2007-02-28.

Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, Nr 24: Hannes Meyer-Wieck, *Rechtswirklichkeit und Effizienz der akustischen Wohnraumüberwachung nach § 100c Abs. 1 Nr 3 StPo*, 10/2004.

Intervjuer:

Cohen, Dag, Lunds tingsrätt, 2007-03-06.

Hansson, Michael, Internationella åklagarkammaren, Malmö, 2007-03-02.

Malmquist, Henrik, Länskriminalen, Malmö, 2007-03-13.

Sjöo, Johan, Polismyndigheten i Skåne, 2007-03-02.

Ström, Annika, Helsingborgs tingsrätt, 2007-03-09.

Rättsfallsförteckning

Högsta Domstolens domar:

NJA 1996:94, s.577.

Europadomstolens domar:

Klass m.fl. mot Tyskland, Application No 5029/71, 6/9 1978.

Kruslin mot Frankrike, Application No 11801/85, 24/4 1990.

Huvig mot Frankrike, Application No 11105/84, 24/4 1990.

Kopp mot Schweiz, 13/1997/797/1000, 25/3 1998.

Amann mot Schweiz, Appl. No 27798/95, 16/2 2000.

Khan mot Förenade Konungariket, Appl. No 35394/97, 12/5 2000.